

Aila Taivalmäki

SEINÄJOEN AALTO-KESKUKSEN PAIKAN HENKEÄ ETSIMÄSSÄ

”Alvarin askelissa” -teemalukuvuoden suunnitteluprosessin kuvaus

Pro gradu -tutkielma

Taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen laitos

Taidekasvatus

Jyväskylän yliopisto

Kevät 2015

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistinen tiedekunta	Laitos – Department Taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen laitos
Tekijä – Author Aila Taivalmäki	
Työn nimi – Title Seinäjoen Aalto-keskuksen paikan henkeä etsimässä. ”Alvarin askelissa” -teemalukuvuoden suunnitteluprosessin kuvaus.	
Oppiaine – Subject Taidekasvatus	Työn laji – Level Pro gradu -tutkielma
Aika – Month and year huhtikuu 2015	Sivumäärä – Number of pages 91
Tiivistelmä – Abstract <p>Tutkimukseni kuvaa suunnitteluprosessia, jonka tuloksena syntyi luonnostelma ”Alvarin askelissa” teemalukuvuonna (2015–2016) käytettävistä arkkitehtuurikasvatuksen menetelmistä. Teemalukuvuosi johdattaa Seinäjoen kaupungin perusopetuksen 2., 5., 7. ja 8. luokkien oppilaita havainnoimaan ja tiedostamaan arkkitehtuurin ja rakennetun ympäristön merkitystä heidän omassa ympäristössään. Teemalukuvuoden keskiössä on Seinäjoen Alvar Aallon suunnittelema, kuusi rakennusta ja kansalaistorin käsittävä, arkkitehtoninen kokonaisuus, jota kutsutaan Aalto-keskukseksi. Tavoitteena on, että oppilaat oppivat tiedostamaan, että heidän kotikaupungissaan on maailmanlaajuisesti tunnetun arkkitehdin ainutlaatuinen kokonaisuus.</p> <p>Tutkimus on kvalitatiivinen tapaustutkimus, joka sisältää myös toimintatutkimukseen liittyviä piirteitä. Tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen muodostaa Anne-Mari Forssin teokseen, ”<i>Paikan estetiikka. Eletyn ja koetun ympäristön fenomenologia</i>”, pohjautuva paikan kokemiseen liittyvien ominaisuuksien tarkastelu. Forss on jaotellut paikan ominaisuudet aistein havaittaviin ja tulkinnallisiin ominaisuuksiin. Olen kytkenyt paikan ominaisuuksien käsittelyyn Seinäjoen Aalto-keskuksessa ilmenevien teemojen ja ominaisuuksien tarkastelun. Keräsin tutkimukseni empiirisen aineiston Alvarin askelissa -teemalukuvuoden asiantuntijatyöryhmässä, jonka jäsenenä oli ala- ja yläkoulun opettajia sekä arkkitehtuurialan asiantuntijoita ja Alvar Aallon arkkitehtuurista kiinnostuneita henkilöitä. Käytin aineiston keräämisen menetelmänä ryhmäkeskustelua ja analyysimenetelmänä teema-analyysia.</p> <p>Aalto-keskuksessa ilmeneviä keskeisiä teemoja eli aistein havaittavia ominaisuuksia olivat inhimillinen mittakaava, hierarkia, valo, valaistus ja äänimaailma, muotokieli ja yksityiskohdat. Tulkinnallisista ominaisuuksista tärkeimmiksi osoittautuivat historiallinen- ja sosiaalinen ulottuvuus, mielikuvat, ajallinen jatkuvuus ja tunnelma. Tulkinnallisiin ominaisuuksiin lukeutuva ”paikan henki” oli vaikeasti sanallistettavissa oleva käsite, jonka rooli jäi teemalukuvuoden konkreettisesti suunnittelussa alkuperäistä ajatusta pienemmäksi.</p> <p>Teemalukuvuoden aikana käytettävät tärkeimmät arkkitehtuurikasvatuksen menetelmät ovat Alvar Aallon persoonaa ja Aalto-keskuksen syntyhistoriaa käsittelevät filmit ym. materiaalit, Aalto-keskuksen perusopastukset ja draamalliset kierrokset, arkkitehtuurityöpajat, valokuvaus ja tietokoneavusteinen suunnittelu. Näiden lisäksi tuotetaan materiaalia koulujen omaehtoiseen arkkitehtuurityöskentelyyn. Päämääränä on, että arkkitehtuurivuoden jälkeenkin opettajat käyttäisivät tuotettua Aalto-materiaalia opetuksessaan.</p>	
Asiasanat – Keywords Alvar Aalto, Aalto-keskus, Alvarin askelissa -teemalukuvuosi, arkkitehtuurikasvatus, paikan ominaisuudet, paikan henki, paikan havainnointi	
Säilytyspaikka – Depository Jyväskylän yliopiston julkaisuarkisto (JYX)	
Muita tietoja – Additional information	

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	1
1.1 Tutkimustehtävä	4
2. TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	7
2.1 Tutkimusstrategia	7
2.2 Aineiston kerääminen	10
2.3 Aineiston analyysi	13
2.4 Tutkimuksen luotettavuus	14
3. TUTKIMUKSEN TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT	17
3.1 Fenomenologia arkkitehtuurin tarkastelussa	17
3.2 Paikan ominaisuudet paikan kokemisen lähtökohtana	18
3.3 Tutkimuksen lähteet	18
4. PAIKAN OMINAISUUDET JA NIIDEN HAVAINNOINTI	21
4.1 Paikan aistein havaittavia ominaisuuksia	21
4.1.1 Aistien käyttö paikan havainnoimisessa	22
4.2 Paikan tulkinnallisia ominaisuuksia	25
4.3 Tunnelma ja paikan henki	35
5. SEINÄJOEN KOULUJEN KULTTUURIMATKA	41
5.1 Ideasta toiminnalliseen kokonaisuuteen	42
5.2 Kulttuurimatkan sisältöjä	43
Museoretki 2008–2009	43
Rytmiraitti 2009–2010	44
Taidetaival 2010–2011	44
Tanssin taikaa 2011–2012	45
Draamadeitti 2012–2013	45
Sanaseikkailu 2013–2014	46
Elävät kuvat 2014–2015	47
5.3 Kulttuurimatkan tulevaisuus	47
6. ALVARIN ASKELISSA -TEEMALUKUVUODEN SUUNNITTELU	49

6.1 Työryhmän työskentely	49
6.2 Ajatuksia paikan ominaisuuksista ja paikan hengestä	51
6.3 Teemalukuvuoden sisällöissä huomioitavaa	53
6.4 Aalto-keskuksessa esiin nousevia teemoja	62
6.5 Teemalukuvuoden arkkitehtuurikasvatukselliset menetelmät	65
2. ja 5. luokat.....	66
7. ja 8. luokat.....	68
7. TULOKSET	72
7.1 Aalto-keskuksen rakennusten keskeisiä teemoja	72
7.2 Aalto-keskuksen tulkinnallisia ominaisuuksia.....	74
7.3 Aalto-keskuksen tunnelma ja paikan henki	76
8. PÄÄTÄNTÖ	79
9. LÄHTEET	82
9.1 Sähköiset lähteet	85
9.2 Painamattomat lähteet.....	87
10. LIITTEET.....	88

1. JOHDANTO

Seinäjoella sijaitsee maailmankuulun arkkitehdin Alvar Aallon suunnittelema hallinto- ja kulttuurikeskus, joka on kulttuurihistoriallisesti arvokas arkkitehtoninen kokonaisuus. Aalto-keskus, kuten sitä Seinäjoella kutsutaan, on ainoa kaupunkisuunnittelukokonaisuus, joka on toteutettu loppuun saakka Aallon suunnitelmien mukaan. Se on Aallon modernistisen kauden huomattavin työ ja myös Aalto itse oli erityisen kiinnostunut siitä, että hän pääsi suunnittelemaan kokonaan uuden ja eheän kaupunkikeskustan, mikä oli tuohon aikaan maassamme ainutlaatuista (Aaltonen 2012, 7). Riitta Nikula (2005) mainitsee teoksessaan ”Suomen arkkitehtuurin ääriviivat”, että Seinäjoen keskusta on Aallon suunnittelemissa kaupunkikeskuksista monumentaalisin ja monipuolisin. Aalto-keskus on eheä ja yhtenäinen kokonaisuus, joka kuuluu kansainvälisesti suomalaisen modernin arkkitehtuurin merkkiteoksiin. (Nikula 2005, 149.)

Aalto-keskuksen rakennukset valmistumisjärjestyksessä ovat kirkko (1960), kaupungintalo (1962), kirjastotalo (1965), seurakuntakeskus (1966), valtion virastotalo (1968) ja teatteritalo (1987). Teatteritalon lopulliset piirustuksen piirrettiin Aallon kuoleman jälkeen Elissa Aallon johdolla. Aalto-keskus sai viimeisen silauksen vuonna 1988, kun rakennusryhmän sisälle syntynyt sisäpiha, Kansalaistori, sai graniittilaatoilla ruudutetun luonnonkivipäällysteen. Markus Aaltonen (2005) toteaa, että Aalto suunnitteli rakennukset kokonaistaideteoksiksi, mikä tarkoittaa sitä, että rakennukset ovat sisustusta ja pienintä yksityiskohtaa myöten alistettu arkkitehtuurille. (Aaltonen 2005, 106). Aallon klassista kautta edustaa Seinäjoella vuonna 1925 käyttöön otettu Suojeluskuntapiirin esikuntatalo. Kolmen rakennuksen muodostama ryhmä on ainut muuttumattomana säilynyt työ Aallon nuoruusvuosilta. (Schildt 1998, 14–15.)

Vuonna 2005 ympäristöministeriö vahvisti suojelupäätöksen, joka käsitti kaupungintalon, kirjastotalon, teatteritalon ja virastotalon sekä Kirkkokuiston, joka on osa Aalto-keskusta. Ympäristöministeri Jan-Erik Enestam mainitsi vuoden 2005 suojelupäätöksistä tehdyssä tiedotteessa, että päätösten myötä Seinäjoki vahvistaa asemaansa yhtenä huomattavimmista Aallon arkkitehtuurin näyteikkunoista. Lakeuden risti on suojeltu kirkkohallituksen toimesta vuonna 2003. (Ympäristöministeriö 24.10.2005.) Kokonaisuus on suojeltu myös

asemakaavalla vuonna 2009. Suojeluskuntatalo ja sen pihapiiri on suojeltu rakennussuojelulaille vuonna 2002.

Aaltojen monipuoliseen tuotantoon kuului myös lasimuotoilu, joka liittyy Seinäjokeen hyvin oleellisesti. Seinäjoen kaupungilla on omistuksessaan arkkitehti Touko Saaren kokoelmana tunnettu maailman suurin Aalto-lasikokoelma, joka on tällä hetkellä esillä Seinäjoen

kaupunginteatterin lämpiössä. Lasikokoelmaan sisältyy yli 200 Aino ja Alvar Aallon suunnittelemaa lasiesinettä. Lisäksi Aallon viisi kuuluisaa puuntaivutusveistosta on esillä Seinäjoen kaupunginteatterin tiloissa. Veistokset kertovat Aallon kuvanveistäjätoiminnasta, ja ennen kaikkea hänen huonekalujensa syntyyn liittyvistä puuntaivutuskokeiluista.

Kuva 1. Alvar Aallon puuntaivutustyö. Kuvaaja Juha Harju.

Aalto-keskuksen merkitys ja tunnettuus eivät rajoitu yksistään Suomen sisälle vaan sen olemassaolo tiedetään maailmanlaajuisesti. Arkkitehtuurialan ammattilaiset eri puolilta maailmaa käyvät ihastelemassa ja kuvaamassa Aalto-keskuksen rakennuksia ja niiden yksityiskohtia. Tästä huolimatta kaupungin omat asukkaat eivät välttämättä osaa antaa arkkitehtuurin helmelle sen ansaitsemaa arvoa. Aalto-keskus nostettiin kaupungin strategian yhdeksi kulttuuriseksi kärjeksi vuonna 2005, minkä jälkeen sen ympärille on syntynyt paljon myönteisiä asioita. Aalto-keskus vahvistaa Seinäjoen imagoa ja painoarvoa kulttuuriympäristönä. Kulttuurivientiämme ajatellen arkkitehtuuri on ollut jo pitkään numero yksi, joten voitaneen ajatella, että Aalto-keskus on Seinäjoen osalta kansainvälisesti erittäin tärkeä ja aito kohde. (Aaltonen 2012, 129.) Aalto-keskus on myös uuden Seinäjoen kaupunkistrategian 2013–2020 yksi strateginen valinta, mikä tarkoittaa muun muassa sitä, että Aalto-keskuksen merkitystä kaupunkikeskustassa vahvistetaan. Aalto-keskukseen liittyvää viestintää ja markkinointia kehitetään liittämällä arkkitehtuuri osaksi tapahtumia ja alueelle suuntautuvaa matkailua. (Seinäjoen kaupunkistrategia 2013–2020, 16–17.) Kulttuuripalvelujen strategiassa nostetaan niin ikään esiin Aalto-keskuksen ainutlaatuisuus, ja visiona vuodelle 2020 on, että Aalto-keskus on merkittävä matkailukohde, jota myös kaupunkilaiset arvostavat (Kulttuuripalvelujen strategia 2020, 8). Kulttuuripalvelujen vuonna 2013 hallinnoima Aaltoa kulttuurimatkaillen -hanke edisti onnistuneesti vision eteenpäin viemistä erilaisilla käytännön toimenpiteillä. Hankkeen yksi merkittävimmistä toimenpiteistä

oli Aalto-luotsien koulutus. Aalto-luotsit ovat oppaita, jotka esittelevät asiantuntevasti ja mielenkiintoisella tavalla Aalto-arkkitehtuuria matkailijoille ja kaupunkilaisille. (Kamila 2013a.)

Sain seurata työssäni Aaltoa kulttuurimatkaillen -hanketta hyvin läheltä ja olin jäsenenä myös hankkeen ohjausryhmässä. Tämä lisäsi merkittävästi omaa kiinnostustani Alvar Aallon arkkitehtuuria kohtaan ja vaikutti myös tutkimusaiheeni valintaan. Seinäjoen kaupungin perusopetuksen kulttuurikasvatuksellinen teema lukuvuonna 2015–2016 on arkkitehtuurikasvatus. Lukuvuotta markkinoidaan nimikkeellä ”Alvarin askelissa” ja sen keskiössä on Alvar Aalto ja hänen Seinäjoen arkkitehtuurinsa. Lukuvuosi liittyy vuonna 2008 aloitettuun Seinäjoen koulujen Kulttuurimatka -teemalukuvuosisiprojektiin, josta kerron tarkemmin luvussa 5. Työskentelen kulttuurisihteerinä Seinäjoen kulttuuripalveluissa ja vastuualueeseeni kuuluu Kulttuurimatkan koordinointi, joten pro gradu -tutkimukseni liittyy oleellisesti työtehtäviini. Tutkimukseni kuvaa prosessia, jonka tuloksena syntyy luonnostelma Alvarin askelissa -teemalukuvuoden arkkitehtuurikasvatuksen menetelmistä ja niihin liittyvistä käytännön toimenpiteistä.

Alvarin askelissa -teemalukuvuosi tukee omalta osaltaan edellä mainittuja kaupungin strategioiden valintoja ja visioita. Koulu on paikka, missä tulevia sukupolvia voidaan ohjata arvostamaan oman kotikaupunkinsa ainutlaatuista arkkitehtuuria erilaisilla tiedollisilla ja omakohtaisiin kokemuksiin perustuvilla menetelmillä. Anna Hänninen (2004) toteaa Taideteollisen korkeakoulun lopputyössään *Matkalla arkkitehtuurin maahan*, että paikallisiin rakennuksiin ja niiden erityispiirteisiin tutustumalla lisätään oppilaiden paikan tuntemusta ja luodaan tunnetta kuulumisesta johonkin omaperäiseen ympäristöön. Oman kulttuuri- ja rakennusperinnön tuntemus sekä paikan ja ihmisen yhteenkuuluvuuden tunne ovat omiaan auttamaan oman kulttuuri-identiteetin rakentumisessa. (Hänninen 2004, 52, 56.)

Arkkitehtuurin kulttuurista merkitystä korostaa se, että esimerkiksi kaupunkien merkittävät rakennukset ovat pysyviä ja tekevät historian näkyväksi tässä päivässä. Kun mietimme, mitkä ovat omilla matkoillamme kohteita, joihin yleensä tutustumme, niin useimmiten ne ovat rakennuksia, aukioita tai vaikkapa siltoja. Käsitys siitä, miten rakennettu ympäristö on syntynyt samoin kuin se, että osaamme arvostaa sen merkitystä, on tärkeä kansalaistaito. (Hara & Puustinen 2012.) Vuonna 1988 annetussa valtioneuvoston arkkitehtuuripoliittisessa

ohjelmassa painotetaan kansalaisten mahdollisuutta kehittää ymmärrystä rakennetusta ympäristöstä sekä tietämystä, miten sen muodostumiseen voidaan vaikuttaa. Arkkitehtuurin tutuksi tekeminen parantaa kansalaisten edellytyksiä osallistua ympäristöönsä koskevaan keskusteluun ja päätöksentekoon. Yleissivistävässä koulussa annettava arkkitehtuurikasvatus on tässä erittäin tärkeässä roolissa. Taidekasvatuksen erilaisilla menetelmillä voidaan avata portteja arkkitehtuurin ymmärtämiseen. (Suomen arkkitehtuuripolitiikka -julkaisu 1998, 16.)

Edellä mainittujen asioiden valossa näen Alvarin askelissa -teemalukuvuoden merkityksen erityisen tärkeänä. Keskiössä on Aallon arkkitehtuuri, mutta sen ohessa tulee käsiteltyä myös laajemmin erilaisia arkkitehtuuriin liittyviä asioita. Antaahan Aallon arkkitehtuurin käsittely jo itsessään hyvin laajan kuvan arkkitehtuuriin liittyvistä tekijöistä ja teemoista. Toki yksi lukuvuosi on vain pintaraapaisu isolle asiakokonaisuudelle, mutta jostakin on aloitettava. Pihla Meskanen (2010) toteaa, että arkkitehtuurikasvatuksella voimme herättää lapsissa ja nuorissa omakohtaisen kiinnostuksen arkkitehtuuria ja omaa ympäristöä kohtaan. Lisääntyvä tieto antaa uusia tapoja havainnoida ja kokea ympäristöä sekä luo myös halun ottaa itse selvää asioista. (Meskanen 2010, 30, 32.) Alvarin askelissa -teemalukuvuoden sisältöjen yhtenä keskeisenä tavoitteena on Meskasen mainitsema omakohtaisen kiinnostuksen herättäminen arkkitehtuuria ja omaa ympäristöä kohtaan. Osa teemalukuvuoden materiaaleista jää kouluille pysyvästi hyödynnettäväksi, joten riippuu opettajien aktiivisuudesta, kuinka he niitä käyttävät ja ennen kaikkea, miten tärkeänä he arkkitehtuurikasvatusta pitävät. Arkkitehtuurista löytyy erilaisia teemoja integroitavaksi eri oppiaineisiin. Tavoitteena on, että teemalukuvuosi saadaan näkymään myös koulujen ulkopuolella erilaisten tapahtumien muodossa sekä lasten ja vanhempien yhteisissä arkkitehtuuritapahtumissa ja työpajoissa. Nämä laajentavat omalta osaltaan Aalto-tietoutta ja innostavat kaupunkilaisia tutustumaan tarkemmin oman kaupungin merkittävään arkkitehtuuriin.

1.1 Tutkimustehtävä

Arkkitehtuurikasvatuksen -teemalukuvuosi Alvarin askelissa (2015–2016) johdattaa Seinäjoen perusopetuksen 2., 5., 7. ja 8. luokkien oppilaita havainnoimaan ja tiedostamaan arkkitehtuurin ja rakennetun ympäristön merkitystä heidän omassa ympäristössään. Teemalukuvuoden keskiössä on Seinäjoella sijaitseva Alvar Aallon suunnittelema arkkitehtoninen kokonaisuus, jota kutsutaan Aalto-keskukseksi.

Kerroin edellä, että koulun Kulttuurimatkan koordinointi kuuluu kulttuurisihteerin työtehtäviini. Tähän liittyen oma roolini Alvarin askelien suunnittelussa ja käytännön toteutuksessa on hyvin keskeinen. Tutkimukseni on prosessi, jossa suunnittelen yhdessä Alvarin askelissa -teemalukuvuoden suunnittelutyöryhmän kanssa rungon lukuvuoden sisällöissä käytettävistä arkkitehtuurikasvatuksen menetelmistä. Roolini ei pääty tutkimuksen tekemiseen vaan se jatkuu myös sen jälkeen. Tutkimusprosessin jälkeisiin tehtäviini kuuluu suunniteltujen sisältöjen hiominen ja valmistelu käytännössä toteutettavaan muotoon. Yksi isoimmista tehtävistä on eri toimintojen aikataulujen suunnittelu yhteistyössä sisältöjä tuottavien tahojen ja koulujen kanssa. Tiedottaminen on myös iso kokonaisuus, joka on koko lukuvuoden ajan jatkuvaa vaiheittaista toimintaa. Lukuvuoden aikana havainnoin ja teen kyselyjä opettajille, miten erilaiset sisällöt toimivat oppilaiden kanssa käytännön tasolla, ja miten ne vastaavat lukuvuodelle asetettuihin tavoitteisiin. Tehtäviini kuuluu myös toiminnan talouteen ja raportointiin liittyviä asioista.

Tutkimuksen pääkysymys on:

Mitkä ovat **tärkeimmät arkkitehtuurikasvatuksen menetelmät**, kun tutustutaan Aalto-keskuksen rakennuksissa ilmeneviin Aallon arkkitehtuuriajattelun keskeisiin teemoihin ja ohjataan havainnoimaan Aalto-keskuksen paikan ominaisuuksia sekä tunnelman ja paikan hengen muodostavia tekijöitä?

Vastauksen saamiseksi pääkysymykseen on ensin selvitettävä, mitkä ovat Aalto-keskuksen keskeiset teemat ja paikan ominaisuudet, joihin oppilaita halutaan arkkitehtuurikasvatuksen menetelmillä perehdyttää. Tarkastelen asiaa kolmen alakysymyksen avulla:

1. Mitkä Alvar Aallon arkkitehtuuriajattelun **keskeisimmät teemat** ilmenevät Seinäjoen Aalto-keskuksen rakennuksissa?
2. Mitkä teoreettisessa viitekehyksessä käsitellyt **paikan tulkinnalliset ominaisuudet** nousevat selkeimmin esiin Aalto-keskuksen rakennuksia havainnoitaessa?
3. Mistä tekijöistä muodostuu Aalto-keskuksen rakennusten **tunnelma ja paikan henki**?

Aallon arkkitehtuuriajatteluun on mahdollisuus tutustua monesta eri näkökulmasta. Kirjallisuutta ja verkkomateriaalia on aiheesta saatavilla todella paljon. Raja-an asian käsittelyn tutkimuksessani Aalto-keskuksen rakennusten keskeisten teemojen käsittelyyn.

Tarkastelen teoreettisessa viitekehyksessä paikan aistein havaittavia ja tulkinnallisia ominaisuuksia sekä niiden havainnointia ensin yleisellä tasolla, minkä jälkeen selvitän, miten ne ilmenevät Aalto-keskuksen rakennuksissa. Kyse on teorian soveltamisesta käytäntöön eli Aallon arkkitehtuuriin. Teoreettinen viitekehys tarjoaa välineitä siihen, miten Aallon arkkitehtuuria voidaan havainnoida ja kokea. Esiin nousevat asiat lisäävät ymmärrystä Aallon arkkitehtuuria kohtaan ja syventävät myös sen kokemista.

2. TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Tutkimuksen toteuttamiseen liittyy menetelmällisiä valintoja, jotka kytkeytyvät toinen toisiinsa perättäisinä ketjuina. Tutkimuksen tekijä kulkee polkua, jonka varrella hän joutuu tekemään valintoja etenemissuunnastaan eli menetelmistään. Valintoja tehdessä on huomioitava, että kukin menetelmä soveltuu tiettyyn tilanteeseen ja luo edellytykset ketjun seuraavalle vaiheelle. Valinnat kuvataan ja perustellaan, mikä mahdollistaa tutkimusprosessin eri vaiheiden ja tutkimustulosten aukottoman arvioinnin. (Kananen 2013, 22, 23.) Kuvaan tämän luvun alaluvuissa omaa tutkimuspolkuani ja tutkimuksen menetelmällisiä ratkaisuja sekä pohdin tutkimukseni luotettavuuteen liittyviä tekijöitä.

2.1 Tutkimusstrategia

Tutkimusstrategia eli tutkimusote tarkoittaa tutkimuksen menetelmällisten ratkaisujen kokonaisuutta. Tutkimusprosesseihin ja -strategioihin on olemassa hyvin monia näkökulmia ja erilaisia tyypittelyjä. (Hirsijärvi ym. 2009, 134–138.) Tutkimukseni on luonteeltaan laadullinen eli kvalitatiivinen tapaustutkimus, johon sisältyy myös toimintatutkimukseen liittyviä ominaispiirteitä. Laadullisen tutkimuksen pyrkimyksenä on kuvata ilmiötä tai tapahtumaa, ymmärtää tiettyä toimintaa tai antaa teoreettisesti mielekäs tulkinta jollekin ilmiölle (Tuomi & Sarajärvi 2009, 85). Kvalitatiivisen tutkimuksen tavoitteena on tutkia kohdetta kokonaisvaltaisesti sekä pyrkiä etsimään ja tuomaan esiin tosiasioita. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa suositaan tiedonkeruumetodeja, joissa tutkittavien näkökulmat pääsevät hyvin esille. (Hirsijärvi ym. 2009, 164.)

Laine, Bamberg & Jokinen (2008) muistuttavat, että tapaustutkijan on syytä erottaa toisistaan tapaus ja tutkimuksen kohde. Tutkimuksen kohde viittaa asiaan, jota tapaus ilmentää. Omassa tutkimuksessani tapaus on Alvarin askelissa -teemalukuvuosi ja tutkimuksen kohde on kyseisen teemalukuvuoden käytännön toimenpiteiden ja -menetelmien suunnitteluprosessi. Tapaustutkimus ei ole varsinainen metodi vaan sitä voidaan luonnehtia tutkimustavaksi tai tutkimusstrategiaksi. Lähtökohtana on ilmiö tai tapaus, josta tutkija on omakohtaisesti kiinnostunut. Tapaustutkimus mahdollistaa erilaisten aineistojen ja menetelmien käyttämisen. (Laine ym., 2007, 9–10, 26.) Tapaustutkimus kohdistuu ajankohtaisiin asioihin, ja se on

hyödyllinen, kun halutaan hankkia hyvää taustainformaatiota jostakin asiasta. Tapaustutkimus ei pyri edustamaan yleistettävyyttä. (Anttila 2006, 287.)

Omakohtaisen kiinnostuksen herääminen Aallon arkkitehtuuria kohtaan on ollut merkittävä tekijä tutkimusaiheeni valintaan. Aihe on erityisen ajankohtainen, koska Aalto ja hänen arkkitehtuurinsa ovat viime aikoina olleet paljon esillä eri yhteyksissä. Arkkitehti Tuula Pöyhiä totesi Seinäjoella Tietoprovinsi-tapahtuman yhteydessä pidetyssä seminaarissa, että Aallon arkkitehtuuri säilyy vuosi vuodelta elinvoimaisena ja on jatkuvasti ajankohtaista. (Pöyhiä 2014.) Vuonna 2013 toteutettu Aaltoa kulttuurimatkaillen -hanke viritti Seinäjoella keskustelun Aallon arkkitehtuurin arvostuksen lisäämisestä ja hyödyntämisestä matkailullisesti. Tämä keskustelu jatkuu edelleen. Ajankohtaisuutta lisää myös Aalto-kirjaston restaurointi Aallon suunnittelemaan alkuperäiseen asuunsa. Kirjaston avaaminen uudelleen vuoden 2015 keväällä tulee herättämään laajaa kiinnostusta paikallisesti, valtakunnallisesti ja Aallon arkkitehtuurista kiinnostuneiden keskuudessa myös maailmanlaajuisesti. Ensiarvoisen tärkeää on kuitenkin se, että saisimme myös oman kaupunkimme asukkaat arvostamaan arkkitehtuurimme helmeä. Kiinnostuksen herättäminen asiaa kohtaan on aloitettava lapsista ja nuorista. Seinäjoen kulttuuri- ja opetuspalvelut pyrkii edesauttamaan tätä asiaa Alvarin askelissa -teemalukuvuoden toimenpiteillä.

Tutkimusprosessin alussa tutkijan on pohdittava, mikä on teorian asema tutkimuksessa. Teorialle luokitellaan tavallisesti kaksi eri tehtävää, teoria keinona ja teoria päämääränä. Keinona teorian tehtävänä on auttaa tutkimuksen tekemistä. Kun teoria on päämääränä, on tutkimuksen tavoitteena teorian kehittäminen edelleen. (Eskola & Suoranta 1998, 81.) Teorian käyttämiseen keinona on monia erilaisia tapoja. Ensisijainen teorian tehtävä on toimia näkökulmana, jonka avulla tarkastellaan tutkimusaineistoa. Teoria luo tutkimukselle kehyksen sekä auttaa kuvaamaan ja perustelemaan tulkintaa ja tuloksia. (Vilka 2005, 24.) Tapaustutkimuksessa tekijä muokkaa teoreettisista käsitteistä kohteeseen sopivan analyttisen kehyksen, joka samalla myös rajaa tapausta. Tapaustutkimus auttaa ymmärtämään, miten teoriaa sovelletaan käytäntöön, ja miten prosessien eri osat liittyvät toisiin. (Häikiö & Niemenmaa 2007, 51; Anttila 2006, 289) Teorialla on tärkeä osa myös toimintatutkimuksessa. Tutkija välittää tieteellistä tietoa projektissa mukana oleville sekä jäsentää työskentelyä ja esiin tulevia uusia ajatuksia, jolloin ei toimita pelkän arkitiedon varassa. (Anttila 2000, 321.)

Tutkimukseni teoreettisen viitekehyksen muodostavat paikan ominaisuuksiin ja niiden havainnointiin liittyvä tarkastelu. Käyttämäni teorian taustalla on fenomenologinen arkkitehtuurin tarkastelu, joka perustuu kokonaisvaltaiseen kokijakäsitykseen. Kokonaisvaltaisuus tarkoittaa sitä, että paikan kokemisessa on mukana koko ihmisruumis pelkän visuaalisen havaitsemisen sijaan. Tässä tutkimuksessa teoreettinen viitekehys on keino, joka auttaa tutkimuksen tekemisessä. Se toimii myös näkökulmana tutkimusaineiston tarkastelussa ja antaa perustan tutkimuskysymyksille. Olen kytkenyt paikan ominaisuuksien teoreettiseen tarkasteluun Aalto-keskukseen liittyviä havaintoja pohtien samalla, miten näitä asioita voidaan soveltaa Alvarin askelissa teemalukuvuoteen. Kyse on teorian soveltamista käytäntöön. Tämä on omalta osaltaan auttanut teoreettisten käsitteiden ymmärtämistä ja yhdistämistä aineisto-osaan. Koen tämän asian erityisen hyödyllisenä myös oman oppimisprosessini kannalta.

Tapaustutkimuksessa tutkijan kädenjälki voi näkyä tuloksessa, koska tutkijalla on merkittävä rooli kohteen tietojen kokoamisessa. Minä tutkijana ja tutkittavat olemme vuorovaikutuksessa keskenämme ja pelkkä läsnäoloni saattaa vaikuttaa tapahtumien kulkuun. (Anttila 2006, 287.) Toimintatutkimuksessa tutkijan rooli korostuu vielä vahvemmin. Taustalla on vahva pyrkimys oman työn tai toiminnan kehittämiseen tutkimustiedon avulla. Tutkimus on käytännön läheistä, ja se tähtää siihen, että lopputuloksesta saataisiin mahdollisimman paljon käytännön hyötyä. Tutkija on tutkimusprosessin aktiivinen vaikuttaja ja toimija, eikä hän edes oleta olevansa ulkopuolinen tai neutraali. Tutkijan keskeinen rooli vaikuttaa hänen suhtautumisensa aineistoon ja sen analysointiin. Tutkijan välitön kokemus on osa aineistoa, ja hän voi käyttää omia havaintojaan tutkimusmateriaalina muun tutkimusaineiston sijaan tai sen lisäksi. (Heikkinen 2007, 19–20.) Tutkija joutuu tasapainoilemaan kahden roolin välissä. Toisaalta hän on tutkija, mutta hän hyödyntää saamiaan tietoja omissa hankkeissaan ja projekteissaan. (Anttila 2000, 321.) Edellä mainitut asiat tutkijan rooliin liittyen kuvaavat hyvin omaa rooliani tässä tutkimuksessa. Olen prosessissa aktiivinen toimija ja vaikuttaja, koska teemalukuvuoden suunnittelu ja koordinointi kuuluvat työtehtäviini. Tutkimukseni on käytännön läheinen, ja se liittyy myös oman työni ja Seinäjoen kaupungin kulttuuripalvelujen toiminnan kehittämiseen. Alvarin askelissa -teemalukuvuoden käytännön toteutus tulee olemaan tutkimukseni ansiosta huomattavasti suunnitelmallisempi verrattuna aiempiin temavuosiin. Voin hyödyntää tutkimusprosessissa oppimiani asioita myös tulevien vuosien kulttuurikasvatussuunnitelmien valmisteluissa.

2.2 Aineiston kerääminen

Laadulliselle tutkimukselle on ominaista, että tutkimuksen aineiston keräämiseen käytettävät menetelmät vievät tutkijan lähelle tutkittavaa kohdetta. Pyrin tutkijana saamaan tietoa, miten tutkittavat kokevat tutkittavana olevan ilmiön. Kiviniemi (2001) kuvaa laadullista tutkimusta prosessiluontoiseksi. Aineistonkeruun välineenä on tutkija itse, jolloin aineistoon liittyvät näkökulmat ja tulkinnat kehittyvät vähitellen tutkimusprosessin edetessä. (Kiviniemi 2001, 68.) Tutkittavien kohdejoukko valitaan tarkoituksenmukaisesti. Tiedon hankinta on kokonaisvaltaista ja aineisto kootaan todellisissa tilanteissa. Tyypillisimpiä aineistonkeruun menetelmiä ovat teemahaastattelut, osallistuva havainnointi ja ryhmähaastattelut, mutta se voi olla myös muuta arkipäivän elämäntilanteissa syntynyttä materiaalia. (Hirsijärvi ym. 2009, 164.)

Koulun kulttuurimatkan -teemalukuvuosien suunnittelu on vuosittain toteutettu siten, että kulttuurimatkan ohjausryhmä valitsee työryhmän, joka koostuu opetus- ja kulttuuripalvelujen työntekijöistä, ala- ja yläkoulujen opettajista sekä kyseessä olevan taiteenalan asiantuntijoista. Kulttuurimatkan ohjausryhmässä on opetus-, kulttuuri-, kirjasto- ja museopalvelujen viranhaltijoita, alakoulun rehtori sekä yksi opettaja ala- ja yläkoulusta. Teemalukuvuosien työryhmien työskentely on yleensä alkanut teemalukuvuotta edeltävän syyslukukauden aikana jatkuen seuraavan vuoden kevääseen. Työryhmät ovat kokoontuneet vielä teemalukuvuoden toiminnan käynnistymisen jälkeen, jos sisällön suunnittelu on sitä vaatinut. Kokoontumisia on ollut taiteenalasta riippuen 3–5 kertaa. Työryhmän jäsenten tehtävänä on osallistua käytännön toimenpiteiden ideointiin ja tuoda mukaan omaa asiantuntemustaan. Joinain vuosina on työryhmissä ollut opettajia tai asiantuntijajäseniä, jotka ovat olleet myös tuottamassa teemalukuvuosien sisältöjä.

Päädyin käyttämään tutkimuskohteeni empiirisen aineiston hankinnassa edellä kuvattua työryhmätyöskentelyä. Koulun kulttuurimatkan ohjausryhmä päätti työryhmään kutsuttavista henkilöistä ohjausryhmän kokouksessa helmikuussa 2014. Sain vapaat kädet täydentää ryhmää tarpeen mukaan. Henkilöiden valinnassa oli perusteena se, että mukana tulee olla sekä ala- että yläkoulun opettajia ja heidän lisäksi henkilöitä, joilla on asiantuntemusta ja kiinnostusta Alvar Aallon arkkitehtuuria kohtaan. Ryhmän jäsenet olivat kanssatutkijoita,

jotka toivat tutkimukseen ideoita ja ajatuksia omasta maailmastaan käsin. Työryhmään päätettiin kutsua seuraavat henkilöt:

Hakomäki Mikko	rehtori, Seinäjoen kansalaisopiston kuvataidekoulu Oiva
Heinämäki Tero	freelancer teatteriohjaaja
Honkala Anne	rehtori, Näppi-käsityökoulu
Ilonen Maarit	vahtimestari, Seinäjoen seurakunta
Kamila Marjo	FT, tutkija, Aaltoa kulttuurimatkaillen -hankkeen koordinaattori v.2013
Kivimäki Tarja	Aalto-luotsi
Kivisaari Pasi	rehtori, Kärjen alakoulu
Lahti Juhani	Seinäjoen kaupungin arkkitehti, emeritus
Pöntinen Kaisa	kuvataideopettaja, Seinäjoen lyseo
Sahlakari Marja	kuvataide- ja tekstiilityön opettaja, Peräseinäjoen yhtenäiskoulu
Tyrväinen Susanna	museotoimenjohtaja, Etelä-Pohjanmaan maakuntamuseo

Työryhmän jäsenistä Mikko Hakomäki oli estynyt osallistumaan kaikkiin kolmeen kokoukseen. Anne Honkala kutsuttiin työryhmään ensimmäisen kokouksen jälkeen. Olen saanut työryhmän jäseniltä luvan julkaista heidän nimensä. Nimet tulevat näkyviin myös Koulun kulttuurimatkan -internetsivuille siinä vaiheessa, kun sivustolla julkaistaan Alvarin askelissa -teemalukuvuoden ohjelma. Työryhmä kokoontui kevään 2014 aikana kolme kertaa, 27.3., 28.4. ja 22.5. Keskustelujen kesto oli noin kaksi tuntia/kerta. Kokoontumiset järjestettiin Seinäjoen kaupungintalon kokoustiloissa siten, että olimme jokaisella kokoontumiskerralla eri tilassa. Työryhmässä oli jäseniä, joille kaikki kaupungintalon kokoustilat eivät olleet entuudestaan tuttuja. Kokoontumistiloissa oli mahdollisuus samalla aistia Aallon arkkitehtuurin tunnelmaa, ja tilojen ominaispiirteet toimivat myös keskustelujen virittäjinä. Hyvä esimerkki tästä oli kaupunginhallituksen kokoushuone, missä kattoikkunat johdattivat keskusteluun Aallolle hyvin ominaisesta luonnonvalon käyttämisestä tilojen valaistuksena. Näiden kokoontumisten lisäksi osa työryhmän jäsenistä oli mukana 13.6.2014 järjestetyllä vierailulla Seinäjoen Framissa, missä tutustuimme Seinäjoen ammattikorkeakoulun ICT-yksikön virtuaaliympäristö Caveen.

Työryhmän kokoontumisista koottu materiaali muodostaa tutkimukseni empiirisen aineiston. Tämänkaltainen tiedonkeruumetodi muistuttaa hyvin pitkälti ryhmäkeskustelua. Ryhmäkeskustelu luokitellaan usein kuuluvaksi ryhmähaastatteluun, mutta näiden kahden metodin välillä on eroja. Ryhmäkeskustelu tuottaa aivan erilaisen aineiston kuin ryhmähaastattelu. (Alasuutari 1994, 131.) Ryhmäkeskustelun suurimmat haasteet liittyvät vuorovaikutuksen hallintaan. Osallistujien keskinäisen vuorovaikutuksen aikaansaamiseksi tutkijan on luotava ryhmään ilmapiiri, joka rohkaisee kaikkia osallistumaan keskusteluun.

(Valtonen 2005, 226, 236.) Ryhmäkeskustelun pääroolissa ovat keskustelijat, mutta tutkija kuitenkin ohjaa keskustelua haluttuun suuntaan erilaisen verbaalisen ja nonverbaalisen viestinnän avulla. Tutkijan kulttuurinen, ruumiillinen ja sukupuoli toimijuus ovat myös tekijöitä, jotka vaikuttavat keskustelun sisältöön. (emt. 234–235.) Haasteena ryhmäkeskustelussa on myös se, että keskustelijat puhuvat aiheesta välittämättä, mitä kysymyksiä tutkija on esittänyt. Kun keskusteluvastuu on siirretty keskustelijoille, on heillä oikeus nostaa esiin heille tärkeitä aiheita ja teemoja. Valtonen toteaa, että tämä on analyysin kannalta hedelmällistä aineistoa. Käytännössä käy usein niin, että tutkija keskeyttää tällaiset keskustelut tarpeettomina. (Valtonen 2005, 236.) Alvarin askelissa -työryhmän ilmapiiri oli hyvä ja keskustelu oli hyvin vapaamuotoista. Suurin osa osallistujista tunsivat toisensa ennestään. Työryhmän jäsenet olivat kiinnostuneita ja motivoituneita teemalukuvuoden ideoinnista ja suunnittelusta ja osallistuivat aktiivisesti keskusteluun. Osa työryhmän jäsenistä oli äänessä enemmän, mutta kenenkään osalta se ei ollut mitenkään hallitsevaa. Osallistujat ruokkivat puheenvuoroillaan toinen toistaan, mikä oli mielestäni merkki hyvän vuorovaikutuksen toteutumisesta.

Olin suunnitellut etukäteen ryhmäkeskustelujen teemat. Ensimmäisen keskustelun teemat liittyivät yleisten asioiden lisäksi teoreettiseen viitekehykseen ja tutkimuskysymyksiin. Toisessa keskustelutilaisuudessa teemana olivat 2. ja 5. luokkien opetusmenetelmät ja kolmannessa 7. ja 8. luokkien sisällöt. Ensimmäisessä kokoontumisessa keskustelu ei mennyt kaikilta osin omien suunnitelmieni mukaisesti. Kerron tästä tarkemmin aineisto-osassa. Kahden seuraavan kokouksen aiheet olivat huomattavasti rajatumia, joten niissä keskustelun kulku meni suunnitelmien mukaisesti. Nauhoitin ensimmäisen ja toisen ryhmäkeskustelun ääninauhalle. Toisen kokoontumisen ääninauhan purkaminen epäonnistui, ja kaikki nauhoitettu hävisi nauhalta. Olin tehnyt jonkin verran kirjallisia muistiinpanoja, joiden pohjalta kirjoitin keskustelusta muistion. Tämä tapahtui melko pian kokoontumisen jälkeen, joten käsitellyt asiat olivat hyvin vielä muistissa. Kolmatta kokoontumista en nauhoittanut ollenkaan vaan kirjasin ylös keskustelun kulun. En katsonut nauhoitusta tarpeelliseksi, koska halusin analyysiä varten samanarvoiset lähtökohdat edellisen kokouksen kanssa. Ensimmäiseen kokoontumiseen verrattuna, näissä kahdessa oli käsiteltävänä huomattavasti selkeämmät asiakokonaisuudet, mikä helpotti muistiinpanojen tekemistä. Seinäjoen ammattikorkeakoulun virtuaalitalaan tutustumisesta tein myös kirjalliset muistiinpanot.

2.3 Aineiston analyysi

Kvalitatiivisten aineistojen analysoimiseen on olemassa monia erilaisia analyysitapoja, jotka voivat muistuttaa toisiaan hyvinkin paljon. Selkeän rajan vetäminen niiden välille voi olla vaikeaa. (Eskola & Suoranta 1998, 160–161.) Olen käyttänyt tutkimuksessani aineiston analyysistrategiana teema-analyysia. Ryhmäkeskustelut perustuivat ennalta suunnittelemiini teemoihin, joten teema-analyysin valinta analysointitavaksi oli luontevaa. Teema-analyysi sopii hyvin analysointitavaksi, kun kyse on jonkin käytännöllisen ongelman ratkaisemisesta (emt. 178). Teema-analyysin avulla voidaan nostaa esiin tutkimusta valaisevia teemoja. Aineistosta voidaan myös poimia sen sisältämät keskeiset aiheet ja muodostaa niistä erilaisia kysymysasetteluja. Tekstiaineistosta etsitään ensin tutkimusongelman kannalta olennaiset aiheet, minkä jälkeen ne erotellaan. Teema-analyysissa teoria ja empiria ovat vuorovaikutuksessa keskenään ja tutkimustekstissä ne lomittuvat toisiinsa. (Eskola & Suoranta 1998, 174–175.)

Kuuntelin ensimmäisen ryhmäkeskustelun ääninauhaa useaan kertaan, minkä jälkeen litteroin aineiston. Litteroinnilla tarkoitetaan erilaisten tallenteiden kirjoittamista kirjalliseen muotoon. Kananen (2013) muistuttaa, että tutkijan on päätettävä, millä tarkkuuden tasolla hän litteroi aineiston. Tarkimmalla tasolla otetaan puheen lisäksi huomioon monia muita asioita kuten esimerkiksi eleet ja äänenpainot, jotka merkitään erikoismerkeillä. Toinen vaihtoehto on litteroida aineisto melko karkealla tasolla, mikä tarkoittaa sitä, että tuodaan esiin lauseen ydin tiivistetyssä muodossa ilman vastaajan koko ilmaisua. Sanatarkkaa kuvausta sitaattien muodossa voidaan käyttää myöhemmin lopullisessa raportissa. (Kananen 2013, 99.) Litteroin ääninauhan aineiston sanatarkasti puhekieltä noudattaen, mutta jätin pois täytesanat, toistot, yksittäiset äännähdykset ja tunneilmaisut. Merkitsin keskustelijoiden puheenvuorot heidän omilla nimillään. Litteroinnin jälkeen luin tekstin läpi useaan kertaan ja merkitsin eri väreillä tutkimuskysymysteni kannalta keskeisiä teemoja ja asioita. Merkitsin myös puheenvuoroista sellaiset osat, jotka halusin sisällyttää aineisto-osaan. Kahden jälkimmäisen työryhmän kokoontumisen ja virtuaalitilaan tutustumisen analysoinnin perustana olivat muistiinpanot, jotka olin tehnyt kokoontumisten yhteydessä. Kirjoitin muistiinpanojen pohjalta mahdollisimman tarkat muistiot, minkä jälkeen tein yhteenvedon niistä asioista, jotka olivat aineiston kannalta oleellisia.

Teemojen käsittelyn yhteyteen sisällytetään yleensä näytteitä aineistosta eli sitaatteja. Sitaatit antavat vakuuden aineiston olemassaolosta ja ne myös havainnollistavat käsiteltäviä teemoja. Pelkät sitaatit eivät riitä aineiston analyysiksi vaan niiden lisäksi tarvitaan teorian ja empirian vuorovaikutusta. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.) Tutkimuksessani työryhmän ensimmäistä kokoontumista käsittelevä aineisto-osa sisältää runsaasti sitaatteja. Mielestäni sitaattien käyttäminen on perusteltua, koska niiden avulla työryhmän jäsenten äänet pääsevät kuuluviin, mikä oli myös työryhmän perustamisen lähtökohtana. Sitaatit myös havainnollistavat ja konkretisoivat käsiteltäviä asioita. Käytän sitaattien yhteydessä työryhmän miesjäsenistä koodia M ja naisista koodia N. Olen erottanut henkilöt juoksevilla numerolla. Jäsenten nimet ja ammattinimikkeet on kerrottu tämän luvun kappaleessa 2.2. Ammattinimike saattaa paljastaa henkilöllisyyden joissain sitaateissa. Joidenkin työryhmän jäsenten nimi esiintyy myös aineisto-osan tekstissä. En näe tässä ongelmaa, koska työryhmän jäsenet ovat antaneet luvan nimien ja puheenvuorojen julkaisuun. Olen syventänyt empiirisessä osassa esiin nousevia teemoja ja asioita alan kirjallisuuteen pohjautuvilla näkökulmilla.

2.4 Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimuksen luotettavuuden arviointi on osa tieteellisen tutkimuksen tekemistä. Tuomi (2007) toteaa, että luotettavuuden arvioimisesta on olemassa monia erilaisia käsityksiä, mikä näkyy myös tutkimusoppaiden luotettavuustarkastelujen painotuksessa. Laadullisen tutkimuksen metodikirjallisuudessa painotetaan tutkimuksen kokonaisuuden luotettavuutta, kun määrällisessä tutkimuksessa painotus kohdistuu enemmän mittauksen luotettavuuteen. Mittausten luotettavuudesta käytetään käsitteitä validiteetti ja reliabiliteetti, jotka muodostavat yhdessä mittarin kokonaisluotettavuuden. Edellä mainittujen käsitteiden käyttö on saanut kritiikkiä laadullisen tutkimuksen yhteydessä. Laadullisen tutkimuksen arviointiin ei ole olemassa yksiselitteisiä ohjeita. (Tuomi 2007, 149–150.)

Perttula (1995) on esittänyt luotettavuuden arviointiin yhdeksän kriteerin tarkastelutavan, jotka osittain soveltuvat myös tämän tutkimuksen luotettavuuden tarkasteluun. Kaksi ensimmäistä liittyvät tutkimuksen kulun selvitykseen ja tutkimusprosessin reflektointiin ja sen kuvaukseen ja perusteluihin. (Perttula 1995, 102.) Olen kuvannut edellä tutkimukseni kulkua kertomalla tutkimusstrategiaan, aineiston keräämisen ja analyysin liittyviä yksityiskohtia.

Kohtaamiani haasteita ja ongelmakohtia olen tuonut esiin aineisto-osassa ja johtopäätösten yhteydessä. Koen, että näiden asioiden avoin kertominen lisää tutkimukseni luotettavuutta.

Perttulan kriteereihin kuuluvat tutkimusprosessin aineistolähtöisyyden tarkastelu eli tutkimusaineiston asettaminen keskeisimpään asemaan sekä tutkimuksen yleistettävyyden. Yleistettävyydellä Perttula tarkoittaa, onko yksittäinen tieto sellaista, että sen avulla voidaan saavuttaa myös jotain yleistä. (Perttula 1995, 102–103.) Tutkimuksen teorettinen viitekehys muodostuu paikan kokemiseen liittyvistä ominaisuuksista ja niiden havainnoimisesta. Aalto-keskusta käsittelevät ja teoriatextiä havainnollistavat esimerkit ja niiden liittäminen Alvarin askelissa opetusmenetelmiin ovat tärkeä osa viitekehystä. Tutkimuskysymyksiin saamani vastaukset perustuvat näin ollen sekä teorettiseen viitekehukseen että aineisto-osaan. Aineisto-osa on kuitenkin tuloksia ajatellen keskeisemmässä osassa. Aineiston luotettavuutta lisäävät sitaattit, jotka tuovat esiin työryhmän jäsenten esittämiä ajatuksia. Luotettavuutta lisäävät mielestäni myös aineistoa tukevat kirjallisuuteen pohjautuvat näkökulmat. Tutkimukseni ei ole suoraan yleistettävissä, koska tuloksena syntyneet alustavat opetusmenetelmät kohdistuvat tiettyyn kohteeseen eli Seinäjoen Aalto-keskukseen. Teorettiseen viitekehukseen sisältyvä paikan aistein havaittavien ja tulkinnallisten ominaisuuksien tarkastelu yleisellä tasolla on mahdollista siirtää myös muihin toimintaympäristöihin.

Yksi oleellinen Perttulan mainitsema luotettavuuskriteeri on tutkijan subjektiivisuus. Tutkijan tehtävä on tutkimuksen subjektina reflektoida, analysoida ja raportoida työn merkitystä tutkimuksen eri vaiheissa. (Perttula 1995, 104.) Työn merkitys tulee tutkimuksessani esiin muun muassa johdantotekstissä, tämän luvun tutkimusstrategiaa käsittelevässä kappaleessa sekä tutkimuksen lopun pohdintoissa. Pauliina Lehtonen (2008) on tarkastellut tutkijan roolia ja itsereflektiota tapaus- ja toimintatutkimuksen näkökulmasta. Hän toteaa, että tutkijan tiivis osallistuminen tutkittavaan prosessiin aiheuttaa väistämättä sen, että tutkija vaikuttaa tapahtumien kulkuun. Hän sanoo, että on vaikea tietää, milloin tutkija on vaikuttanut tutkimuksen kulkuun sopivasti tai milloin taas liikaa. Tutkijaa ohjaa hänen oma kiinnostuksensa ja tutkimukselliset intressit, jotka hänen on syytä huomioida, kun hän kirjoittaa raporttia. (Lehtonen 2008, 247, 250.) Oman kiinnostukseni ja intressini sekä roolini tässä tutkimuksessa tulevat hyvin esiin tutkimuksen eri vaiheissa. Olen tutkimusprosessin aktiivinen toimija ja vaikuttaja, joten roolini on hyvin keskeinen. Tämä on luonnollisesti

vaikuttanut siihen, millaiseksi tutkimukseni kokonaisuus on muodostunut. En näe tässä asiassa ristiriitaa tutkimuksen luotettavuuden kannalta.

3. TUTKIMUKSEN TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT

Rakennusten ja rakennetun ympäristön tarkasteluun on olemassa monia erilaisia näkökulmia ja menetelmiä. Periteisessä taidehistorian tutkimuksessa rakennukset on nähty erillisinä taideobjekteina ja fyysisinä muotoina irrallaan tilan käyttäjistä. Rakennetun tilan, kuten esimerkiksi kaupunkitilan tutkimuksessa on huomio yleisesti keskittynyt rakennuksen konkreettisiin ominaisuuksiin. Kaupunkitila on näyttäytynyt vain suunnittelijan luomuksena eikä tilana, jolle ihmiset sitä käyttäessään antavat omia merkityksiään. (Saarikangas 2006, 32–33.) Perinteisten tieteenalojen välisten rajojen ylittäminen on tuonut moniulotteisempia näkökulmia tilan tarkasteluun. On jopa puhuttu ”tilallisesta käänteestä”. Tilaa ei enää nähdä geometrisena ja merkitykseltään tyhjänä tilana, joka on vain taustana ihmisten toiminnoille. Fyysisten ominaisuuksien lisäksi on alettu korostamaan ihmisten toimintaa tilassa sekä heidän aistimuksiaan ja havaintojaan, jotka kiinnittyvät aikaan ja paikkaan. (emt. 11–12.)

3.1 Fenomenologia arkkitehtuurin tarkastelussa

Fenomenologinen arkkitehtuurin tarkastelu lähtee arkkitehtuurielämyksestä käsin sen sijaan, että tarkasteltaisiin rakennuksen fyysisiä ominaisuuksia tai visuaalista viitekehystä. Pallasmaa sanoo, että arkkitehtuurin fenomenologia on rakentamisen sisäisen kielen etsimistä. (Pallasmaa 1993, 78.) Fenomenologinen tematiikka on noussut arkkitehtuurin teoriassa esiin erityisesti paikan käsitteen avulla. Paikalla tarkoitetaan tässä yhteydessä konkreettista ja erityistä paikkaa, jonka vastakohta on abstraktina ymmärretty tilan käsite. Tilasta tulee paikka vasta sitten, kun sille saadaan merkitys ihmisen omien kokemusten kautta. Fenomenologisissa paikan teorioissa on kyse kokonaisvaltaisesta kokijakäsityksestä, jonka mukaan kokija on tietoisuuden lisäksi myös ruumiillinen ja aistiva olento. Paikan kokemisessa on mukana koko ihmisruumis pelkän visuaalisen havaitsemisen sijaan. Aistikokemukset tuovat paikan kokemiseen sellaista yksilöllistä ja erityistä, jota ei teoretisoimalla ole mahdollisuus tavoittaa. (Mattila 2003, 61, 65.) Fenomenologia ei ole tutkimukseni tutkimusstrategia tai aineiston analyysimenetelmä vaan se on taustalla vaikuttava filosofia.

Pallasmaan (1993, 78–79) mukaan arkkitehtuurin fenomenologisen erittelyn perustana ovat lapsuuden varhaiset muistot. Hän viittaa yhteen Aallon kirjoitukseen, jossa Aalto kertoo pikkupojista, jotka käyttivät turistimakeisia valitessaan kriteerinä karkkipaperin väriä ja muotoa. Aikuiset sen sijaan valitsivat sellaiset turistimakeiset, joissa oli linnojen ja kylien kuvia. Aalto oli todennut poikien toimineen välittömän kauneusvaistonsa mukaan, kun taas aikuisten valinta perustui tarkoitushakuisuuteen. Aalto oli sanonut: ”Ei löytyne ketään, joka voisi olla toista mieltä siitä, että tällainen luonnollinen vaistosta pursuava ilo olisi ainoa keino esteettisen näyn vastaanottamiseen. Se on samaa sukua kuin intuitiivinen toiminta, luomisen ilo ja työn ilo”. Aalto piti valitettavana sitä, että länsimainen järjestelmällinen erittely vie voiton luonnolliselta tajunnalta ja välittömältä vastaanottavaisuudelta. Pallasmaa toteaa, että Aallon arkkitehtuurin tehtävänä on Aallon esiin tuoman luonnollisen tajunnan kartoitus.

3.2 Paikan ominaisuudet paikan kokemisen lähtökohtana

Fenomenologisessa näkökulmassa paikka näyttäytyy monimutkaisena, monimuotoisena ja elävänä kokonaisuutena. Anne-Mari Forss (2007, 78–79) on jakanut tutkimuksessaan keskeiset paikan kokemiseen liittyvät ominaisuudet seuraavasti: aistein havaittavat ominaisuudet, historiallinen ulottuvuus, ajallinen syvyys, kollektiivinen muisti, sosiaalinen ulottuvuus, mielikuvat, tunnelma ja *genius loci* eli paikan henki. Tunnelma ja paikan henki ovat ilmiöinä hyvin samankaltaisia, ja molemmat ilmaisevat paikan omaa erityistä luonnetta ja identiteettiä (emt. 111). Forss toteaa, että kyseessä on kaksi hyvinkin toisiaan lähellä olevaa paikan ominaisuutta, mutta on perusteltua käsitellä niitä kuitenkin erillisinä ilmiöinä (Forss 2007,124). Paikan ominaisuuksista voidaan käyttää myös jaottelua havaittavat ja tulkinnalliset. Ominaisuuksien erottaminen toisistaan on usein vaikeaa, koska ne ovat kiinteässä yhteydessä toisiinsa ja muodostavat näin olleen yhdessä kokonaisuuden. Havaittavat ominaisuudet johdattavat tulkinnallisten ominaisuuksien äärelle. Kaikki muut tämän kappaleen alussa mainitut, paitsi aistein havaittavat ominaisuudet, ovat tulkinnallisia. (emt. 78–79.) Edellä kuvatun jaottelun lisäksi olen ottanut tulkinnallisiin ominaisuuksiin Helmer Stenrosin ja Seppo Auran mainitseman ajallisen jatkuvuuden, josta Forss käyttää nimitystä ajallinen kerroksellisuus (Stenroos & Aura 1987, 180; Forss 2007, 191).

3.3 Tutkimuksen lähteet

Arkkitehtuurin kannalta tärkeitä fenomenologeja ovat muun muassa ranskalainen Maurice Merleau-Ponty ja saksalainen Martin Heidegger. Merleau-Pontyn ajatuksia pidetään arkkitehtuurin teorioiden kannalta merkittävänä, koska hän painottaa ihmisen ruumiillisuuden ja havaitsemisen ensisijaisuutta. (Passinmäki 2011, 57, 60.) Heideggerin ajatukset ihmisen ja paikan välisestä suhteesta ovat olleet lähtökohtina useilla ihmisen ja paikan välistä yhteyttä tarkastelevilla nykyteoreetikoilla. Norjalainen arkkitehtuurifilosofi Christian Norberg-Sculz on Heideggerin tekstien tulkinnoissaan tuonut esiin rakentamisen myyttistä ulottuvuutta ja paikan kokemuksen merkitystä. Häneltä ovat peräisin myös paikan käsitteet topos ja loci ja näiden sielu *genius loci*. Paikan henkeä ja siihen läheisesti liittyvää tunnelmaa on pohtinut saksalainen filosofi Gernat Böhme. (Forss 2007, 15, 110–111; Launis 2006, 68.) Useat suomalaiset fenomenologisesta ympäristöestetiikasta kirjoittaneet teoreetikot ovat saaneet vaikutteita edellä mainituilta filosofeilta. Tutkimukseni kannalta keskeisiä kotimaisia teoreetikkoja ja tutkijoita ovat Pauline von Bonsdorff ja Juhani Pallasmaa.

Tutkimukseni teoreettisen viitekehyksen pohjana on Anne-Mari Forssin teos *Paikan estetiikka, Eletyn ja koetun ympäristön fenomenologiaa*, missä hän tarkastelee rakennettua paikkaa kokemisen näkökulmasta. Hän tukeutuu tutkimuksessaan muun muassa Merleau-Pontyn, Böhmen, Norberg-Sculzin, von Bonsdorffin ja Anne Stenrosin fenomenologisiin paikan kokemisen näkökulmiin. Yleistietoa Alvar Aallosta ja hänen arkkitehtuuristaan olen saanut tutkimukseeni Aallon läheisen ystävän Göran Schildtin kirjoittamista kirjoista. Seinäjoen Aalto-keskukseen liittyvän tiedon osalta tärkeä käyttämäni lähde on Jaakko Penttilän vuonna 2009 Tampereen teknilliseen yliopiston arkkitehtuurin laitokselle tekemä diplomityö *Kaupungin kasvot, Alvar Aallon kaupunkikeskus*. Penttilä kertoo diplomityössään perustietoja Seinäjoen kaupunkikeskustan suunnittelusta ja rakentamisesta sekä esittelee kaikki Aalto-keskuksen rakennukset rakentamisjärjestyksessä suunnittelusta valmiin rakennuksen tarkasteluun saakka. Penttilä valottaa myös kaupunkikeskusten yleistä merkitystä ja erityisesti Seinäjoen Aalto-keskuksen merkitystä tässä kontekstissa. Paikallishistorian näkökulmaa Aalto-keskukseen ja sen syntyhistoriaan olen saanut valtiopäiväneuvos, tietokirjailija Markus Aaltosen teoksista *Näkyhän se varmasti, Alvar Aalto ja Seinäjoki* (2005) ja *Vapaata viivaa, kriipooksia Alvar Aallosta* (2012). Kirsi Heininen-Blomstedtin Helsingin yliopistoon tekemä taidehistorian väitöstutkimus,

Jälleenrakennuskauden tyypitaloalue. Paikan merkitykset ja täydennysrakentaminen, on ollut apuna joidenkin paikan tulkinnallisten ominaisuuksien tarkastelussa Aalto-keskuksen kontekstissa.

Arkkitehtuurikasvatuksellista näkökulmaa paikan kokemiseen ja aistien merkitykseen antavat Suomen arkkitehtuuriliitto SAFAN, lasten ja nuorten Arkkitehtuurikoulu ARKIN ja kansainvälisen Playce ry:n opetusmateriaalit. Laura Kärpänen (2014) on Jyväskylän yliopiston Taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen laitokselle tekemässään pro gradu -tutkielmassa *Kaupunki esteettisten kokemisten paikkoina* tutkinut arkkitehtuurikasvatusta kokijakeskeisestä ja ympäristöestetiikan näkökulmasta. Kärpäsen tutkimus on antanut arkkitehtuurikasvatuksellista näkökulmaa työryhmässä esiin nousseiden asioiden pohdintaan.

4. PAIKAN OMINAISUUDET JA NIIDEN HAVAINNOINTI

Käsittelen tässä luvussa paikan kokemiseen liittyviä ominaisuuksia ja niiden havainnointia. Kahdessa ensimmäisessä alaluvussa tarkastelen paikan aistein havaittavia ominaisuuksia sekä aistien käyttämistä paikan havainnoimisessa. Tarkastelu sisältää Aalto-keskukseen ja arkkitehtuurikasvatuksen menetelmiin liittyviä käytännön esimerkkejä. Kahdessa viimeisessä alaluvussa käsittelen paikan tulkinnallisten ominaisuuksien teoreettista käsitteistöä. Tärkeän osan muodostavat Aalto-keskusta käsittelevät käytännön esimerkit, joilla havainnollistan teorian kytkemistä käytäntöön. Tunnelma ja paikan henki kuuluvat tulkinnallisiin ominaisuuksiin, mutta olen ottanut ne omaksi kokonaisuudeksi alalukuun 4.3.

4.1 Paikan aistein havaittavia ominaisuuksia

Aisteilla havaittavat ominaisuudet voivat olla sekä aineellisia että aineettomia. Aineelliset ominaisuudet ovat **materiaalisia muotoja, mittasuhteita ja pintoja**. Muotoja ovat muun muassa topografiset ja arkkitehtoniset muodot sekä asemakaavan, kasvillisuuden ja esineiden muodot. Mittasuhteet liittyvät materiaalisten muotojen kokoon ja aineellisiin suhteisiin ja pinnat puolestaan ovat muotojen pintamateriaaleja. Aineettomia ominaisuuksia ovat **valo ja varjo, äänet ja tuoksut**. (Forss 2007, 78–79.) Aallon arkkitehtuurin yhteydessä puhutaan usein inhimillisestä mittakaavasta. von Bonsdorff (1997, 99) näkee inhimillisyyden esiintyvän Aallon arkkitehtuurissa muun muassa mittakaavan suhteuttamisena maastoon, maisemaan ja ihmisiin. Aallon lapsille suunnittelemat huonekalut ovat myös osoituksena siitä herkkyydestä, miten arkkitehti on huomioinut, että ihmisen mittakaava ei ole aina sama (emt.104). Aalto-keskuksen kokonaisuutta tarkasteltaessa voidaan edellä kuvatuttuja aineellisia ominaisuuksia havainnoida hyvin monipuolisesti. Näistä esimerkkinä rakennusten ulospäin näkyvien muotojen rikkaus ja samassa rakennuksessa ilmenevät muotojen yhdistelmät. Rikasta muotokieltä on nähtävissä myös sisustuselementeissä kuten esimerkiksi Aalto-keskuksen rakennusten lampuissa. Inhimillinen mittakaava näkyy Aalto-keskuksessa muun muassa rakennusten sijoittelussa. Restauroitavana olevan Aallon kirjaston lasten osaston huonekalut on valmistettu lasten mittakaavojen mukaan. Forssin mainitsemista aineettomista ominaisuuksista, jotka liittyvät oleellisesti Aalto-keskuksen rakennuksiin ovat valo ja varjo.

Lakeuden Ristin kirkko on hyvä esimerkki tilasta, jossa on mahdollisuus nähdä erilaisia valon ja varjon leikkejä säätilasta ja vuorokaudenajasta riippuen.

Kuva 2. Valon ja varjon leikkiä Lakeuden Ristin kirkkosalissa. Kuvaaja Kalevi Mäkinen.

4.1.1 Aistien käyttö paikan havainnoimisessa

Arkkitehtuuri ei ole vain sitä, että luodaan fyysisiä rakennuksia ja ympäristöjä. Se on myös kokijan tunteisiin ja elämään vaikuttamista. Emme havaitse kaikkea näköaistimme avulla, joten katselemisen lisäksi on tärkeää ottaa kokemuksen rikastamiseksi mukaan myös muita aisteja, kuten esimerkiksi koskettaminen, kuuntelu ja haistelu. (Playce ry./tehtäväkortit/aistien arkkitehtuuria.) Reykjavikin taidemuseon arkkitehtuuriosaston johtaja Guja Dögg Hauksdottir (2010,15) toteaa *Creating the future, Ajatuksia arkkitehtuuri- ja muotoilukasvatuksesta* julkaisussa, että ”arkkitehtuuri muodostuu niistä tekstuureista, jotka tunnemme sormenpäillämme, äänistä tilassa, eri materiaalien tuoksuista sekä omista tunteistamme, jotka syntyvät näistä kokemuksista”.

Tapani Launis (2006) sanoo, että aistiemme kautta voimme saada loputtoman määrän informaatiota uusista tavoista kokea ympäristöämme. Hän mainitsee esimerkkinä rakennuksen ikkunan, joka avaa tilan ulos. Sen sijaan, että näemme ikkunan aukeamisen pelkästään mitallisena tai määrällisenä, se tulisi nähdä laadullisena ja informatiivisena viittauksena

ulkopuoliseen maailmaan ja sen ilmiöihin. Launis korostaa kaikkien aistien yhteisvaikutuksen huomioimista tilallista kokemusta määriteltäessä. (Launis 2006, 218–219.) Aallon rakennukset tarjoavat eriomaisen mahdollisuuden Launoksen kuvaamaan moniaistiseen ympäristösuhteeseen. Monet Aallon suunnittelemissa rakennuksissa on sijoitettu keskelle metsää tai maisemaa, mistä avautuu luonnonkaunis näkymä. Timo Koho (1998, 76) mainitsee, että rakennusten sulautuminen luontoon oli Aallolle erityisen tärkeää ja häntä kiehtoivat kasvillisuuden keskeinen merkitys osana arkkitehtonisia ratkaisuja.

Tuntoaisti nostetaan arkkitehtuurikasvatuksessa olennaiseksi osaksi rakennusten havainnointia ja kokemista. Tuntoaisti kertoo muun muassa millä erilaiset pintamateriaalit tuntuvat niitä kosketeltaessa. Ovatko ne kylmiä vai lämpimiä, karheita tai sileitä, miellyttäviä tai epämiellyttäviä? Kirmo Mikkola (2009, 180) mainitsee, että Aallon arkkitehtuurissa käytetyt materiaalit ovat lämpimiä ja houkuttelevat koskettamaan. von Bonsdorff (1997) on pohtinut, miten Aallon rakennukset kohtaavat ihmisen ruumiin tasolla. Hän käyttää esimerkkinä Aallon muotoilemia ovenkahvoja ja toteaa, että ensimmäiset havainnot, joita teemme eivät suinkaan välity yksistään silmän kautta. Kun tartumme kahvaan, saamme informaatiota kahvan ominaisuuksista tuntoaistin kautta. Useinkaan emme kiinnitä tähän asiaan ollenkaan huomiota. Aallon muotoilemat kahvat tarjoutuvat kädelle ja ne tuovat mieleen myös mielikuvia ja muistoja kosketuksesta. (von Bonsdorff 1997, 100.) Arkkitehtuurikoulu Arkin työkalupakin tehtävissä tuntoaistin merkitystä havainnoidaan myös ovenkahvan kosketuksella. Se, miten rakennus koskettaa kokijaa, voi olla hyvin merkityksellistä. Ovenkahvan kosketus voi saada aikaan miellyttävän tai epämiellyttävän vaikutuksen astua sisään rakennukseen. Arkin työkalupakin tavoite on johdattaa lapsia ja nuoria tiedostamaan arkkitehtuurin aistillisuus- ja elämyksellisyys vuorovaikutuksen ja erilaisten luovien menetelmien avulla. (Playce ry./ tehtäväkortit/ tunto.) Tämä tavoite on pidettävä mielessä myös Alvarin askelissa -teemalukuvuoden suunnittelussa. Tuntoaistin harjaannuttaminen arkkitehtuurin havainnoimisessa on tärkeää ja siihen Aalto-keskuksen rakennukset tarjoavat monipuoliset mahdollisuudet. Esimerkiksi edellä kuvattua ovenkahvan kosketusta voimme tarkastella monien erilaisten ovenkahvojen avulla. On myös monia muita yksityiskohtia, joiden pintamateriaaleista löytyy oivallista materiaalia tarkastelun kohteeksi. Näitä ovat muun muassa marmori- ja graniittilevyillä sekä keraamisilla sauvoilla päällystetyt pylväät sekä porraskaiteiden ja sisustusmateriaalien puupinnat. Kehon tuntemuksia voimme aistia myös istumalla erimuotoisilla ja eri materiaaleilla päällystetyillä tuoleilla ja jakkaroilla.

Kuvat 3. ja 4. Alvar Aallon suunnittelema ovenkahva ja puinen sisäseinä Lakeuden Ristin seurakuntakeskuksessa. Kuvaaja Kalevi Mäkinen.

Tilan aistimisen ja havainnoinnin kannalta hyvin oleellista on liikkuminen tilassa. Liikkuminen mahdollistaa kolmiulotteisuuden kokemisen ja ympäristön tarkastelun eri suunnista sekä tilojen hahmottamisen erillisinä tilasarjoina. Erilaisista tiloista muodostuu tilakokonaisuuksia ja paikkoja rakennusten sisälle, kaupunkiin ja maisemaan. Liikkuminen korostaa läsnäoloa ja rakennuksen kokemista ruumiin kautta. Portaissa ylös nouseminen tuntuu jaloissa, ja laskeutumisessa on oltava läsnä ja ajateltava askelmia. Kun nousemme ylös ensimmäistä kertaa, on jännittävää nähdä, millaisia tiloja ylhäällä on ja millaiset näkymät siellä ovat odottamassa. (Korpelainen ym. 2004, 26, von Bonsdorff 1997, 101.) Aallon suunnittelemissa rakennuksissa on paljon portaita ja tasoeroja ja monet porrasratkaisut ovat hyvin omintakeisia. Tasojen toisiinsa yhdistelemisen lisäksi ne olivat Aallolle tärkeä vertauskuva ihmisen suhteesta luontoon ja ne kuvastivat myös ymmärrystä ihmisen arkisista toiminnoista. (Curtis 1972, 132.) Schildt on sanonut, että Seinäjoen suojeluskuntatalon porrasratkaisussa on jotain hyvin erityistä. Hänen mielestään laskettujen ja korotettujen tilojen yhdistäminen puolitasoilla ja kaksoisportailta on erityisen kekseliästä. Schildt toteaa, että portaita katsellessa tulee mielle yhtymä simpukasta tai erikokoisesta kukan teriöistä. (Schildt 1982, 205.)

Portaat ja tasoerot ovat materiaalisia muotoja ja mittasuhteita, joita voidaan tarkastella aistimalla niitä näkö-, tunto- tai tasapainoaistin avulla. Aallon arkkitehtuurissa ne edustavat

myös inhimillistä mittakaavaa. Aalto-keskuksen paikan henkeä etsittäessä sen sisä- ja ulkotiloissa liikkuminen on oleellinen asia. Rakennusten välillä tapahtuva liikkuminen ja niiden katsominen eri suunnista auttaa hahmottamaan rakennusten muotoja, sijoittelua ympäristöä ja arkkitehtonista kokonaisuutta. Parhaan mahdollisuuden Aalto-keskuksen kokonaisuuden hahmottamiseen ja samalla koko kaupungin tarkasteluun tarjoaa Lakeuden Ristin kirkon 65 metriä korkea torni.

4.2 Paikan tulkinnallisia ominaisuuksia

Paikan **historiallinen ulottuvuus** näyttäytyy rakennetussa ympäristössä ihmisen kauan sitten jättäminä jälkinä. Se kertoo erilaisista aikakausista, ajan kulumisesta ja ihmisten toiminnasta ja se voi myös ilmentää sellaisia tärkeitä tapahtumia, jotka eivät välttämättä ole elinympäristössä havaittavissa. Historialliselle ulottuvuudelle on ominaista, että se on dokumentteihin kirjattua tai kerrottua tietoa, joka ei ole paikkakokemuksessa suoranaisesti läsnä. Jotkut asiat voivat olla myös fyysisesti näkyvissä. Näitä ovat tapahtumiin liittyvät muistomerkit, monumentit, katujen ja aukioitten nimet, arkkitehtoninen tyyli sekä asemakaavan muodot. (von Bonsdorff 1998, 110; Forss 2007, 84.) Paikan historialliset vaiheet voidaan parhaimmillaan nähdä ajallisina kerrostumina kaupunkirakenteessa ja rakennuksissa. Ajallisista kerrostumista kertovat rakennusten vahvat historialliset ja symboliset merkitykset. (Korpelainen ym. 2004, 22.) Seinäjoella sijaitseva Aallon uusklassismin ajan nuoruudentyö, Suojeluskuntatalo ja sen pihapiirin rakennukset, sopivat esimerkiksi rakennuksista, joissa on merkittävää ajallista kerrostumaa. Rakennukset ovat toimineet Etelä-Pohjanmaan suojeluskuntapiirin ja Lotta Svärd -järjestön toimistoina. Talon ylimmässä kerroksessa asui suojeluskuntapiirin päällikkö Matti Laurila perheineen. Lotta Svärd -järjestön lakkauttamisen jälkeen (1944) tilat olivat pitkään Nuorisoseuraliiton käytössä. Tämän lisäksi tiloissa on toiminut myös koulu ja matkatoimisto. Nykyisin tilat ovat Etelä-Pohjanmaan museon käytössä.

Kuva 5. Alvar Aallon suunnittelema Suojeluskuntatalo Seinäjoella.

Seinäjoen Aalto-keskuksella on erityisen monipuolinen ja rikas historiallinen ulottuvuus. Unto Hämäläinen kirjoittaa Helsingin Sanomien Teema-lehdessä (2014, 47) Markus Aaltosen haastatteluun pohjaten: ”Alvar Aallon Seinäjoen kaupunkikeskus on demokratiassa todellinen saavutus. Muualla sellaisen luodakseen on pitänyt olla keisari tai diktaattori”. Hämäläisen toteamus kätkee paljon historiaa sisälleen. Aaltonen (2012, 10) viittaa siihen, että monien maailmalla sijaitsevien suurten monumenttien syntyminen taustavaikuttajina ovat olleet keisarit, kuninkaat ja diktaattorit. Aalto-keskus on syntynyt Seinäjoen päättäjien demokraattisen yhteistyön tuloksena.

Korpelainen ja Yanar (2001,8) korostavat *Askeleita arkkitehtuurissa -raportissa*, että arkkitehtuuri on tärkeä kansalaistaito ja yhtenä tavoitteena on auttaa ymmärtämään ympäristömme muodostumisen taustalla olevaa historiallista kehitystä. Alvarin askelissa -teemalukuvuoden opetussisällöissä Aalto-keskuksen syntyhistorian esiin tuominen on yksi tärkeä osa-alue. Historiaa tuodaan esiin erilaisilla menetelmillä oppilaiden ikärakente huomioiden. Kirsi Heininen-Blomstedtin (2013) väitöskirjassa esitetyt kysymykset sopivat hyvin käytettäväksi apuna kun valmistelimme historiaan liittyviä opetusmateriaaleja ja -menetelmiä kouluille. Heininen-Blomstedt kirjoittaa, että paikan ymmärtämisen ja tulkinnan apuna voidaan historiankirjoittamisessa esittää hermeneuttisen kysymyksen ja vastauksen logiikkaa. Voidaan kysyä: Mihin kysymykseen paikan rakentaminen oli vastaus ja mihin kysymykseen paikka nyt vastaa? Rakennusten suunnittelua ja rakentamista eivät määrittele

yksistään ihanteet ja aatteet. Näiden ohella merkittäviä tekijöitä ovat tarpeet ja resurssit sekä taiteen sosiaalista kontekstia laajemmat yhteiskunnalliset rakenteet ja teknologisten järjestelmien asettamat ehdot. Heininen Blomstedt toteaa Micke Baliin (1991) sit. Lukkarinen (1998, 39) viitaten, että tutkimuksessa voidaan kysyä myös: Mikä teki tämän paikan mahdolliseksi? Näin voidaan selvittää, mihin sosiaaliseen tilanteeseen paikan rakentaminen sijoittuu. (Heininen-Blomstedt 2013, 33.)

Mihin kysymykseen kirkon rakentaminen Seinäjoella oli vastaus? Ensimmäisenä voidaan todeta, että taustalla oli oman kirkon puuttuminen kauppalasta. Maalaiskunnan kirkon sijaintia Törnävällä pidettiin syrjäisenä ja oman kirkon puuttuminen oli myös arvoaltakysymys kauppalan silmäätekeville. Toinen erityisen merkittävä taustatekijä oli kirkon piirissä tuolloin suunnitteilla olleen Pohjanmaan hiippakunnan tuomiokapitulin saaminen Seinäjoelle. Tuomiokirkosta innostunut kirkon rakennustoimikunta teki vuonna 1951 uhkarohkean esityksen 1200-paikkaisen kirkon rakentamisesta kauppalaan. Huomioitavaa on, että kauppalassa oli tuolloin asukkaita noin 14 000. Rakennustoimikunnan kanta oli ”ettei kirkko saa olla mikään funkkislaatikko, vaan korkeutta kohti viittaava, todellinen kirkko”. Tuomikirkkoa Seinäjoki ei saanut, koska valtioneuvosto päätyi sijoittamaan hiippakunnan tuomiokapitulin Lapualle. Seinäjoki pysyi kuitenkin alkuperäisessä suunnitelmassaan ja kirkko päätettiin toteuttaa Aallon suunnitteleman ”tuomiokirkon” kokoisena. (Aaltonen 2005, 43; 2012, 7.)

Mikä sitten teki kirkon ja myös muiden Aalto-keskuksen rakennusten rakentamisen mahdolliseksi? Tärkein lähtökohta oli se, että kauppa oli saanut omistukseensa keskeisellä paikalla sijaitsevat Larvalan tilan maat, mikä antoi mahdollisuuden uusien julkisten rakennusten suunnittelulle. Aalto-keskuksen kokonaisuuden syntymisen toinen tärkeä asia oli se, että kirkkokilpailussa parillakymmenellä metrillä tontin rajat ylittänyt ja tästä syystä hylätty Alvar Aallon ehdotus päätettiin kuitenkin lunastaa. (Aaltonen 2005, 47, 51–52.) Seinäjoen kauppalantalosta järjestettiin suunnittelukilpailu vuonna 1958. Suunnitelmaan tuli sisällyttää kauppalantalosta lisäksi vaihteittain toteutettavat äitiys- ja lastenneuvola sekä kirjasto. Näiden lisäksi kilpailijoilta pyydettiin tekemään ehdotus maa-alueen käyttösuunnitelmaksi. Tämän tarkoituksen oli selvittää, miten alueelle mahdollisesti voitaisiin myöhemmin sijoittaa teatteri ja valtion virastotalo. Ensimmäinen kilpailu ei tuottanut tulosta vaan tarvittiin jatkokilpailu, ja siinä ensimmäiselle sijalle asetettiin Alvar ja Elissa Aallon

ehdotus. Aalto totesi kilpailun ratkettua sanomalehti Ilkassa, että ”Seinäjoella ilmeisesti on mahdollisuus aikaansaada kokonaan uusi ja ehjä kauppalaan keskus – tapaus, joka on ainutlaatuinen maassamme”. (emt. 92, 98.) Penttilä (2009, 154) toteaa, että Alvar Aallon kuuluisuuden arvo oivallettiin Seinäjoella varhaisessa vaiheessa, mikä oli omiaan sitouttamaan päättäjät liki neljä vuosikymmentä kestäväan kaupunkikeskuksen syntyprosessiin. Kaupunkikeskuksen toteuttaminen kokonaisuudessaan johtui oikeasta ajasta, paikasta ja myös oikeasta arkkitehdista. Aaltonen (2012, 9–10) toteaa, että vuosikymmeniä kestävä tapahtumasarja vaati suunnittelijalta pitkäjänteisyyttä ja lujahermoisuutta. Päättäjien ja virkamiesten epäroinnit Aalto sai käännetyttyä omalla auktoriteetillaan ja hyvillä puheenlahjoillaan. Aaltonen muistuttaa, että merkittävä tekijä Aalto-keskuksen kaltaisen kokonaisuuden syntymiselle oli myös seinäjokelaisten päättäjien demokraattisen päätöksenteon toimivuus.

Sirkka Ahonen (1998) korostaa omiin tutkimuksiinsa viitaten, että historiallisen identiteetin rakentumisessa tärkeässä roolissa ovat asukkaiden itse tekemät paikan historiaan liittyvät kertomukset. Vanhojen ihmisten muistelut, historialliset filmit ja vanhat rakennukset auttavat vertaamaan menneisyyttä omaan elämismailmaan. (Ahonen 1998, 15.) Lakeuden Ristin ja kaupungintalon rakentamisesta kuvatut filmitallenteet ja vanhat valokuvat ovat arvokasta materiaalia valotettaessa Aalto-keskuksen konkreettista syntyhistoriaa ja entisajan rakentamistapoja oppilaille. Ne auttavat myös vertaamaan, miltä maisemat ovat näyttäneet ennen Aalto-keskuksen rakentamista. Mielenkiintoista historiaa nuoremmalle sukupolvelle ovat myös tarinat, joissa kerrotaan Aalto-keskuksen rakennusten rakentamistavoista. Aaltonen (2005, 68) toteaa Lakeuden Ristin rakentamisen tapahtuneen käsityönä. Työmaan ainoa kone oli suurehko katepillari. Nostureita ei siihen aikaan ollut, joten tiilet nostettiin telineille vinssillä. Kirkon tornin rakentaminen liukuvalumenetelmällä oli rakentajille valtava haaste.

Ajallinen syvyys kertoo paikan iästä ja sen mukanaan tuomista luonnollisista muutoksista. Se kasvaa sitä mukaa, kun aika muuntaa ja muuttaa paikkaa. Fenomenologisen ympäristöestetiikan kannalta ajallisen syvyyden merkitys on tärkeä osa paikan kokemusta, koska se kuvaa elettyä elämää ja se on mahdollista havaita ilman tarkempaa tietoa. Ajallinen syvyys näkyy muun muassa pintojen patinoitumisena, kulumisena ja rapautumisena. Iän mukanaan tuomat muutokset eivät välttämättä ole yksistään huono asia, jota vastaan tulisi taistella kaikin keinoin. Ajan patina tuo konkreettisesti esiin paikan sisältämät

aikaulottuvuudet. (Forss 2007, 83–84, 87.) Usein ajallinen syvyys voi myös koitua merkittävien rakennusten kohtaloksi, ellei niille tehdä mitään. Näin oli käymässä muun muassa Aallon Viipurin kirjastolle, mutta nyt kirjasto on kunnostettu ja se on noussut uuteen kukoistukseen. Tommi Lindh kertoo Helsingin sanomien Teema-lehden haastattelussa, että Suomen puolella Jyväskylän suojeluskuntatalo on verrattavissa Viipurin kirjaston sodanjälkeiseen alennustilaan. Muita kiireellisiä korjauskohteita Aallon rakennuksista ovat Lindhin mukaan Vuoksenniskan kirkko, Säynätsalon kunnantalo ja Aallon perheen vanha kesäasunto eli Muuratsalon koetalo. (Talvio 2014, 32.) Ajallinen syvyys on luonnollisesti näkyvissä myös Aalto-keskuksen rakennuksissa. Se näkyy muun muassa pintamateriaalien rapautumisena ja kulumisena sekä kattojen kuparipintojen patinoitumisena.

Kollektiivinen muisti on sitä historiaa ja yhteisiä kokemuksia, jotka piirtyvät mieliimme paikassa asumisen ja elämisen myötä ja siirtyvät sukupolvelta toiselle toimien identiteettimme tukirankana. (Forss 2007, 92.) Käytän tekstissä kollektiivisen muistin sijaan käsitettä muistikuvat. Muistikuvien syntymisessä ja kehittämisessä on oleellisena osana sosiaalinen ulottuvuus, koska yksilön muistikuvat ovat osa jonkin suuremman ryhmän, kuten esimerkiksi perheen tai paikallisyhteisön yhteistä muistia (Raivo 2004, 142–143). Muistikuvat voivat olla mitä tahansa yhteisön elämään liittyviä elementtejä, jotka tuovat mieleen muistumia menneistä vuosista. Kyseessä voi olla myös esine, tuoksu tai joku muu tunnelmaan liittyvä ominaisuus. Muistikuvia herättävät myös sellaiset suurelliset suunnitelmat tai utopiat, jotka eivät ole toteutuneet. Yksi esimerkki tällaisesta on Alvar Aallon Helsingin toteutumaton keskustasuunnitelma. (Forss 2007, 91–93.) Seinäjoen Lakeuden Ristin julkisivun pinta oli Aallon alkuperäisissä suunnitelmissa mustaa graniittia. Yhtenä perusteena Aallolla oli, että musta graniitti sopii maakunnan vakavaan ja raskaaseen luonteeseen. Musta graniitti osoittautui niin kalliiksi, että ainoastaan kappeli ja kirkon kivijalka saivat graniittipinnan. (Aaltonen 2012, 32.) Tämä muistikuva elää edelleen seinäjokelaisten mielissä ja asiaa on havainnollistettu myös näytelmäesityksessä ”Väärä väri”.

Sosiaalinen ulottuvuus liittyy hyvin kiinteästi toimintoihin, joiden pohjana ovat paikassa tapahtuvat asumisen toiminnot. Asuminen käsitetään tässä yhteydessä kotien lisäksi myös julkisissa tiloissa tapahtuvaksi toiminnaksi. Paikan sosiaalinen ulottuvuus muodostuu paikassa asuvien, työskentelevien ja vierailevien keskinäisistä suhteista ja kommunikaatioverkostoista sekä kaikesta siellä tapahtuvasta inhimillisestä toiminnasta.

Ihmisten väliset suhteet pitävät yllä paikan elämää. (Forss 2007, 96–97.) Esimerkiksi Seinäjoen kaupungintalon sosiaalinen ulottuvuus muodostuu työntekijöiden, luottamushenkilöiden, asiakkaiden ja vierailijoiden välisistä suhteista sekä kaikista siellä tapahtuvista toiminnoista. von Bonsdorff (1997) toteaa, että sosiaalinen ulottuvuus kuuluu Aallon arkkitehtuurin periaatteisiin. Hän näkee Aallon inhimillisen mittakaavan yhtenä sosiaalisen ulottuvuuden ilmentäjänä. On tärkeää, että ihminen voi tuntea itsensä tilaa käyttäessään oikean kokoiseksi. (von Bonsdorff 1977, 104.) Sosiaalinen ulottuvuus ilmenee Aallon arkkitehtuuriajattelussa myös siinä, että Aalto halusi suunnitella tiloja, joissa ihmiset voivat kokea elämyksiä ja sosiaalisen yhdessäolon tunnetta. Sosiaalisen yhdessäolon paikkoja ovat kirkot, kirjastot ja teatterit. Aalto näki myös torit ihanteellisina ja luontevina paikkoina, missä kansalaiset voivat tavata toisiaan (Schildt 1982, 259). Alvar ja Elissa Aalto suunnittelivat Aalto-keskuksen rakennusten rajaaman Kansalaistorin Seinäjoen asukkaitten kohtaamispaikaksi. Heillä oli ajatuksena, että kansalaistori toimisi myös kongressien ja kesäkokouksien pitopaikkana. Kaupungintalon edustan pengerpuutarha toimisi juhluvieraitten sijoituspaikkana ja ulkoilmanäyttämönä. Kauppalanjohtajalla olisi mahdollisuus pitää puheita ”kakkostyoahuoneen” parvekkeelta pengerpuutarhaan asettuneille juhluvieraille ja torille kokoontuneille kauppalan asukkaille. (Penttilä 2009, 133, 135.) Aaltojen suunnitelmat eivät ole tältä osin toteutuneet. Ihmisten kohtaamispaikkoja ovat lähellä sijaitsevat kauppatori ja kauppakeskukset. Kansalaistori toimii lähinnä läpikulku- ja satunnaisten tapahtumien pitopaikkana. Olisi mielenkiintoista kuulla, millaisia ideoita nuorilla on kansalaistorin elämän vilkastuttamiseen.

Ihmisten ja heidän toimintojensa lisäksi on myös muita asioita, jotka liittyvät sosiaaliseen ulottuvuuteen ja ilmentävät paikan sosiaalista järjestystä (Forss 2007, 98). von Bonsdorff (1988) puhuu rakennetuista symboleista järjestyksen ilmentäjinä ja sosiaalisen arvon vahvistajina. Symbolina pidetään yleensä rakennusta tai paikkaa, joka on institutionaalisesti ja historialliselta ominaisuudeltaan merkittävä. Tällaisen rakennuksen voi erottaa ympäristöstä joko havaitsemalla tai sen tunnetun historiansa ja asemansa perusteella. (von Bonsdorff 1988, 169–170.) Seinäjoen symboli on Lakeuden Ristin kirkon 65 metriä korkea ristin muotoinen kellotorni. Penttilän mukaan Aalto ei mielellään käyttänyt tällaisia symboleita, mutta tässä tapauksessa hän puolusteli ratkaisuaan, että maiseman luonne sekä kaupungin henkinen taustasävy vaatii voimakkaasti tehostettua muotoa. Penttilä toteaa, että ”kellotornissa ristin poikkisakarot olivat täysin tarpeettomat, joten kysymyksessä oli rakenteellinen koristelu

symboliksi”. (Penttilä, 2011, 32.) Kellotorni on tärkeä symboli Seinäjoelle ja seinäjokelaisille. Seinäjoen asemanseudun kehittäminen on parhaillaan käynnissä ja siinä yhteydessä on visioitu kellotornia korkeampien rakennusten rakentamisesta ydinkeskustaan. Asia on herättänyt joissain yhteyksissä paheksuntaa, koska kellotornin symboliarvo luonnollisesti tässä tapauksessa heikkenisi, kun se ei olisi enää Seinäjoen korkein rakennus.

Paikka ja **mielikuvat** ovat erottamaton yhdistelmä tarkasteltaessa paikkakokemusta fenomenologisesta näkökulmasta. Jokaisella on omanlaisensa mielikuva tietystä paikasta. Mielikuvaan vaikuttavia tekijöitä ovat muun muassa kokijan henkilöhistoria, elämäntilanne, arvostukset, huomiointikyky, tunnelma ja paikan kokemisen olosuhteet. Mielikuva syntyy niiden asioiden yhteisvaikutuksesta, joita koemme ja havaitsemme paikkakokemuksessa ja myös siitä, miten nämä asiat koemme ja havaitsemme. Myös se, mitä tiedämme paikasta etukäteen ja mitä myöhemmin kuulemme, vaikuttaa mielikuvaamme. Mielikuvat monipuolistuvat ja rikastuvat, kun vierailemme paikassa useammin. (Forss 2007, 101, 103.) Paikan mielikuvaan vaikuttaa oleellisesti myös paikan nimi. Forss kirjoittaa, että Michael Houg (1990) on todennut, että nimet yksistään pystyvät luomaan mielikuvan paikasta. Houg korostaa, että nimillä on tärkeä merkitys paikallisille asukkaille ja heidän mielikuvilleen kotipaikastaan. Myös ulkopuoliset voivat ymmärtää nimen perusteella paikan erikoislaatuisuutta. (Houg 1990, viitattu lähteessä Forss 2007, 103.) Aalto-keskus on tästä hyvä esimerkki. Nimi kertoo ulkopuolisille paikan suunnittelijasta ja sitä myöten antaa

mielikuvan sen erikoislaatuisuudesta. Paikallisille asukkaille, jotka arvostavat Aallon arkkitehtuuria, nimi voi tuoda ylpeyden tunteen, että meillä on kaupungissamme jotain erittäin merkittävää. Mutta on myös paljon heitä, joille sillä ei ole mitään merkitystä.

Kuva 6. Kaikissa Aalto-keskuksen rakennuksissa on Alvar Aallon nimikirjoituksella varustettu laatta. Kuvaaja Taru Pohjola.

Pallasmaa kirjoittaa mielikuvien tärkeydestä ja toteaa, että ne ovat perusta ympäristön jäsentämiseen ja kaupungin henkisen kartan hahmottamiselle. Pallasmaa ottaa mielikuvien yhteydessä esimerkikseen Aallon arkkitehtuurin ja sen poikkeuksellisen tunnevoiman, joka on peräisin Aallolle luonteenomaisesta assosioivien mielikuvien käytöstä. Aalto oli kiinnostunut maalaustaiteesta ja maalasi itsekin viimeisiin elinvuosiinsa saakka. Hän oli kiinnostunut erityisesti siitä, miten taiteilija sommittelee ja yhdistelee mielikuvia ja saa näin aikaan erilaisia tunnevaikutuksia. Aalto ammensi mielikuvatiivistelmiä omiin töihinsä myöhäiskeskiajan ja varhaisrenessanssin maalaustaiteen kaupunkikuvauksista. (Pallasmaa 1993, 163,166.) Kuten edellä todetaan, omakohtainen taiteen tekeminen oli Aallolle tärkeä mielikuvien inspiraation lähde. Taiteella voi olla erityisen tärkeä osuus mielikuvien muovaajana myös paikan kokijalle. Taiteen paikkoihin tuomat tarinat ja fiktiiviset tapahtumat rikastuttavat paikkakokemuksia. Ne vaikuttavat mielikuviin ohjaamalla katsetta ja tapaa huomioida paikan ominaisuuksia. Fiktiivisyys voi liittyä myös paikan historiaan ilmeten esimerkiksi sankaritarinoina, ihmeinä ja kertomuksina, joiden todenperäisyydestä ei välttämättä ole tietoa. Tästä huolimatta se on tietoa, joka vaikuttaa mielikuviiimme. (Forss 2007, 103–104, 109–110.)

Alvar Aallon persoonaan ja Aalto-keskuksen syntyhistoriaan liittyy paljon tarinoita, joita käytetään mielikuvien herättäjinä Aalto-keskuksen opastetuilla tutustumiskierroksilla. Etenkin vuosikaudet oppaina toimivilla henkilöillä on näitä tarinoita halussaan, ja niitä tullaan hyödyntämään myös Alvarin askelien sisällöissä. Ne tuovat elävyyttä muun muassa alakouluille suunnitellun draamallisen opastuskierroksen sisältöön. Aalto-keskuksen rakennusten muotoihin ja yksityiskohtiin liittyy myös monia mielikuvia. Yksi hauskimista mielikuviin liittyvistä tarinoista on Aaltosen (2012, 31) mainitsema Lapuan ensimmäisen piispan ensivisiitti Lakeuden Ristiin. Piispa Kares oli kirjoittanut vierailutunnelmiaan päiväkirjaan ja kertonut nähneensä saarnatuolin takana lentokoneen siiven ja viisilieriöiset lamput, jotka muistuttivat rakettia. Aaltonen toteaa, että lieneekö Kareksen miellelyhtymiin vaikuttanut juuri tuolloin käsillä ollut sputnikkien aika, kun hän näki enkelin siivessä suihkukoneen ja lamput ampaisemassa taivaalle rakettien lailla.

Stenros ja Aura (1987, 180–181) pitävät eri aikakausien rakennuksia merkinä **ajallisesta jatkuvuudesta**. Vanhat rakennukset muistuttavat menneestä ja uusien rakennusten rinnalla ne antavat tunnun ajan kulumisesta. Stenros ja Aura korostavat, että hyvässä ympäristössä tulisi olla viittauksia nykyhetkestä ja tulevaisuudesta. Ajallinen jatkuvuus on oleellinen osa paikan

sosiaalista ulottuvuutta ja kollektiivista muistia. Ajallinen jatkuvuus toteutui Aalto-keskuksessa, kun sen yhteyteen vuoden 2012 elokuussa avattiin JKMM arkkitehtien suunnittelema Apila-kirjasto. Aaltonen kertoo pääarkkitehti Asmo Jaaksin todenneen Apila-kirjaston harjannostajaispuheessa, että he ovat hakeneet tasapainoista dialogia uuden ja vanhan välille. He ovat halunneet, että uudisrakennus kunnioittaa Aalto-keskusta, mutta Apila-kirjasto on kuitenkin oman aikansa kuva, joka hienovaraisesti rikastuttaa ympäristöään. (Aaltonen 2012, 65.) Voidaan todeta, että tässä on onnistuttu erinomaisesti.

Kuva 7. Seinäjoen Apila-kirjasto sijoittuu hienosti Aalto-keskuksen ympäristöön. Taustalla näkyy Aallon-kirjasto ja Lakeuden Ristin kirkon kellotorni. Kuvaaja Jukka Kontkanen.

Vanhaa kirjastoa eli Aallon kirjastoa restauroidaan parhaillaan entiseen asuunsa, minkä jälkeen se yhdistyy maanalaisella yhdystilalla uudisrakennukseen. Näin saadaan vanhasta ja uudesta kirjastosta toimiva kirjastokokonaisuus. Kaupunginteatteriin on tulossa remontti, missä uusitaan tekniikka nykyaikaiselle tasolle ja myös kaupungintalo ja aiemmin virastotalona tunnettu rakennus odottavat saneerausta. Aalto-keskuksen rakennukset ovat suojelukohteita, joten korjauksille on olemassa hyvin tarkat kriteerit. Rakennuksista huolehtiminen ja kulttuurihistoriallisten rakennusten suojelu ovat asioita, jotka liittyvät arkkitehtuurikasvatukseen.

Ajallisen jatkuvuuden käsittelyn yhteydessä voidaan kysyä: Mihin kysymykseen paikka eli tässä tapauksessa Aalto-keskus tällä hetkellä vastaa? Yleisesti voidaan todeta, että Aalto-keskus on elävä maallisen vallan ja kirkollisen elämän hallinto- ja kulttuurikeskus, jonka suojissa työskentelee satamäärin kaupungin ja seurakunnan palveluksessa olevia henkilöitä. Kaupungintalo palvelee ja jakaa tietoa eri hallintokuntien tehtäviin kuuluvissa asioissa ja kaupungintalossa tehdään myös kaupunkia koskevat tärkeät päätökset. Kaupungintalon valtuustosali ei ole yksin päätösten tekoa varten vaan se muuntautuu lähes viikoittain konserttien ja erilaisten tilaisuuksien ja tapahtumien järjestämisaikaksi. Kirkko seurakuntakeskuksineen, teatteri ja Apila-kirjasto tarjoavat hengen ravintoa, sivistystä, viihdettä ja vapaa-ajan toimintaa oman kaupungin asukkaille sekä maakunnasta ja muualta päin Suomea tuleville matkailijoille, tapahtumakävijöille ja kokousvieraille. Lakeuden Risti on varsinaisen seurakunnallisen toiminnan lisäksi erityisen suosittu konserttipaikka paikallisen musiikkiväen lisäksi myös valtakunnan tason huippuartisteille. Teatteri toimii varsinaisten teatteriesitysten lisäksi myös tapahtumien ja kokousten järjestämisaikana. Teatteriravintola on arkipäivisin lounasravintola, jossa ruokailee päivittäin monisatapäinen joukko Aalto-keskuksessa ja lähialueen rakennuksissa työskenteleviä työntekijöitä. Virastotalo on kaupungin eri hallintokuntien käytössä ja sen helmi on entinen käräjäsali, joka on ahkerassa käytössä kokoustilana. Uuden Apila-kirjaston valmistuminen on tuonut Aalto-keskukseen aivan uudenlaisen ulottuvuuden. Kirjojen lainaamisen lisäksi kirjastoon tullaan lukemaan lehtiä, kuuntelemaan musiikkia, hyödyntämään tietotekniikkaa, pitämään palavereita, opiskelemaan ja viettämään aikaa yksin tai ystävien kanssa. Apilan lukuportaikosta ja Jaaksi-salista on tullut erityisen suosittu kulttuuritilaisuuksien ja erilaisten tapahtumien järjestämisaikka. Oma tilansa on myös taiteen harrastajien näyttelytoiminnalle. Aallon kirjastoon on tulossa kirjastotoiminnan lisäksi Aalto-infopiste, kulttuuripalvelujen toimisto, tilat näyttelytoiminnalle, musiikkihuone sekä monitoimitila erilaisille harrastus- ym. ryhmille. Uudesta ja vanhasta kirjastosta tulee niiden yhdistyessä erittäin monipuolinen kulttuurikeskus.

Aalto-keskus on Seinäjoen merkittävin nähtävyys, joka tuo turisteja kaupunkiin eri puolilta maailmaa. Turisteja on nähtävissä Aalto-keskuksen ympäristössä lähes päivittäin. On ainutlaatuista, että juuri Seinäjoki on se kaupunki, missä on ainoa Alvar Aallon suunnitteleminen mukaan toteutettu kokonainen kaupunkikeskusta koko maailmassa. Muissa Aalto-kaupungeissa, kuten Rovaniemellä ja Jyväskylässä kaikkia Aallon suunnittelema

kaupunkikeskustoja ei ole rakennettu kokonaan tai rakennuksiin on tehty arkkitehtonisia muutoksia. Tätä asiaa ei ole kaupungissamme vielä täysipainoisesti ymmärretty ja hyödynnetty. Apila-kirjasto on herättänyt laajaa kiinnostusta ulkomaita myöten, ja se on tuonut lisää turisteja, jotka kirjaston ohella luonnollisesti tutustuvat myös Aalto-keskuksen rakennuksiin. Aalto-keskus sykkii monipuolista elämää, vaikkakin iltaisin ja viikonloppuisin paikka elää hiljaiseloa, mikä herättää ulkomaalaisissa vierailijoissa ihmetystä ja kysymyksen, että missä ovat ihmiset.

Havainnollistan edellä käsittelemiäni paikan aistein havaittavia ja tulkinnallisia ominaisuuksia ja niiden ilmenemismuotoja sivulla 87 (LIITE 1.). Kaavio pohjautuu tekstissä käsittelemääni lähdeaineistoon. Aalto-keskukseen liittyviä havaintoja ei ole huomioitu tässä kaaviokuvassa.

4.3 Tunnelma ja paikan henki

Christian Norberg-Schulzin (1984, 14) mukaan kaikilla paikoilla on luonne, ja sen muodostavat paikan tunnelma, konkreettinen muoto ja sisältö yhdessä. Hänen mukaansa luonteeseen vaikuttavia tekijöitä ovat myös fyysisen ympäristön muodot kuten esimerkiksi, miten paikka on suhteutettu maaperään, miten se kohoaa ylös kohti taivasta ja miten se on rajattu. Norberg-Schulzin mielestä erilaisille tapahtumille on oltava eriluonteisia paikkoja. Esimerkkinä hän mainitsee asunnon, jonka tulee olla turvallinen. Kirkon puolestaan tulee olla juhlallinen.

von Bonsdorff (2007) toteaa, että tunnelmaan ja sen muodostumiseen vaikuttavat monet eri tekijät. Tunnelma syntyy kokonaisuudesta, jossa on mukana aistittavia sekä miellelyhtymiin että tiedollisiin tekijöihin liittyviä ominaisuuksia. von Bonsdorff mainitsee esimerkkinä metsän tunnelman ja siihen vaikuttavia tekijöitä. Niitä ovat muun muassa puut ja kasvillisuus sekä niiden muodostama tila, mittakaava, väri, valot, äänet, kosteus, metsän kulttuuriset mielikuvat ja tiedot puiden iästä tai alueen ekologiasta. Julkisten tilojen tunnelmaan vaikuttavat itse rakennus ja sen ulkoasua koskevat tietoiset ratkaisut, sisustus, kokemushetken tilanne sekä tiedot ja miellelyhtymät, jotka liittyvät tilassa toimiviin ihmisiin ja instituutioihin. Tunnelma syntyy monien eri tekijöiden yhteisvaikutuksesta, ja joskus mukana voi olla myös asioita, jotka ovat täysin ennakoimattomia. Jokainen kokee tunnelmat omaan

elämätilanteeseensa pohjaten. Se, millainen ihmisen tilanne on kokemisen hetkellä, vaikuttaa merkittävästi siihen, mitkä tunnelman osatekijät nousevat ratkaisevasti esiin juuri siinä hetkessä. (von Bonsdorff 2007, 76, 78–79.)

Paikan ominaisuuksista tunnelma on se, jonka huomaamme ensimmäisenä, kun astumme tilaan. Kokija tulee osaksi tunnelmaa havainnoimalla ja kokemalla, mutta myös toimimalla paikassa. Ihmisen toiminta paikassa eli sosiaalinen ulottuvuus, vaikuttaa hyvin merkittävästi siihen, millaiseksi tunnelma kulloinkin muotoutuu. Forss mainitsee esimerkkinä, että koulun liikuntasalin tunnelma on aivan erilainen liikuntatunnilla kuin koulun kevätjuhlassa (Forss 2007, 112–113.) Samoin Seinäjoen kaupungintalon valtuustosalissa on aivan erilainen tunnelma valtuuston kokouksen aikana kuin siellä järjestettävässä konsertissa. Toinen esimerkki on kaupunginteatterin ravintola, missä päivän lounasajan tunnelma poikkeaa hyvin paljon teatteriesityksen väliaikatarjoilun tunnelmasta. Forss kirjoittaa, että Gernot Böhme (1995) pitää tunnelmaa elementtinä, jota voidaan muokata ja jopa tuottaa. Esimerkkinä tästä hän on maininnut arkkitehdin suunnittelemat ja luomat värit, pintamateriaalit, linjojen muodostuksen ja asetelmat. (Böhme 1995, viitattu lähteessä Forss 2007, 113.) Valo on oleellinen tunnelmaan vaikuttava ominaisuus, koska sen avulla voidaan havaita ja kokea värit ja muut visuaaliset ominaisuudet. Valoon liittyen on merkityksellistä, mistä valo tulee, ja onko se sähkö- vai luonnonvaloa tai onko se pehmeää vai raakaa tai kalpeaa. Oleellista on myös se, mistä valo heijastuu takaisin, ja millaisia varjoja se luo. Valon ja varjon merkitykset ovat erityisen tärkeitä, koska ilman niitä muotojen ja pintojen materiaalien havaitseminen olisi mahdotonta. (Forss 115–116; Korpelainen ym. 2004, 44.) Valaistus on merkittävä tekijä myös Aalto-keskuksen rakennuksissa. Aalto on aikanaan tutkinut eri rakennusten valaistusratkaisuja erityisellä intensiteetillä.

Aalto-keskuksen rakennusten sisätilojen tunnelmaan vaikuttavia aistein havaittavia ominaisuuksia ovat valon lisäksi muun muassa akustiikka, värit, materiaaliset muodot, pintamateriaalit, yksityiskohdat ja kalustus. Havainnollistan tunnelmaan vaikuttavia ominaisuuksia ottamalla esimerkiksi Seinäjoen Apila-kirjaston. Yksi merkittävä tunnelman luoja on suuri ikkunaseinä, joka antaa tilaan luonnonvaloa ja luo tunnun sisä- ja ulkotilan yhdistymisestä yhdeksi kokonaisuudeksi. Tämä ja uutisalueen ikkunaseinä avaavat näkymän muihin rakennuksiin yhdistäen kirjaston Aalto-keskuksen kokonaisuuteen. Tunnelmaa luo myös kirjosalin takaseinän yläosan ikkuna, josta näkyy taivas ja muutama koivun latvus.

Ikkuna muodostaa kehyksen taivasta ja koivuja kuvaavalle ”taideteokselle”, joka muuttaa muotoaan vuoden-, vuorokauden ja säätilojen mukaan. Punaiset ja oranssit keinu- ja nojatuolit sijoitettuna eri puolille kirjastoa luovat rennon tunnelman ja suorastaan kutsuvat istahtamaan. Musiikki- ja nuortenosaston yhteydessä seiiniin upotetut mielenkiintoisen muotoiset ja värikkäät lukukolot kutsuvat nuorisoa kirjojen pariin tai viettämään aikaa ystävien kesken. Lukuportaatt vihreine istuintyynyineen kertovat, että kirjasto on avoin paikka monenlaiselle toiminnalle. Lasten osaston tunnelman tärkeä tekijä on sisustus, johon on saatu inspiraatio Lea Pennasen sadusta Piilomaan pikku aasi. Kuvauksen perusteella voidaan Apila-kirjaston tunnelmaan vaikuttaviksi tekijöinä mainita luonnonvalo, yhteys luontoon, värit sekä sisustus ja yksityiskohdat. Tulkinnallisista ominaisuuksista kirjaston tunnelmaan merkittävimmin vaikuttavia ovat sosiaalinen ulottuvuus ja mielikuvat. Sosiaalinen ulottuvuus muodostuu kirjaston henkilökunnasta, asiakkaista ja heidän toiminnastaan sekä kirjastossa tapahtuvasta muusta toiminnasta. Edellä mainitut havaittavat ominaisuudet herättävät mielikuvia ja vaikuttavat tunnelmaan. Esimerkiksi lastenosaston Piilomaan pikku aasia kuvaavat yksityiskohdat voivat herättää mielikuvia sadusta ja tulevat näin osaksi tunnelmaa. Mielikuviin vaikuttava tekijä on myös kirjaston nimi Apila. Nimi tulee siitä, että kirjaston muoto näyttää ylhäältä päin katsottuna apilalta.

Kuva 8. Apila-kirjastoon tuo luonnonvaloa iso ikkunaseinä ja samalla se yhdistää sisä- ja ulkotilan yhdeksi kokonaisuudeksi. Kuvaaja Jukka Kontkanen.

Säätiloilla sekä vuoden- ja vuorokauden ajoilla on tunnelman kokemisessa suuri merkitys, kun tarkastellaan paikkoja ulkoapäin. On aivan eri asia katsoa esimerkiksi kaupungintalon sinistä sauvapintaa vesi- tai räntäsateessa kuin hohtavassa auringonpaisteessa. Vuorokauden aikoihin liittyen esimerkkinä voidaan mainita Lakeuden Risti, jonka ikkunoiden sanotaan näyttävän pimeällä sisältäpäin valaistuina jättiläismäisiltä kynttilöiltä. Tunnelma on tuolloin aivan erilainen kuin valoisaan aikaan. Säätila vaikuttaa yleisesti ihmisten tunnelmaan ja mielialaan. Kaatosade opastuskierroksen aikana voi pilata ihmisten mielialan, mikä puolestaan vaikuttaa yleisesti koko tilanteen tunnelmaan. Tunnelmaan vaikuttaa myös ympärillä tapahtuva toiminta ja ympäristön äänimaailma.

Kuva 9. Lakeuden Ristin kirkko sisältäpäin valaistuna. Kuvaaja Kalevi Mäkinen.

Edellä todettiin, että julkisissa rakennuksissa tunnelmaan vaikuttavia tekijöitä ovat muun muassa tiedot ja miellelyhtymät, joita ihmisillä on entuudestaan tiloissa toimivista ihmisistä tai instituutioista. von Bonsdorff (2007, 79) puhuu julkisten tilojen ja instituutioiden imagosta ja toteaa, että vaikka se näyttäytyy ulospäin tietyllä tavalla, niin ne asiat, jotka ihmiset ovat aistineet hiljaisesti, vaikuttavat voimakkaammin kuin instituution itse luoma imago. Koen tämän tärkeäksi asiaksi liittyen Alvarin askeliin. Oppilaiden kierrokset rakennuksissa ajoittuvat luonnollisesti päiväaikaan, jolloin Aalto-keskuksen rakennusten tiloissa ollaan täydessä työn touhussa. Luokkia on paljon, joten vierailuja tulee olemaan jossain vaiheessa tiuhaan tahtiin. On todella tärkeää, miten tiloissa työskentelevät kohtaavat vierailulle tulevat oppilaat. Jos oppilaat kokevat olevansa ei toivottuja ja häiritseviä vieraita, voi tämän hiljaisesti aistitun tiedon myötä tipahtaa pois se tavoite, mikä vierailulle oli asetettu.

Oppilaiden tulee puolestaan huomioida se, että osa vierailukohteiden tiloista on ihmisten työpaikkoja. Vierailut vaativat hyvin suunniteltua tiedotusta puolin ja toisin.

Paikan hengen alkuperä on antiikin Roomassa, missä uskottiin, että kaikella olevalla on oma henki, oma suojelija. Henki antaa ihmisille ja paikoille elämän ja määrää heidän luonteensa tai olemuksensa. (Forss 2007, 120.) Kun puhutaan hengestä, niin se tuo mukaan myös mystisesti latautunutta tulkintaa. Voidaan ajatella, että henki on jotain yliluonnollista tai jokin erityinen tunnelma, jota on vaikea määrittellä, mutta silti se voidaan kuitenkin tunnistaa. (Luoto 1994, 82–83.) von Bonsdorff (1998, 227) toteaa, että paikan henki vaikuttaa paikkaan ilman, että se on silmin nähtävissä tai kuvailtavissa. Se ei ole erillinen erikoispiirre tai elementti vaan se on metaforinen olio, joka elävöittää paikan ja tuo tunteen, että jokin asuu paikassa. Antti Kiuru kertoo Norberg-Sculzin (1980) viitanneen paikan henki -käsitteellä erityisesti sellaisiin paikkoihin, joissa on hyvä olla, joista löytyy ”se jokin” henki (Kiuru).

Forss (2007, 125) toteaa, että paikan henki -käsitteen sanallistaminen on vaikeaa ja sanallinen kuvaaminen jää usein yksittäisten osatekijöiden kuvailuksi. Hän kiteyttää paikan hengen perustuvan paikan kokonaiskokemukselle, joka ”on kaikkien paikan elementtien eli aistein havaittavien ominaisuuksien, ajallisen syvyyden, historiallisen ulottuvuuden, kollektiivisen muistin, sosiaalisen ulottuvuuden, tunnelman ja mielikuvien tunnustamista ja kokemista”. von Bonsdorff (1988, 226) huomauttaa, että luonnon ja rakennetun ympäristön vuorovaikutus sekä ihmisen käyttäytyminen ja kokemukset ovat tärkeitä elementtejä paikan henkeä määriteltäessä. Tärkeinä hän pitää myös historiallisia ja utooppisia elementtejä ja rakenteita.

Arkkitehtuurikasvatukseen liitettynä paikan hengen etsimisessä on tavoitteena oppia havainnoimaan kaikilla aisteilla, herkistyä erilaisille tunnelmille sekä oivaltaa luonnon ja rakennetun ympäristön vuorovaikutus. Kaikilla paikoilla on oma henkensä, ja joidenkin paikkojen henkeä tuskin huomaa, kun taas jonkun toisen paikan henki on hyvin selvästi havaittavissa. Se voi olla jopa niin voimakas, että vierailusta jää muistiin unohtumaton kokemus. Luonnonolojen, kuten maiseman, maaperän, säätilan sekä vuoden ja vuorokauden aikojen tarkastelu ovat lähtökohtana arkkitehtuurikasvatuksen paikan hengen etsimiselle. Rakennettujen paikkojen henkeen vaikuttavat fyysiset ominaisuudet, kuten materiaalit, muodot ja rakenteet. Näiden lisäksi paikan henkeen vaikuttaa eletty historia sekä kokijan muistot ja kokemukset. (Korpelainen ym. 2004, 25; Playce ry./ tehtäväkortit/ paikan henki.)

Edellä luetellut asiat ovat hyvin pitkälti samoja tekijöitä, jotka vaikuttavat paikan tunnelmaan. Tässä ilmenee se, että käsitteet koostuvat samankaltaisista asioista ja niiden erottaminen on välillä hankalaa.

5. SEINÄJOEN KOULUJEN KULTTUURIMATKA

Perusopetuksen ja lukion yleissivistävä taideopetus on maamme taidekasvatusjärjestelmän perusta, ja sen tehtävänä on herättää kiinnostus taide- ja taitoaineiden syvällisempään, tai jopa elinikäiseen harrastamiseen. Valtion hallinnon kulttuuria ja taidetta koskeissa strategioissa ja politiikkaohjelmissa korostetaan, että yleissivistävän taideopetuksen tulisi olla kanava, joka tarjoaa taidetta ja kulttuuria tasapuolisesti kaikille lapsille ja nuorille (mm. taide- ja taiteilijapoliittinen ohjelma OPM 2003). Todellisuus on kuitenkin toinen. Kaikille opettavien taide- ja taitoaineiden tuntimäärät ovat etenkin yläkouluissa pienet, ja valinnaisaineiden tarjonnan saavat koulut päättää itse. Perusopetuksen aikana saatuun taide- ja kulttuurikasvatuksen määrään ja laatuun vaikuttavat hyvin paljon koulujen ja yksittäisten opettajien kiinnostuneisuus asiaa kohtaan.

Eri puolilla Suomea sijaitsevat Lastenkulttuurikeskukset ovat merkittävästi edistäneet tasa-arvoista kulttuurikasvatusta muun muassa viemällä työpajoja ja muuta taidelähtöistä toimintaa lasten ja nuorten arkeen. Opetus- ja kulttuuriministeriön tukemassa valtakunnallisessa Lastenkulttuurikeskusten verkostossa on vuoden 2015 alussa mukana 17 lastenkulttuurikeskusta. Seinäjoella toimii rytmimusiikkiverkosto Louhimo. Verkoston työssä kokemus on osoittanut, että rikkaan kulttuurikasvatuksen toteuttamiseksi koko sukupolvelle, tarvitaan suunnitelmallisuutta ja sitoutumista sekä laajaa yhteistyötä kunnan eri toimijoiden kesken. Esimerkkejä yhteistyöllä syntyneistä koulujen taide- ja kulttuurikasvatusta tukevista toimintamalleista on jo jonkin verran olemassa. Tasa-arvosta ei voida tässä suhteessa vielä puhua, koska verkoston tekemän kartoituksen mukaan vuonna 2012 oli 336 kunnasta vain 32:lla kulttuurikasvatussuunnitelma tai kulttuuripolku. (Vesikansa ja Tenetz 2013, 376–378.) Parhaat toimintamallit on saatu aikaan laajalla sektorirajat ylittävällä ja moniammatillisella yhteistyöllä. Nimikkeinä ovat kunnasta riippuen muun muassa kulttuurikasvatus- tai kulttuuriopetussuunnitelma (kops) tai kulttuuripolku. Näiden lisäksi voidaan laatia opettajan kulttuurikalenteri, joka esittelee, mitä näyttelyitä, tapahtumia ym. kulttuuritoimintaa kunnassa on tarjolla. Lastenkulttuurikeskusten verkoston [www-sivuilta](#) löytyy kuntien toimintamallien esittely sekä linkit kuntien omille sivustoille. (Taikalamppu-kulttuuripolut.)

5.1 Ideasta toiminnalliseen kokonaisuuteen

Idea Seinäjoen koulujen taide- ja kulttuurikasvatuksen kehittämiseen tuli vuonna 2007 eräältä alakoulumme opettajalta, joka oli kuullut turkulaiselta tuttavaltaan Turun kaupungin kulttuuripolusta. Turun kaupungin kasvatus- ja opetustoimen, kulttuuritoimen ja kulttuurilaitosten suunnittelema Kulttuuripolku-sisältökokonaisuus tutustuttaa perusopetuksen oppilaat kaupungin kulttuuritoimintaan ja arkkitehtuuriin. Turun kaupungin peruskoululainen käy noin kolme kertaa lukuvuodessa eri kulttuurilaitoksissa. Suunnitelma perustuu kuntakohtaiseen opetussuunnitelmaan ja kaikki vierailut johdetaan johonkin oppiaineeseen tai aihekokonaisuuteen. Kulttuuripolulla on internet-sivut, mistä vanhemmat voivat seurata omien lastensa kulttuuripolkuja. (Turun kaupunki/Kulttuuripolku.)

Perustimme Seinäjoen mallin suunnittelua varten vuonna 2008 työryhmän, johon kuuluivat opetus-, kulttuuri-, museo- ja kirjastotoimen edustajien lisäksi kaksi alakoulun ja yksi yläkoulun opettaja. Sama työryhmä toimii edelleen teemalukuvuositoiminnan ohjausryhmänä. Edellä mainittujen hallinnonalojen toimi -nimikkeet on muutettu vuoden 2012 alussa palveluiksi ja esimerkiksi kulttuurin yhteydessä puhutaan nykyään kulttuuripalveluista. Turun ja muutaman muun kaupungin kulttuuriopetuksen toimintamalleihin tutustuminen osoitti, että ne eivät ole sovellettavissa Seinäjoelle, joten meidän oli kehitettävä omanlaisemme malli. Isommissa kaupungeissa on paljon erilaisia taide- ja kulttuurilaitoksia, joiden ympärille toiminta on voitu rakentaa. Seinäjoella varsinaisia laitoksia on vähän, mutta kulttuuriin ja taiteisiin liittyvä vapaamuotoinen ja yhdistyspohjainen toiminta on aktiivista. Toiminnan suunnitteluun toi heti alkumetreillä haasteita vuoden 2009 alussa toteutumassa olleet kuntaliitokset. Tiesimme, että oppilasmäärä tulee olemaan Nurmon ja Ylistaron Seinäjokeen liittymisen jälkeen noin 5700. Kouluja oli paljon ja ne sijaitsivat laajalla alueella.

Päädyimme taidealakohtaisiin teemavuosiin, joiden perustan muodostavat lukuvuosittain vaihtuvat taideteemat. Taidekasvatukselliseksi teemoiksi valikoitui kahdeksan ensimmäisen lukuvuoden ajalle kulttuuriperintö (Museoretki), musiikki (Rytmiraitti), visuaaliset taiteet (Taidetaival), tanssi (Tanssin taikaa), sanataide (Sanaseikkailu), teatteri (Draamadeitti), elokuva (Elävät kuvat) ja arkkitehtuuri (Alvarin askelissa). Sulkujen sisällä on nimike, jolla kutakin teemavuotta markkinoidaan. Kokonaisuudelle annettiin nimi koulun Kulttuurimatka. Kohderyhmäksi valittiin perusopetuksen 2., 5., 7., ja 8. luokat. Perusteena oli, että tällä

jaottelulla oppilaat pääsevät kouluvuosiensa aikana tutustumaan mahdollisimman moneen taideteemaan. Toiminta tavoittaa tällä hetkellä noin 2700 oppilasta/lukuvuosi. Kutakin teemavuotta suunnittelemaan valitaan työryhmä, jossa on edustettuina itseni lisäksi, perusopetus- ja kulttuuritoimenjohtaja, ala- ja yläkoulujen opettajia, sekä kyseessä olevan taideteeman asiantuntijoita.

Teemavuosien sisällöt koostuvat vierailuista museoissa, konserteissa, teatterissa, taidenäyttelyissä ym. kulttuurikohteissa, sekä kouluilla järjestettävistä eri taidealojen vierailuesityksistä, luennoista ja taidelähtöisistä työpajoista. Lisäksi opettajille järjestetään teemoihin liittyviä koulutustilaisuuksia ja tuotetaan opetusmateriaalia luokkatyöskentelyyn. Periaatteena on, että sisältöjen tuottajina ovat pääsääntöisesti kaupungin omat taide- ja kulttuurialan toimijat, mutta tarvittaessa palveluja ostetaan myös ulkopuolelta. Pyrimme järjestämään jokaiselle luokka-asteelle lukuvuoden aikana vähintään kaksi ohjelmasisältöä. Kulttuuri- ja opetuspalvelut vastaa kustannuksista, joten toiminta on kouluille maksutonta.

Kulttuurimatka tukee koulujen taide- ja kulttuurikasvatusta ja antaa oppilaille tasa-arvoiset mahdollisuudet tutustua taiteen eri osa-alueisiin sekä kotikaupungin taide- ja kulttuurilaitoksiin ja sen historiaan. Toiminnalla laajennetaan ja syvennetään lasten ja nuorten tietämystä ja näkemyksiä eri taiteenaloista ja luovan alan ammateista sekä innostetaan heitä aktiivisiksi kulttuurin käyttäjiksi.

5.2 Kulttuurimatkan sisältöjä

Esittelen seuraavaksi vuosien 2008–2014 teemalukuvuosien keskeiset sisällöt. Tietoja Kulttuurimatkasta löytyy Seinäjoen kaupungin kulttuuripalvelujen internetsivuilta Kulttuuri ja liikunta - kulttuurimatka.

Museoretki 2008–2009

Kulttuurimatkan ensimmäinen teemalukuvuosi oli Museoretki, jonka suunnittelusta ja toteutuksesta vastasi Etelä-Pohjanmaan maakuntamuseo. Oppimisympäristöinä olivat Seinäjoen maakuntamuseon toiminta-alueeseen kuuluva museot sekä Nurmon kotiseutumuseo, missä toiminta jäi työntekijäresurssien puutteen vuoksi hyvin vähäiseksi. Maakuntamuseo suunnitteli seuraavat museoretkipaketit: Elämää ennen ja nyt (2. lk.), Elävää

perinnettä Etelä-Pohjanmaalta (5. lk.), Rautaa ja ruutia Östermyrasta (7. lk.) ja Levottomuuden ja rauhan aikoja (8. lk.). Museoretkipaketeista osa on edelleen käytettävissä koululaisryhmien museo-opetuksessa. Toiminta sai myös jatkoa, kun Maakuntamuseo sai Museoviraston innovatiivisen rahoituksen, joka mahdollisti vuonna 2009 koulujen kulttuuriympäristökasvatusta tukevan opetusjulkaisusarjan suunnittelun ja toteutuksen. Mihinä me ollahan sarja sisältää julkaisut Talonpojan pihapiirissä ja Östermyran kartanolla. Vuonna 2012 sarja sai jatkoa Seinäjoki -julkaisulla.

Rytmiraitti 2009–2010

Rytmiraitin konserttitarjonnasta vastasivat Seinäjoen kaupunginorkesterin muusikot, Etelä-Pohjanmaan musiikkiopiston oppilaiden puhallin- ja jousiorkesterit, Marttilan koulun musiikkiluokat ja Louhimo-orkesteri sekä monikulttuurinen Stilimba-yhtye. Osa konserteista järjestettiin konserttitoimintaan käytettävässä Seinäjoki-salissa, mikä toi konserttikokemukseen oman lisänsä. Kouluilla oli mahdollisuus valmistautua konsertteihin tutustumalla konserttikäyttämisen oppaaseen, jonka työsti työryhmässä ollut musiikinopettaja. Pieni opas konserttikäyntiin kuuluu Taikalamppukeskusten menetelmäoppaiden sarjaan ja on ladattavissa Taikalamppu-verkoston internet-sivuilta (Taikalamppu-verkosto-menetelmäoppaat). Yläkoulun 7. luokkien oppilaille tarjottiin kuudessa työpajassa mahdollisuus kokeilla omakohtaisesti musiikin erilaisia tyyllilajeja ja käyttömahdollisuuksia. Alakoulujen oppilaat osallistuivat Osaan laulaa - laulumerkkikampanjaan, jonka tavoitteena oli edistää yhteislaulutaitoa ja parantaa suomalaisten ja eteläpohjalaisten laulujen tuntemusta.

Taidetaival 2010–2011

Taidetaival -lukuvuosi tutustutti oppilaat visuaalisen taiteen maailmaan. Lukuvuoden yleisteemana oli ”Joki”. Ajatus tähän tuli siitä, että joki yhdistää liitosten jälkeen syntynyttä uutta Seinäjoen kaupunkia. Parhaiten teema nousi esiin Näppi-käsityökoulun 2. luokille organisoimissa kädentaitopajoissa, joissa tehtiin paperia ja rautalankaa käyttäen näkyviksi mielikuvia talvisesta joesta. Veden elementit olivat mukana myös 5. luokkien työpajoissa, joiden pohjana oli opettajille järjestetty vapaaehtoinen Veso-koulutus. Koulutus tarjosi valmiit materiaalit ja ohjeet oman luokan kanssa toteutettavaan työskentelyyn.

Merkittävin lukuvuoden sisältökokonaisuus oli näyttelyrekkaan pystytetty kouluja kiertävä taidenäyttely. Kaikki Seinäjoen perusopetuksen 2. ja 5. luokkien oppilaat opettajineen

pääsivät tutustumaan näyttelyyn. Näyttelyrekan vuokraamisen mahdollisti Opetusministeriöltä saatu apuraha. Seinäjoen taiteilijaseuran taiteilijat pystyttivät taidenäyttelyn ja kulttuuritoimi järjesti näyttelyyn liittyvän draamallisen opastuksen. Yläkoululuokat tutustuivat taidehallin näyttelyihin ja lisäksi 8. luokille järjestettiin taiteilijoiden ohjaamat työpajat. Teemalukuvuosi huipentui toukokuussa Taidehallissa järjestettyyn Taidetaival -näyttelyyn, johon koottiin lukuvuoden aikana työpajoissa syntyneitä töitä. Lukuvuoden antia täydentämään syntyi kahden opettajan suunnittelema kuvataideopetusta tukeva materiaali Muusa – Helmiä Seinäjoen taidekokoelmasta; vinkkejä kuvataiteen opettamiseen. Materiaali jäi pysyvästi koulujen käyttöön ja on saatavilla Seinäjoen kaupungin kulttuurimatkan internetsivuilla.

Tanssin taikaa 2011–2012

Tanssin taikaa -lukuvuosi tarjosi oppilaille laajan katsauksen erilaisista tanssilajeista. Oppilaat pääsivät näkemään ammattimaisesti tuotettua tanssiteatteria vaasalaisen Watt ry:n, tanssiteatteri Raatikon ja tanssiryhmä Kinetic Orchestran esittämänä. Paikallisten tanssikoulujen yhteistyönä, syntyi paikallista tanssin harrastustoimintaan monipuolisesti esittelevä tanssinäytös. Tästä pääsivät osallisiksi kaikki 5. luokkien oppilaat. Esitysten lisäksi järjestettiin tanssin työpajat kaikille mukana oleville luokka-asteille. Ohjaajina toimivat vierailevien tanssiteattereiden tanssijat sekä paikallisten tanssikoulujen ohjaajat. Opettajat perehtyivät tanssin pedagogiikkaan professori Eeva Anttilan pitämässä Veso -koulutuksessa.

Tanssin taikaa vuodessa merkittävää oli paikallisten tanssikoulujen yhteistyö sekä tanssikoulujen ohjaajien työllistäminen työpajoihin. Työpajat järjestettiin kouluilla päiväaikaan, jolloin ohjaajilla ei ole tanssikoulujen opetusta. Tiedossa on, että muutamille oppilaille tanssiesitysten näkeminen ja tanssin omakohtainen kokeilu oli niin merkittävä kokemus, että he päättivät aloittaa tanssin harrastamisen.

Draamadeitti 2012–2013

Seinäjoen kaupunginteatterin näytelmä Tulitikkutyttö avasi draaman saloja 2. luokan oppilaille. Esitykseen sisältyi myös pieni esittelytuokio, jossa esiteltiin mm. teatterin ammatteja ja oppilaat saivat esittää kysymyksiä. Viidensien luokkien oppilaille tarjottiin TOTEM-teatterin vierailuesitys, Minä olen kuningas. Ahaa Teatteri toi 7. ja 8. luokille esityksen Pussaus K – Oppi. Alakoululuokille ostettiin työpajat paikalliselta Draamapurkki -yritykseltä. Seitsemänsien luokkien työpajojen suunnittelusta ja ohjauksesta vastasivat

Seinäjoen kaupunginteatterin näyttelijä Eija-Irmeli Lahti ja opettaja/draamakasvattaja Hanne Orrenmaa. Kahdeksansien luokkien oppilaat pääsivät katsomaan Seinäjoen kaupunginteatterin suurelle näyttämölle näytelmän Mies maailman huipulla – Peer Gynt -harjoituksia. Näyttelijät ja näytelmän ohjaaja kertoivat ennen harjoituksia näytelmän tekemisestä sekä työstään.

Opettajille järjestetyssä koulutuspäivässä perehdyttiin draaman käyttöön opettajan työkaluna. Draamapurkilta hankittiin kouluille kiertävät draamakassit, jotka sisältävät ohjeita ja materiaaleja draaman käyttöön koululuokissa. Draamakassit ovat edelleen lainattavissa koulujen käyttöön. Lisäksi hankittiin Lastenkulttuurikeskusten verkoston tuottamia draamaan liittyviä menetelmäoppaita. Koulun kerhotoiminnan yhteydessä tarjottiin oppilaille draamakerhoja, mutta ne eivät herättäneet kiinnostusta.

Sanaseikkailu 2013–2014

Sanaseikkailuvuoden organisoitiin tiiviissä yhteistyössä Seinäjoen kirjaston kanssa. Sari Peltoniemi oli teemavuoden kummikirjailija. Teemalukuvuosi avattiin juhlavasti Seinäjoen uudessa Apila-kirjastossa. Avajaispäivänä järjestettiin myös opettajien koulutustilaisuus, jossa kirjallisuudentutkija ja kirjailija Myry Voipio luennoi tekemästään Loitsuja ja lohikäärmeitä -satu opetusmateriaalina -menetelmäoppaasta. Kaikki koulut saivat käyttöönsä edellä mainitun oppaan. Sari Peltoniemi avasi opettajille fantasiakirjallisuuden saloja.

Marja-Leena Mäkelän ja italialaissyntyisen Andrea Burcin työpajoissa 2. luokan oppilaat pääsivät kokemaan vuorovaikutteista sanaseikkailua sekä harjoittelemaan kaksikielisten runojen tekoa. Kevätkaudella saatiin vielä nauttia Herra Heinämäen Lato-orkesterin taidokkaasta sanailusta. Viidensien luokkien oppilaille järjestetyissä työpajoissa kirjoitettiin jatkokertomuksia Sari Peltoniemen tekemiin kertomusten alkuihin. Kertomuksia vaihdeltiin koulujen kesken ja vertailtiin miten erilaisia kertomuksia saatiin aikaan samoihin alkuihin. Näytelmäkirjoittamista harjoiteltiin Repliikkien jäljillä -työpajoissa. Susanne Mikkola innosti 7. luokkien oppilaita lukemisharrastuksen pariin draamallisella kirjavinkkauksella. Laulunkirjoituspajassa oli mahdollisuus päivittää ja sanoittaa kansanlauluja metodilla, joka opettaa nuoria tekemään omia ja uusia tekstejä perinteisiin kansanlaulumelodioihin. Sari Peltoniemi kertoi kirjailijan työstä ja omista teoksistaan 8. luokan oppilaille. Tämän lisäksi 8. luokille järjestettiin kirjaston toimesta vuorovaikutteista kirjavinkkausta.

Elävät kuvat 2014–2015

Elävät kuvat -teema käsitteli elokuvaa lukuvuoden aikana monissa eri muodoissa. Alakoulujen oppilaille tarjottiin vierailu elokuvateatteriin. Elokuvan historiaan tutustuminen oli aiheena 2. luokkien työpajoissa, joissa valmistettiin optisia leluja ja tutkittiin liikkuvan kuvan illuusiota. Musiikkivideotyöpajassa opastettiin 5. luokkien oppilaita kuvan ja äänen yhdistäminen. Yläkouluilla vieraili elokuva-alan asiantuntijoita ja ammattilaisia kertomassa elokuvan tekemisestä ja tuottamisesta. Syyslukukaudella 7. luokan oppilaat valmistivat paikallishistoriaan liittyviä lyhytelokuvia, joita esiteltiin paikallisbusseissa Seinäjoki Art & Design Week -tapahtuman aikana. Kevätkaudella 7. luokkien oppilaille tarjottiin mahdollisuus valmistaa siirtolaisuusaiheisia ”eläviä postikortteja”. Opettajille järjestettiin koulutusta mediakasvatuksesta ja elokuvan käytöstä pedagogisena välineenä. Lisäksi kouluille jaettiin elokuva-aiheista opetusmateriaalia. Yhdellä alakoululla toimi syyslukukauden ajan koulupäivän jälkeen kokoontuva elokuvakerho.

5.3 Kulttuurimatkan tulevaisuus

Suunnitellut teemat päättyvät Alvarin askeliin keväällä 2016. Suunnitelmat jatkosta ovat käynnistyneet ja tavoitteena on, että Alvarin askelien jälkeen toiminta kattaa kaikki perusopetuksen luokka-asteet. Kulttuuripalvelujen uudessa strategiassa on tavoite, että Koulun kulttuurimatka -teemalukuvuodet ovat vakiintunutta toimintaa, ja sisältyvät perusopetuksen opetussuunnitelmiin. Tällä hetkellä toiminta ei sisälly koulujen opetussuunnitelmiin. Tämä strategian tavoite on nyt toteutumassa. Toiminnalle laaditaan Kulttuuriopetussuunnitelma (Kops), joka tullaan sisällyttämään valmisteilla oleviin perusopetuksen uusin opetussuunnitelman perusteisiin, jotka otetaan osittain käyttöön syksyllä 2016.

Kulttuurikasvatussuunnitelman sisällöt valmistellaan vuoden 2015 aikana. Selvää on, että toimintatapa tulee muuttumaan ja koulujen itseohjaavuutta lisätään. Haasteena toiminnalle on taloudellisten resurssien väheneminen vuosi vuodelta sekä oppilasmäärien jatkuva kasvu. Koulujen lukumäärä on jonkin verran vähentynyt vuodesta 2008, koska kaupungin reuna-alueiden kouluja on viime vuosina lakkautettu. Vuoden 2015 alun tietojen mukaan Seinäjoella on 34 peruskoulua, joista alakouluja on 26, yläkouluja 4, yhtenäisiä peruskouluja 1, erityiskouluja 2 ja yksityiskouluja 1. Oppilasmäärä on yhteensä 6300. Kulttuuri- ja

opetuspalvelujen määrärahasurssit eivät riitä koko perusopetuksen kattavan toiminnan organisoimiseen, joten yhteistyö eri hallinnonalojen kesken tulee korostumaan. Sisältöjen tuottajia tulevat olemaan ensisijaisesti oman kaupungin taide- ja kulttuurilaitokset sekä kaupungissa ammattimaisesti toimivat yksittäiset taitelijat ja taitelijayhteisöt.

6. ALVARIN ASKELISSA -TEEMALUKUVUODEN SUUNNITTELU

Tämän luvun alaluvut muodostavat tutkimukseni empiirisen aineiston. Ensimmäisessä alaluvussa käyn läpi niitä taustoja ja tavoitteita, joita toin työryhmässä esiin ensimmäisellä kokoontumiskerralla. Kahdessa seuraavassa alaluvussa kerron paikan ominaisuuksiin ja Aalto-keskuksen paikan henkeen liittyvästä keskustelusta sekä työryhmän jäsenten esittämistä huomioista, jotka tulisi ottaa huomioon teemalukuvuoden suunnittelussa. Näiden jälkeen paneudun työryhmän esiin nostamiin Aaltoon ja Aalto-keskukseen liittyviin teemoihin sekä niiden ilmenemismuotoihin. Viimeinen ja tutkimukseni tuloksen kannalta tärkein alaluku sisältää luokka-astekohtaiset ehdotukset Alvarin askelissa -teemalukuvuoden arkkitehtuurikasvatuksellisista menetelmistä sekä opettajille järjestettävästä ohjelmasta. Aineisto-osa sisältää työryhmässä esiin tulleiden näkemysten lisäksi kirjallisuuteen ja tutkimuksiin sekä omiin pohdintoihini perustuvia kommentteja ja näkökulmia.

6.1 Työryhmän työskentely

Ensimmäisen kokouksen alussa kävin läpi yleisiä asioita koulun Kulttuurimatka -teemalukuvuosista ja edellisvuosien taideteemoista. Työryhmässä oli muutamia jäseniä, joille asia ei ollut entuudestaan tuttu. Kerroin opinnoistani, tutkimukseni aiheesta ja teoreettisesta viitekehyksestä sekä työryhmätyöskentelyn tavoitteista. Tavoitteena oli ideoida ja suunnitella keskeiset opetusmenetelmät Alvarin askelissa -teemalukuvuodelle 2015–2016. Tämä tarkoitti käytännössä kahta opetusmenetelmää/luokka-aste, aiheeseen liittyvää koulutusta opettajille sekä pysyväisluontoisia menetelmäoppaita ja materiaaleja koulujen itsenäiseen työskentelyyn. Korostin, että ryhmäkeskustelujen tarkoitus on asiantuntijuuden jakaminen ja opetussisältöjen ja niiden toteuttamistapojen ideointi.

Kerroin lyhyesti arkkitehtuurikasvatuksen sisältöalueista, jotka ovat arkkitehtuuri, rakennettu ympäristö, kulttuuriympäristö ja luonnonympäristö. Alvarin askelissa -teemalukuvuoden sisältö painottuu rakennettuun ympäristöön. Arkkitehtuurikasvatusta on mahdollisuus integroida moniin eri oppiaineisiin. Arkkitehtuurissa yhdistyvät ihmisenä kasvaminen, kulttuuri-identiteetin muodostuminen, osallistuva kansalaisuus, vastuu ympäristöstä ja kestävästä tulevaisuudesta. Näistä lähes kaikki ovat niitä asioista, jotka muodostavat

Opetushallituksen perusopetuksen opetussuunnitelman yleiset oppimistavoitteet ja keskeiset sisällöt. (OPS 2004, 38–41.) Arkkitehtuurikoulu Arkin, ensisijaisesti 1–6 luokille suunnatussa, verkko-opetusmateriaalissa *Tilat, talot ja kaupungit*, on arkkitehtuuria yhdistetty eri oppiaineisiin seuraavasti:

kuvataide:	pinnat, muodot, värit, valo +varjo
käsityö:	muodot, erilaiset materiaalit
historia:	lähiseudun historia, eri aikakausien rakennettu ympäristö
matematiikka:	geometria, muodot, kolmiulotteisuus, mittakaava, tilavuus
äidinkieli:	mielikuvat, tarinat, draama
fysiikka:	rakenteet, lujuus, kestävyys, rakennusaineet ja tuotteet
ympäristö- ja luonnontieto,	
biologia:	kartat, asemakaavat, esteettiset ominaisuudet, aistit, ekologisuus

Opettajajäsenten mielestä integrointi voi olla hankalaa etenkin yläkouluissa, koska koulujen toiminta on jähmeää ja opetustyön lisäksi on paljon myös muuta toimintaa. Integrointiin suhtauduttiin tästä huolimatta myötämielisesti ja kannustettiin pitämään asiaa esillä. On mahdollista, että muutamia opettajia lähtee vapaaehtoisuuden pohjalta mukaan miettimään, miten teemaa voitaisiin hyödyntää mahdollisimman monessa eri oppiaineessa.

Toin esiin, että arkkitehtuurikasvatukseen on olemassa valmiita verkkomateriaaleja, joita voimme käyttää soveltuvien osien. Esimerkkinä verkkomateriaaleista jaoin arkkitehtuurikasvattajien perustaman Playce ry:n julkaiseman tehtäväpaketin. Aalto-museolla on opetusmateriaalia liittyen Aalto-museossa vierailuun, mutta tehtävät ovat sovellettavissa myös muihin rakennuksiin. Seinäjoen kaupungin internetsivuilta löytyy tietoa ja kuvia kaupungin Aalto-kohteista. Tietoa ja kuvamateriaalia Aallosta ja hänen tuotannostaan on paljon myös monilla muilla sivustoilla. Aalto-museon sivustoilta on katsottavissa muun muassa verkkonäyttelyitä Aallon elämästä ja tuotannosta. Uusimpana tulokkaana verkkopalveluihin liittyen ovat Googlen ja Alvar Aalto Säätiön avaamat verkkosivut, jotka tarjoavat mahdollisuuden tutustua kahdeksan Aallon suunnitteleman kohteen sisätiloihin virtuaalisesti.

Yleisten asioiden lisäksi olin asettanut tavoitteeksi ensimmäiseen kokoukseen, että keskustelemme teoreettisessa viitekehyksessä esittämistäni paikan ominaisuuksista, paikan henki -käsitteestä ja siitä, miten ne ilmenevät Seinäjoen Aalto-keskuksen rakennuksissa. Tärkein tavoitteeni oli saada työryhmän jäseniltä ajatuksia, mistä tekijöistä Aallon

arkkitehtuurin paikan henki heidän mielestään muodostuu. Kerroin, että etenemme Aallon arkkitehtuuriajattelun keskeisiin teemoihin ja seuraavilla kokoontumiskerroilla näiden pohjalta edelleen pääkysymykseen eli teemavuoden opetusmenetelmien suunnitteluun. Toin esille fenomenologiseen paikan teoriaan liittyvän kokonaisvaltaisen arkkitehtuurin tarkastelun, jossa kokija on tietoisuuden lisäksi myös ruumiillinen ja aistiva olento.

6.2 Ajatuksia paikan ominaisuuksista ja paikan hengestä

Lähetin ennen ensimmäistä kokoontumista työryhmän jäsenille teoreettisen viitekehyksen alustavan tekstin liittyen paikan ominaisuuksiin ja niiden havainnointiin sekä paikan henkeen. Samassa yhteydessä lähetin myös kaaviokuvat, jotka sisälsivät tekstin asiat tiivistetyssä muodossa. Lähetekirjeessä mainitsin, että tekstien lukeminen on vapaaehtoista kunkin kiinnostuksen mukaan, koska en halunnut asettaa ennakkopaineita ryhmän jäsenille siitä, että heidän täytyy valmistautua etukäteen. En halunnut kysellä tarkemmin kuinka moni oli teksteihin tutustunut, mutta arvelin, että muutamaa lukuun ottamatta ne oli katsottu läpi pintapuolisesti. Eräs ryhmän jäsen totesi, että tekstin ymmärtäminen oli vaikeaa. Kommentti ei yllättänyt, koska tuossa vaiheessa en ollut itsekään vielä sisäistänyt asioita riittävästi. Paikan ominaisuuksien hahmottaminen aukeni vähitellen, kun liitin tekstiin Seinäjoen Aalto-keskukseen liittyviä havaintoja. Näitä havaintoja oli tekstissä tuossa vaiheessa vain muutamia. Käytin keskustelun virittäjänä paikan ominaisuuksiin ja paikan henkeen liittyviä kaavioita. Ne saivat positiivista palautetta ja auttoivat hahmottamaan, mistä teoriassa on kyse.

Paikan hengen todettiin olevan käsitteenä äärettömän mielenkiintoinen, mutta sen sanoiksi pukeminen ja Alvar Aallon arkkitehtuuriin liittäminen oli yllättävän vaikeaa. Tämä todettiin myös kirjallisuudessa, johon teoreettinen viitekehys pohjautuu. Heikki Kukkonen (2012) toteaa, että suunnittelun tavoitteena on luoda paikkoihin hyvä henki tai ainakin vahvistaa niitä edellytyksiä, jotka vaikuttavat hyvän hengen syntymiseen. Kukkonen muistuttaa, että paikan henkeä ei voida suunnittelun keinoin kovinkaan suurella varmuudella tuottaa, vaan se syntyy monen eri tekijän yhteisvaikutuksesta. (Kukkonen 2012.)

N2: On mielenkiintoista ajatella, miten Aalto on miettinyt, luonut ja piirtänyt, missä ihmiset voisivat kokea jotain. Ja sitten rakennuttaja tulee ja ajattelee, että nyt kun me teemme tänne tällaisen kirkon ja tällaisen kaupungintalon, niin

tuomme tänne tällaista paikan henkeä. Sitten tulee virkamies, joka on täällä 8–16 töissä ja katsoo vaan tietokoneen kuvaruutua, eikä paikan hengestä ole tietoaakaan. Sitten joku pieni lapsi tulee tänne ja katsoo ihmeissään.

Edellä mainitussa työryhmän jäsenen kiteytyksessä käy ilmi se, että paikan henkeä on luomassa monta eri ihmistä ja ihmisryhmää, ja jokainen kokee sen omalla tavallaan. Paikan hengen merkitys on hyvin henkilökohtainen asia, ja jollekin se ei merkitse yhtään mitään. Luetteloon voisi lisätä vielä tilaajan ja itse työmiehen, joilla on omat näkemyksensä asioista. Saarikangas puhuu tilojen merkityksistä muodostavista tekijöistä ja korostaa, että merkitykset syntyvät monen eri tekijän vuorovaikutuksesta. Arkkitehti on vain yksi näistä tekijöistä muiden joukossa. Tärkeä merkityksen antaja on tilan käyttäjä, jolle tila ja sen tekijät ovat asettaneet tiettyjä ehtoja. Näiden pohjalta käyttäjä jatkaa merkitysten tuottamista. Merkityksiä syntyy koko ajan lisää muun muassa uusien rakennusten myötä. (Saarikangas 2006, 38–39.) Paikan henki voi olla kokijan kannalta joko myönteinen tai kielteinen. Paikka voidaan kokea toimintaan kannustavaksi ja tukevaksi tai päinvastaisessa tapauksessa se voi jopa rajoittaa henkistä toimintakykyä. (Kukkonen 2012.) Positiivisten hengen luominen Seinäjoen Aalto-arkkitehtuuria kohtaan todettiin olevan yksi teemalukuvuoden tärkeimmistä tavoitteista. Tärkeää on myös se, että lapset ja nuoret saadaan tietoisiksi siitä, miten tärkeä merkitys rakennetulla ympäristöllä ja arkkitehtuurilla on heidän elämismaailmassaan. Positiivisen hengen luomista kommentoi eräs työryhmän jäsen seuraavasti:

N1: Luodaan lasten kautta henkilökohtaista positiivista mielikuvaa Aalto-keskukseen. Se on se kaiken ydin. Paikan hengen kautta omakohtaiseen kokemiseen. Paikan henki johdattaa siihen, että mikä on minulle hyvä paikka, missä minulla on hyvä olla, mistä se muodostuu. — Onko se kotona vai lapsilla itse väsämissä majoissa.

Laura Kärpänen (2014, 77) toteaa, että paikan henki käsitteen avulla lapsia ja nuoria voidaan ohjata havainnoimaan heidän arkiympäristöään ja etsimään sieltä heille mieluisia paikkoja eli niin sanottuja lempipaikkoja. Paikan henkeä voidaan etsiä keskustelemalla, mikä paikoista tekee lapsille merkityksellisiä ja minkälaisia tunteita ja toimintoja niihin liittyy. Mielipaikkoja tarkastelemalla on mahdollisuus vahvistaa lasten paikkaan kuulumisen tunnetta. Kärpänen mainitsee esimerkkinä mielipaikan hahmottamisesta pieneen mittakaavaan sijoitetun

kolmiulotteisen esityksen rakentamisen. Esityksen avulla voidaan pohtia, mistä tekijöistä paikan henki ja tunnelma muodostuvat ja millaisilla elementeillä niihin voidaan vaikuttaa. (emt. 91.)

Työryhmässä ei syntynyt syvällisempää keskustelua ja pohdintaa paikan ominaisuuksista ja paikan hengestä. Keskustelu lähti hyvin pian suuntautumaan asioihin, joita teemalukuvuoden sisällöissä tulisi ottaa huomioon sekä Aalto-keskuksessa ilmeneviin arkkitehtuuriin liittyviin yleisiin teemoihin. Työryhmä lähti myös ideoimaan teemalukuvuoden käytännön toimenpiteitä, mikä ei ollut ensimmäisen kokouksen tarkoitus. Puutuin asiaan ja kerroin, että varsinaisten ideoiden vuoro on seuraavalla kokoontumiskerralla. Oman ymmärrykseni lisääntymisen myötä olen todennut, että keskustelun aloittaminen vaikeasti hahmotettavasta paikan henki -käsitteestä ei ollut realistista. Paikan henki -käsitteen hahmottamisen ja sanallistamisen vaikeus muutti alkuperäistä ajatustani siitä, mikä sen rooli tulisi olemaan tutkimuksessani.

6.3 Teemalukuvuoden sisällöissä huomioitavaa

Alvarin askelissa -teemalukuvuoden yhtenä tavoitteena on Alvar Aallon arkkitehtuurin tunnetuksi tekeminen ja sen arvostuksen lisääminen. Työryhmän jäsenet totesivat, että Aallon ja Aalto-keskuksen merkityksellisyys ei ole mitenkään itsestäänselvyys lapsille ja nuorille, niin kuin se ei ole myöskään Seinäjoella asuville aikuisille. Tämä asia tuli hyvin esiin seuraavassa kommentissa:

M2: Jos me ajatellaan tätä Alvarin askelissa teemavuotta ja yleensä projektia, missä kohderyhmä on lapset ja nuoret, niin me pidetään itsestäänselvytenä tämän paikan ainutlaatuisuutta ja Aallon taituruutta ja kaikkea tällaista. Mutta se ei ole tosiasia tilanteessa, jossa tänne tulee lapsi, lapsiryhmä tai oppilasjoukko. Kaiken nähnyt lapsi, joka pelmahtaa tuohon aulaan ei todennäköisesti näe siinä yhtään mitään, ei ainakaan hienoa. Tai kaiken nähnyt lapsi, joka astelee tuonne kirkkoon. Se näkee ehkä, että on korkea rakennus, mutta ei muuta. Lasta tulee ohjata näkemään se ainutlaatuisuus. 99 % lapsista ei välttämättä noteeraa tätä huikeaa kansainvälisenä ylpeydenaiheena, jos

hänellä ei ole opastusta, ja hänelle ei ole kerrottu, mikä se huikeus tässä jutussa on.

Tässä korostuu se, että tutustumiskäynnit on pohjustettava hyvin etukäteen. Asioiden omaksumisen kannalta oppilaiden on saatava yleistietoa Alvar Aallosta ja hänen arkkitehtuuriajattelustaan sekä niistä asioista, jotka ovat tehneet hänestä maailmankuulun arkkitehdin. Yleistiedon avulla oppilaat johdatellaan tutustumaan Aalto-keskukseen ja sen merkityksellisyyteen. Tiedollisen puolen tärkeyttä arkkitehtuurin opetuksessa korostavat myös arkkitehtuurikasvatuksen opettajat Niina Hummelin ja Pihla Meskanen, kun he toteavat, että tieto auttaa meitä katsomaan ympäristöämme uudella tavalla ja havainnoimaan ympäröivää maailmaa paremmin. Heidän mielestään arkkitehtuuri kertoo tarinoita niille, jotka osaavat lukea ja tulkita ympäristöään. (Hummelin & Meskanen 2010, 45.)

Rakennetun ympäristön tarkasteluun on olemassa monia erilaisia tapoja. On tärkeää ottaa huomioon se, että lapset tarkastelevat rakennettua ympäristöä omasta kokemusmaailmastaan käsin ja kiinnittävät huomiota erilaisiin asioihin kuin aikuiset. On otettava huomioon myös se, että lapset katsovat maailmaa eri korkeudelta kuin aikuiset. (Kärpänen 2014, 20.) Kokonaisvaltaisessa ja moniaistisessa arkkitehtuurin havainnoimisessa korostuu kokijan toiminnallinen aktiivisuus. Arkkitehtuurikasvatuksessa toiminnallisuutta täydennetään tiedollisella ja sosiaalisella näkökulmalla. Taidelähtöisiä menetelmiä hyödyntämällä saadaan arkkitehtuurikasvatukseen luovia ja mielikuvitusta kehittäviä työskentelymuotoja. (emt. 95–96.) Työryhmässä koettiin tärkeänä, että oppilaille ei tarjota kaikkia asioita valmiina vaan heille annetaan mahdollisuus omaan oivaltamiseen, aktiiviseen toimintaan ja omien mielipiteiden muodostamiseen. Työpajatyöskentelyn merkitystä korostettiin, koska oman tekemisen kautta pääsee oma oivaltaminen parhaiten esiin. Alvar Aallon arkkitehtuurin erilaisia lähestymistapoja kommentoitiin muun muassa seuraavasti:

N2: On olemassa kaksi lähestymistapaa. Me halutaan kertoa lapsille, minkä vuoksi Alvar Aalto oli suuri arkkitehti ja minkä vuoksi Aalto-keskus on merkittävää arkkitehtuuria, mutta toisaalta on muistettava, että me ei ujuteta niiden päähän, mitä me ajatellaan, vaan me annetaan lapsille ja nuorille oma mahdollisuus muodostaa ne mielipiteet. Varmaan Alvarin askelissa työpajojen ja toimintojen pitää olla sellaisia, että avataan lasten ja nuorten silmiä katsomaan ja kiinnittämään huomio tiettyihin asioihin. Ei sanota, että tämä on

tärkeää ja nyt täytyy ymmärtää. Avataan, että ne lähtisi itse sitten miettimään, minkälaisia mielikuvia niille tulee. Tässähän on mukana Alvar Aallon historia ja arkkitehtuurin historia ja se, miten kaikki linkittyy toisiinsa. Tärkeää on itse arkkitehtuuri eli miten arkkitehtuuri muodostuu, minkälaisia tiloja on, miten valo käyttäytyy, on pystysuoria ja vaakasuoria linjoja, eli puhdasta arkkitehtuuria voi myös sisältyä. Sen ei tarvitse liittyä yksistään siihen, miten Alvar Aalto sen teki vaan ylipäänsä, miten arkkitehtuuri muodostuu.

M1:– – Aivan niin kuin draamassa, niin jonkun pitää johdattaa. Alvarin askelissa kertoo askeleista, ja on tärkeää tuoda esiin, mikä on se Alvarin oma kokemusmaailma ja historia. Mutta sekin pitää tuoda jotenkin kokemuksellisesti töiden kautta. Mitä me aikuiset nähdään, mutta miten lapset voivat oman kokemusmaailmansa kautta tehdä ne omat havainnot. Tuo on juuri se, että ei auta, jos ylhäältä sanotaan, että tämä on merkittävää. – – On uusien sukupolvien aika ottaa Aalto haltuun ja tehdä omat tulkinnat.

Vertailemalla Aallon arkkitehtuuria muihin kuuluisien arkkitehtien töihin voidaan huomioida Aallon arkkitehtuurin erottuvimmat piirteet. Mielenkiintoisen vertailumahdollisuuden tarjoavat esimerkiksi vierekkäin sijaitsevat uusi Apila-kirjasto ja alkuperäiseen asuun restauroitu Aalto-kirjasto. Tässä yhteydessä voidaan ottaa pohdiskeluun, mitä tulee ottaa huomioon, että uudisrakennus saadaan sovitettua arvokkaaseen ympäristöön siten, että sopusointu säilyy. Oppilaiden oman arkiympäristön kuten kodin, koulun ja muun ympäristön havainnointi on myös tärkeää. Allas (2001, 106–107) mainitsee, että lapsilla on kyky löytää omasta ympäristöstään paljon sellaista, mitä aikuiset eivät huomaa. Asuinympäristöön liittyvissä tutkimuksissa on myös todettu, että lapset ja nuoret näkevät ympäristönsä paljon positiivisemmin kuin aikuiset. Eräs työryhmän jäsen ehdotti:

M1: Yksi hauska kotitehtävä voisi olla, että havainnoidaan, mitä Aallon suunnittelemaa löytyy kaupungista ja löytyykö kotoa. Ja onko samaa muotokieltä myös siellä.

Monesta kodista voi löytyä esimerkiksi Aalto-malja tai Aino Aallon lasisarjaan kuuluvia lasiesineitä. Jonkun kotona saattaa olla Aallon suunnittelemaa huonekaluja. Työryhmän

jäsenet korostivat arkkitehtuurin ohella Aallon muun tuotannon huomioon ottamista, josta tärkeimpinä nousivat esiin juuri huonekalut ja lasimuotoilu. Näiden avulla saadaan tuotua esiin Aino Aallon osuutta Aallon tuotannossa. Hän on ollut hyvin merkittävä henkilö Alvar Aallon rinnalla. Lasimuotoilu liittyy Seinäjokeen hyvin oleellisesti, koska Seinäjoen kaupungilla on omistuksessaan edesmenneen kaupunginarkkitehti Touko Saaren kokoelmana tunnettu maailman suurin Aalto-lasikokoelma. Lasikokoelmasta ja sen synnystä kerrotaan Marjo Kamilan vuonna 2013 kirjoittamassa julkaisussa *Maailman suurin Aalto-lasikokoelma, Aino ja Alvar Aallon lasimuotoilua 1930-luvulla*. (Kamila, 2013b.)

Kuva 10. Alvar Aallon lasikokoelma on sijoitettu kaupunginteatterin yläaulaan. Kuvaaja Kalevi Mäkinen.

Aalto-keskuksen monivaiheisen syntyhistorian todettiin olevan hyvin merkityksellistä tietoa nuoremmalle sukupolvelle. Hänninen (2007, 62) toteaa, että rakennettu ympäristö kertoo, mitä yhteiskunnassa on eri aikoina arvostettu. Kun ymmärrämme ajallisen jatkumon osaksi elinpiiriämme ja historiaamme voimme hahmottaa itsemme osaksi kulttuuriperintöämme. historiallista tietoa Aalto-keskuksen synnystä löytyy muun muassa filmeiltä ja vanhoista valokuvista, joista saa hyvän käsityksen esimerkiksi siitä, millaista rakentaminen on ollut tuohon aikaan. Työryhmän jäsenten mielestä Aalto-keskuksen kokonaisuutta tulisi näyttää oppilaille Lakeuden Ristin tornista käsin. Aalto-keskuksen kokonaisuuden tarkastelu Lakeuden Ristin tornin näköalatasanteelta mahdollistaisi myös historiallisen aspektin mukaan ottamisen, kun vertailtaisiin nykyistä kaupunkikuvaa ennen Aalto-keskusta kuvattuihin

valokuviiin. Kaupungintalon hyödyntämätön kattotasanne nostettiin myös esiin hyvänä paikkana tarkastella Aalto-keskuksen kokonaisuutta. Rakennusten muodot ja Aalto-keskuksen kokonaisuus hahmottuvat ylhäältä aivan eri tavalla kuin katutasosta katsottuna. Aalto-keskuksen tarkastelu yläilmoista sai aikaan vilkkaan keskustelun ja sitä kommentoitiin muun muassa seuraavasti:

M2: Ja yksi asia, mitä kannattaisi yksityiskohtaisesti miettiä, on kirkon tornin näköalatasanne, joka on aika monelle uusi kokemus nähdä, miltä Aalto-keskus näyttää sieltä. Se on aivan eri asia, kun katsoa sitä 150 cm:n korkeudelta.

N1: Se on aivan ehdoton. Kirkon torniin kipuaminen ja sieltä katselu, mutta myös kaupungintalon kattotasanne. Upeat näköalat, kun Apila näkyy niin hienosti. Siinä tulee paikan henki koettua toisella tavalla.

N2: – – tuli mieleen, että kun sinne torniin kiivetään ja katsotaan tämän päivän näkymää. Sehän on aivan toinen, kun vertaa siihen, kun Lakeuden Ristiä rakennettiin. Sehän oli pelkkää peltoa. Historian kulku ja siihen mukaan, muun muassa vanhat valokuvat. Sitä kautta voisi katsoa, että silloin oli näin ja nyt on tämän näköistä ja miten se on rakentunut koko Aalto-keskus.

Kuva 11. Ilmakuva Aalto-keskuksen alueesta 1960-luvun alussa. Kuvassa näkyy maisemaan ensimmäisenä noussut Lakeuden Ristin kirkko. Kuva Seinäjoen Seurakunnan arkisto.

Mainituksi tuli myös kirkon näköalatasanne, jossa toimii kesäisin seurakunnan kesäkahvila. Oman haasteensa kirkon tornin näköalatasanteen mukaan ottamisen ohjelmaan tuo oppilaiden suuri määrä. Tornin hissiin voi mennä kerrallaan vain pieni määrä oppilaita, joten ajallisesti toteutus vaatii pitkän ajanjakson. Kaikilla teemalukuvuoteen osallistuvilla luokka-asteilla on lähemmäs 700 oppilasta. Kaupungintalon ja kirkon näköalatasanteet ovat helpommin otettavissa käyttöön suurelle oppilasmäärälle.

Aallon kansainvälisyys on syytä tuoda myös esiin, koska Seinäjoen Aalto-keskuksessa on nähtävissä kansainvälisiä vaikutteita. Penttilä kirjoittaa, että julkisiin rakennuksiin Aalto on saanut vaikutteita muun muassa Kreikan, Italian ja Ranskan kaupungeista – toisin sanoen antiikista ja keskiajalta. Lakeuden Ristin kirkkosalin sanotaan muistuttavan pohjapiirrokseltaan varhaiskristillistä basilikaa ja tunnelmaltaan keskiaikaista katedraalia. Kansalaistorin esikuvana on antiikin Kreikan agora eli tori, joka oli tarkoitettu ihmisten kohtaamispaikaksi. (Penttilä 2009 19, 158.)

Rakennusten ohella on tärkeää valottaa myös Aallon persoonaan liittyviä piirteitä. Yksi näistä on suuri kunnioitus luontoa kohtaan, minkä Aalto oppi jo lapsena maanmittari-isän valkoisen työpöydän alla leikkiessään. Aallon innostuneisuus ja paneutuneisuus siihen, mitä hän kulloinkin teki, usko itseensä sekä jatkuva halu uudistua olivat vertaansa vailla. Aina työskentely ei ollut haudan vakavaa, vaan Aalto otti tarpeen tullen käyttöönsä esteettisen leikin etsiessään ratkaisua johonkin ongelmaan. Yksi esimerkki tästä on Viipurin kirjaston suunnitteluprosessi, jonka aikana hän kertoi käyttäneensä paljon aikaa lapsellisiin piirustuksiin etsiessään kirjastorakennuksen pääidea (Aalto 1972, 72.) Aallon rakennuksia ja niiden yksityiskohtia voidaan havainnollistaa monenlaisten mielikuvien avulla. Mielikuvat voivat liittyä esimerkiksi rakennuksen muotoihin, yksityiskohtiin, historiaan tai Aallon värikkääseen persoonaan. Mielikuvat tuovat elävyyttä paikkakokemukseen ja niiden avulla voidaan ohjata havainnointia tiettyihin asioihin ja elementteihin. Eräs työryhmän jäsen kertoi omakohtaista kokemusta liittyen mielikuviin:

N4: Lapsia kiinnostaa, kun mä kerron nämä kaksi asiaa. Eli ensimmäinen on se, että kysyn, mikä esine on saarnatuolin yllä. Kymmenen lasta sanoo yhtä aikaa, että se on enkelin siipi. Puhun jättiläismäisestä 7-haaraisesta kyntteliköstä ja

sanon, että jos menette joskus pimeällä kirkon ohi, ja siellä on valoja, niin silloin näette tämän jättiläismäisen kynttelikön.

Tero Heinämäki oli osallistunut Aalto-luotsi koulutuksen yhteydessä Tarja Kivimäen opastuskierrokselle ja kertoi, että hänelle jäi mielikuvista vahvasti mieleen keskiaikainen katedraali sekä Sputnikin lento ja avaruusajan alku, jotka olivat kirkon rakentamisen aikaan ajankohtaisia. Tähän liittyi piispa Kareksesta kertova tarina paikan tulkinnallisiin ominaisuuksiin liittyvässä tekstissä alaluvussa 4.2. Jollakin tavalla yllätyksellinen tai odottamaton toiminta ovat hyviä keinoja mielenkiinnon herättämiseen ja asioiden mieliin painamiseen. Kaksi työryhmän jäsentä kertoi omana kokemuksenaan:

N3: Kokemus Lakeuden rististä oppilasryhmän kanssa, kun vein katsomaan arkkitehtuuria, mutta siihen oli ympätty jollakin lailla myös seurakunnan esittelyä. Siellä oli nuori pastori, ja se mullisti minun ajattelun, eli pyhyiden kokemuksen. Ensin ajattelin, että se ei saa pysymään oppilaita hanskassa ja nyt tämä menee ihan hulluksi. Mutta se toimikin tosi hienosti. Pappi istui penkin nojalla ja sanoi terve. Me leikittiin äänillä, ja me mentiin piiloon toisiamme, ja sitten pappi osasi hienosti palauttaa tilanteen hiljaisuuden ja pyhyiden kokemukseksi. Tämän tyyppistä voisi olla.

N1: – – Tero vetäisi yhdessä opastuksessa Hoosiannan, mikä oli mahtavaa. Laulu ei ollut tiedossa etukäteen, vaan tuli yllätyksenä, kun oltiin tietyssä kohdassa. Oli vaikuttava kokemus.

Oppilaille tulee rakennuksissa vierailujen yhteydessä tuoda esiin se, että rakennukset ovat eläviä ihmisten työpaikkoja eikä pelkkiä tyhjiä monumentteja. Tässä yhteydessä esitettiin, että voisiko esimerkiksi kaupungintalossa työskentelevät virkamiehet kertoa oppilaille omasta työstään. Tutustumiskäyntejä pidettiin työpajojen ohella tärkeänä osana teemavuoden kokonaisuutta. Kysymystä herätti se, miten Aaltoa viedään keskustan ulkopuolella oleville kouluille.

N5: – – Toivottavasti kaikki pääsisivät käymään jossain vaiheessa, mutta työpajat tärkeitä, jos ei joku ryhmä pääsekään käymään.

Kerroin, että tämä asia on huomioitu kaikissa teemavuosissa. Kun joku ohjelma on järjestetty kaupungin keskustassa, on sinne järjestetty reuna-alueilta kuljetus. Näin toimitaan myös Alvarin askelissa. Koulut tilaavat itse kuljetukset, mutta kustannukset hoidetaan kulttuuri- ja opetuspalvelujen määrärahoista. Opettajajäsenet totesivat, että yläkouluille voidaan suunnitella Aalto-keskuksen perusopastusta, mutta alakouluille ne eivät sellaisenaan ole toimiva ratkaisu. Draama nousi esiin yhtenä vaihtoehtona pohdittaessa faktatietojen esittämistä alakoulun oppilaille. Draaman käyttöä alakouluille ja yläkoulujen menetelmällisiä ratkaisuja kommentoitiin seuraavasti:

M1: Draamallisuus ja paikallishistoria on hyvä menetelmä. Jos saa hyvät roolihahmot, niin siihen tulee sen verran äksöniä.

M2: Jos alakoulun näkökulmasta ajattelee, niin Alvarin askelissa draamallinen seikkailu olisi tosi hyvä, missä kierrettäisiin kaikki keskeiset paikat. Siihen tulisi elämyksellisyyttä, tosin ehkä väritettyäkin, mutta se varmasti toimisi –.

N3: Yläkoulun kanssa kun tulee, niin täytyy olla tiukka täti, jos mieli pystyy näyttämään kaiken mitä haluaa. Heillä on mielessä ihan muut asiat. Niiden kanssa tehtäisiin työpajatyypistä juttua. Käytäisiin ja sitten tehtäisiin työpajat. Kokemusten pohjalta jalostettaisiin jotain lisää. Tulevaisuus tärkeä, kun oli lehmät ja lampaat ja Lakeuden Risti, entä mitä tulevaisuudessa.

Valokuvauksen ja tietotekniikan käyttämisestä yhtenä opetusmenetelmänä nousi puheenaiheeksi useaan otteeseen. Niina Hummelin pitää valokuvausta hyvänä ympäristön tarkastelun välineenä. Valokuvalla voidaan rajata erilaisia arkkitehtuurin ja ympäristön elementtejä. Hummelin toteaa, että valokuvattaessa pysähdytään tiettyyn paikkaan, mikä auttaa tutkimaan kohdetta tarkemmin eri aisteja käyttäen. Kun otettujen valokuvien tarkasteluun liitetään sanallinen kuvailu, saadaan aikaan kokonaisuus, mitä kuvaaja on nähnyt tai kokenut. Ryhmässä tapahtuva kuvien tarkastelu antaa koko ryhmälle uudenlaisia näkökulmia tutkituista paikoista. Kuvaamisen yhteyteen voidaan liittää keskustelu esimerkiksi siitä, mikä on rumaa ja mikä on kaunista. (Hummelin 2010,70.) Valokuvaukseen liittyen otettiin esiin tablettien käyttö ja kuvaaminen eri vuoden- ja vuorokaudenaikoina.

N5: *Peräseinäjoella on puhuttu siitä, että heille nyt tulleet tabletit pitäisi saada luontevasti käyttöön. Voisiko niitä käyttää tässä projektissa? Esimerkiksi yksityiskohtien kuvaamisessa siten, että jokainen saisi kuvata mieluisiaan yksityiskohtia. Tietotekniikan yhdistäminen tähän olisi uuden sukupolven juttua --.*

N2: *-- On paljon käytettyjä sellaiset, että otetaan kuvia eri vuodenaikoina kohteista tai eri vuorokaudenaikoina, ja siitä mietitään, että mitä se kertoo ja mikä on se tunnelma. Se olisi pitempi projekti, mutta hyvin paljon käytetty.*

Valokuvausta pidettiin hyvänä ideana, koska lähes kaikilla on tänä päivänä kännykät, joilla voidaan ottaa kuvia. Työryhmän opettajajäsenet muistuttivat, että kuvien purkaminen ja käsittely on kouluilla iso tehtävä, johon resurssit eivät riitä. Ei ole järkevää ottaa kuvia, jos niitä ei jotenkin käsitellä. Tablettien osalta todettiin, että niitä on hyvin harvoilla kouluilla käytössä, joten kaikille oppilaille yhteistä tehtävää ei niiden varaan voida rakentaa. Virittelin keskustelua, miten saisimme Kansalaistorin liitettyä teemalukuvuoden sisältöihin. Yleinen toteamus oli, että se on aivan liian vähällä käytöllä. Aallon ajatus kansalaisten kohtaamispaikasta ei ole toteutunut Seinäjoella. Eräs työryhmän jäsen esitti mielenkiintoisen kysymyksen liittyen kansalaistoriin ja Aallon ajatusmaailmaan:

N2: *Kansalaistori on hauska ajatus, kun miettii millainen Seinäjoki on ollut silloin, kun Aalto-keskusta on rakennettu. Mitä siihen aikaan on seinäjokiset käyneet tekemässä keskustassa? Aalto ajatellut paikkaa, missä pidetään erilaisia happeninkiiä. Kuinka lennokas Alvarin ajatusmaailma on ollut.*

Mitään konkreettisia ajatuksia ei Kansalaistorin käytöstä vielä tässä vaiheessa syntynyt. Aaltoa kulttuurimatkaillen -hankkeen aikana kansalaistorilla järjestetty Antti Maasalon veistonäyttely oli hieno näyttö siitä, miten paikkaan saadaan elävyyttä. Viime vuosina Kansalaistori on ollut pääsiäisviikolla näyttämönä seurakunnan ja kaupunginteatterin ”Ristin tie” -näytelmälle. Tapahtumaa on ollut seuraamassa suuri määrä yleisöä. Kulttuuriyhdistys KoHo on suunnitellut, että Alvarin nimipäivän (24.9.) ja Aallon syntymäpäivän (3.3.) aikoihin voitaisiin järjestää tapahtumia, joissa Kansalaistorin käyttöä tapahtumapaikkana tuodaan esiin. Oman huomionsa sai myös Lakeuden Ristin takana sijaitseva Kirkkopuisto, joka kuuluu Aalto-keskuksen kokonaisuuteen. Puiston todettiin olevan kaunis, mutta se on lähinnä

läpikulkupaikka ja joidenkin syrjäytyneiden väestöryhmien kokoontumispaikka. Maakuntamuseon edustaja toi esiin, että Suojeluskuntamuseo on myös käytettävissä teemalukuvuoden vierailukohteena. Museoon on olemassa valmis tehtäväkokonaisuus, jossa etsitään museon tiloista kaikki valaisimet. Tämän jälkeen lamput voidaan piirtää ja kuvata sekä luetteloida tietotekniikkaan hyödyntäen.

Teemavuoden sisältöjen järjestyksestä todettiin, että ensimmäisenä on vuorossa kouluilla annettava yleistieto-osuus, jonka jälkeen käydään tutustumassa Aalto-keskuksen rakennuksiin. Nämä antavat pohjan kouluilla järjestettävään työpajatyöskentelyyn. Eräs työryhmän jäsen ehdotti, että olisiko teemavuodesta mahdollista saada myös aineistoa yliopistokeskuksen kotiseutututkimusta varten.

6.4 Aalto-keskuksessa esiin nousevia teemoja

Aallon arkkitehtuurista nostettiin esiin seuraavia teemoja: inhimillinen mittakaava, valo- ja äänimaailma, yksityiskohdat kuten esimerkiksi pylväät ja valaisimet, rakennusten sijoittelu maastoon ja niiden liittyminen toisiinsa, rakennusten muotokieli, orgaaniset muodot sekä hierarkia. Keskustelussa päähuomio oli teemoissa, jotka ilmenevät Seinäjoen Aalto-keskuksessa. Edellä mainituista hierarkia nousi keskusteluissa hyvin vahvasti esiin, koska se näkyy Aalto-keskuksen rakennuksissa monessa eri muodossa.

M3: Aalto keskuksesta kannattaisi noteerata jotenkin se hierarkia. Kirkko on hierarkisesti korkeammalla paikalla. Miksi Aalto on tehnyt kaupungintalon tällaiseksi, ja miksi se on korottanut valtuustosalin tornin. Sillähän on tietty juonne vanhasta perinteestä. Kaikki muut maalliset rakennukset ovat alistettuja. Valaisimissakin on hierarkia. Pääsisääkäynnissä on hienoimmat, ja mistä orjat tulee sisälle, on vaatimattomat. Porraskivet ovat erilaiset hierarkisesti, mikä on paras, niin siellä on levein ja mistä tulee työväki niin siellä kapeat. Ovet ovat kanssa erilaiset. Sieltä mistä tulee juhlaväki sisälle, niin se on paljon hienempi. Hierarkiaa on vaikka kuinka paljon, mutta sitä on kaikkialla Aallon rakennuksissa.

Kaupungintalon valtuustosalin veistoksellisen ”istuntosalitornin lisäksi hierarkia” näkyy myös julkisivumateriaalissa. Tummansininen sauvapinnoite kertoo kaupungintalon eri osien arvokkuudesta. Arvokkaimmat osat ovat valtuutetuille ja johtaville viranhaltijoille tarkoitettuja tiloja. Ilmansuuntia ajatellen nämä tilat, kansalaistori mukaan lukien, ovat sijoitettuna talon eteläpuolelle. (Aittoniemi 2013.) Aalto-kirjastossa yleisölle varattu lainaussali näyttäytyy hierarkisesti arvokkaampana verrattuna muihin kirjaston ja henkilökunnan tiloihin. Lainaussali erottuu kirjaston suorakulmaisesta pohjakaavasta rikkaalla viuhkamaisella muodollaan. Kalusteet ja valaisimet ovat samoja kuin kirjaston muissa tiloissa, mutta niissä käytetyt materiaalit ovat jalompia. Valaisimien varjostimet ovat lainaussalissa messinkiä, kun puolestaan joissain muissa tiloissa ne ovat valkoiseksi maalattuja. Lainaussalin kirjahyllyt on viilutettu Oregon-männyllä eikä koivulla. Erot näkyvät myös tuolien selkänojien ja istuinosaisten materiaaleissa. (Penttilä 2011, 91.)

Juhani Lahti totesi, että valaistus ja äänimaailma ovat keskeisiä teemoja ajatellen Seinäjoen Aalto-keskusta. Aalto on tutkinut näitä asioita hyvin tarkkaan ja niistä on olemassa myös luonnoksia. Aalto oli suunnitellut, että valtuustosalin kaarevista palkeista heijastuva valo antaa alas tullessaan jokaiselle valtuutetulle luonnonvalon tätä kautta. Valon määrä ei kuitenkaan riittänyt, joten tämä hieno ajatus jäi toteutumatta. Lahti kertoi, että:

Aalto on tehnyt paljon luonnoksia, joita on myös tallella muun muassa siitä, miten hän on tutkinut kirjaston valaistusolosuhteita. On paljon piirustuksia, että miten valo tulee ja taivuu. Hän on ollut sitä mieltä, että keinovaloa ei lukutilaan oteta vaan sen tulee olla luonnonvaloa. On todella paljon hyviä piirroksia. Äänimaailma on toinen, miten hän on tutkinut muun muassa kirkon äänimaailmaa. Miten ääni tulee pinnasta ja kuinka kauan menee, että se kohtaa pinnan, ja miten jälkikaiku käyttäytyy. Teatterin kohdalla se on ollut erityisen merkittävää. Siitäkin on Aallolla paljon luonnoksia. Se on sinällään jännä juttu.

Kuvat 12. Luonnonvalo siivilöityy kauniisti säleikköjen lävitse Aallon kirjaston lukusaliin. Kuvaaja Kalevi Mäkinen.

Lakeuden Ristin kirkon äänimaaailma osoittautui ongelmalliseksi Aallon tarkoista tutkimuksista huolimatta. Penttilä (2009, 49) toteaa, että Lakeuden Ristin holvit oli muotoiltu akustiikan ehdoilla, mutta heti kirkon vihkiäisten jälkeen jälkikaiunta-aika todettiin aivan liian pitkäksi. Tämä tuli esiin etenkin silloin, kun kirkkosalissa oli vähänlaisesti väkeä. Kirkkosalin akustiikkaa on tämän jälkeen kohennettu moneen eri otteeseen. Markku Norvasuo (2009) on tutkinut väitöskirjassaan *Taivaskattoinen huone, Ylävalon tematiikka Alvar Aallon tuotannossa 1927–1956* ja hän toteaa, että valo on yksi keskeisimmistä ja pysyvimmistä Alvar Aallon arkkitehtuurin lähtökohdista. Hän pitää tärkeänä tämän asian huomioimista Aallosta puhuttaessa, koska kattoikkunat ja ylhäältä tuleva valo on erityinen ja toistuva piirre hänen rakennuksissaan. (Norvasuo 2009, 11.)

Aalto-keskuksen rakennukset antavat hyvän kuvan Aallon arkkitehtuurin yksityiskohtien rikkaudesta. Rakennuksista löytyy muun muassa lukuisa määrä erilaisia valaisimia ja laaja valikoima eri tavoin käsiteltyjä pylväitä ja pilareita. Aallon rakennusten sanotaan olevan kokonaistaideteoksia, mikä tarkoittaa sitä, että kaikki yksityiskohdat on suunniteltu erikseen kutakin rakennusta varten. Tämä pitää paikkansa myös Aalto-keskuksen rakennuksissa.

Arkkitehti Rainer Mahlamäen Aalto-seminaarin luennosta jäi mieleeni Mahlamäen toteamus, että Aallon valaisimet ovat kauniita esineitä, jotka valaisevat itsensä (Mahlamäki 2013). Parhaiten Aallon arkkitehtuurin syvyys todettiin tulevan esiin Lakeuden Ristissä. Kirkko perustuu basilika-teemaan ja se antaa parhaiten käsitystä Aallon arkkitehtuuriajattelusta. Työryhmän jäsenet korostivat, että on tärkeää nähdä tyhjä kirkko, koska kokemus on täysin erilainen kuin silloin, kun ollaan kirkossa yleisönä tilaisuudessa, missä ihmisiä on paljon. Yksityiskohdat tulevat tyhjässä kirkossa esiin hyvin eri tavalla.

Aallon arkkitehtuurin muotokielen käsittely sopii hyvin työpajatyöskentelyn aiheeksi. Aallon muotokieleeseen perehtymällä oppilaita innostetaan ideoimaan uutta ja omanlaistaan muotokieltä. Muotokielen käsittelyyn sopivat materiaalit herättivät runsaasti keskustelua. Yhtenä vaihtoehtona esitettiin muotojen rakentelu legoista, mikä sopisi hyvin muun muassa alakoulun 2. luokkien työpajatyöskentelyyn. Myös muista materiaalmahdollisuuksista keskusteltiin. Eräs työryhmän jäsen ehdotti:

N2: Olisi hauska jos olisi perusblokkeja kuten kuutioita ja ympyröitä, ja lapset alkaisivat miettiä saako niistä esimerkiksi kirkon. Näin hahmotettaisiin, että se ei olekaan laatikko vaan siinä on jotakin muuta. Tai kaupungintalo tai kirjasto, että mistä se viuhka muodostuu.

6.5 Teemalukuvuoden arkkitehtuurikasvatukselliset menetelmät

Työryhmän toisessa ja kolmannessa kokoontumisessa oli tehtävänä ideoida keskeiset luokka-astekohtaiset opetusmenetelmät. Toisen ryhmäkeskustelun alussa käytiin vielä kertauksena läpi tärkeimpiä Alvarin akselissa -teemalukuvuoden tavoitteita. Merkittävä kokonaisuus on Aallon arkkitehtuurin tuntemuksen ja arvostuksen lisääminen. Aallon arkkitehtuuriin tutustumisella pyritään herättämään oppilaissa kiinnostus arkkitehtuuriin ja omaan arkiympäristöön sekä niiden monipuoliseen havainnointiin. Muistutin vielä, että pitäisimme mielessä ajatuksen paikan hengen etsimisestä, mutta sen ei tarvitse olla mitenkään itsetarkoitus sisältöjen ideoinnissa.

Toiminnan laajuus herätti vilkasta keskustelua. Yksittäisiä luokkia on kaikissa luokka-asteissa lähes neljäkymmentä. Työpajojen aikataulutuksen suunnittelu näin suurille kohderyhmille tuo

mukaan omat haasteensa. Mahdollisuuksia erilaisiin sisältöihin ja niiden toteutukseen on paljon. Opettajat korostivat sitä, että toiminnan tulee olla suhteellisen yksinkertaista, jotta se on mahdollista toteuttaa suurten oppilasmäärien kanssa. Yläkoulujen osalta on tärkeää, että ohjelmatarjontaa ei suunnitella liikaa. Koulutyö on tänä päivänä kiireistä, koska ulkoapäin tulee monenlaisia velvoitteita, joihin tulisi osallistua. Ostopalveluihin käytettävät määrärahat ovat pienentyneet viimeisen vuoden aikana huomattavasti, joten tämä tulee myös ottaa huomioon toiminnan suunnittelussa.

2. ja 5. luokat

Molemmille alakoululuokille päätettiin järjestää draamallinen tutustumiskierros Aalto-keskuksen rakennuksiin sekä ohjatut arkkitehtuurityöpajat kouluilla. Kerron seuraavaksi näihin liittyviä huomioita sekä mahdollisia muita sisältöideoita, joita työryhmässä nousi esiin. Draamallinen kierros suunnitellaan siten, että se sopii sisältönsä puolesta molemmille luokkasteille. Draaman käytännön toteutuksesta vastaa Tero Heinämäen luotsaama kulttuuriyhdistys KoHo. Koulutettuja Aalto-luotseja voidaan ottaa tarvittaessa avustajiksi. Kulttuuriyhdistys KoHo hakee itsenäisesti apurahoja suunnitteluun ja toteutukseen, koska tarkoitus on tehdä tuote, joka on yhdistyksen käytettävissä myös projektin jälkeen. Rahoituksesta neuvotellaan myös kulttuuripalvelujen kanssa, koska apurahojen saaminen voi olla haasteellista. Draamallinen opastuskierros on tervetullut lisä perinteisten perusopastusten rinnalle myös aikuisille vierailijoille. Ennen tutustumiskierrosta 2. ja 5. luokkien opettajat näyttävät oppilaille Aallon satavuotisjuhlavuoden kunniaksi tehdyn esittelyvideon ja keskustelevat videon herättämistä ajatuksista. Keskustelua varten tehdään virikemateriaalia. Draamaan sisällytetään Aaltoon ja Aalto-keskukseen liittyvää historiaa sekä nykypäivää ottaen huomioon tärkeimmät perusfaktat sekä Apila-kirjasto. Paikan henki -teema kulkee draamassa jossain muodossa mukana. Oppilaiden osallistuminen otetaan mukaan rikkomalla draamaa tauoilla, joiden aikana keskustellaan tai havainnoidaan jotain tiettyä asiaa, joka liittyy rakennukseen, historiaan tai Aaltoon henkilönä. Tero Heinämäki tekee synopsiksen draamasta, jonka jälkeen voidaan tarkemmin pohtia, mitkä ovat taukoihin liittyvät havainnointitehtävät tai keskusteluteemat. Jäljen jättäminen tutustumiskierroksista herätti laajaa keskustelua. Jälki kertoisi kierroksen herättämistä ajatuksista ja tunteista. Tähän liittyviä ideoita olivat muun muassa eri rakennuksiin sermeille jätettävät muistilaput, joissa voisi olla piirros, sana/lause tai runo paikkojen herättämistä ajatuksista. Pohjana jälkien jättämiseen voisi olla myös iso piirros tai Aalto-keskuksen pienoismalli. Idea vaatii

jatkokehittelyä, koska jälleen kerran toteutuksen osalta törmättiin suuren oppilasmäärän mukanaan tuomaan haasteeseen.

Kouluilla toteutettavat ohjatut työpajat rakennetaan kummallekin luokka-asteelle erikseen. Kakkosluokkien oppilaiden työpajoihin suositeltiin toimintaa, joka tapahtuu leikin kautta. Työpajojen teemoiksi ehdotettiin muun muassa erilaisten muotojen suunnittelua ja rakentelua. Esimerkkinä mainittiin kolmen pohjalaisen arkkitehdin muodostaman TopAkat-ryhmän järjestämät arkkitehtuurityöpajat, joissa materiaaleina ovat Lego-palikat. Yhtenä ehdotuksena oli myös isomman kokonaisuuden työstäminen, jonka oppilaat toteuttaisivat luokkakohtaisesti. Viidensien luokkien työpajateemaksi ideoitiin valo- ja varjoteemaa. Asian käsittely jäi keskeneräiseksi, koska teeman arveltiin olevan liian haasteellinen toteutettava kyseiselle kohderyhmälle. Valon ja varjon huomioiminen koettiin kyllä erityisen tärkeäksi, koska se liittyy oleellisesti Aalto-keskuksen rakennuksiin. Taiteen perusopetusta antava Näppi-käsityökoulu on halukas tuottamaan ostopalveluna hankittavia työpajoja alakouluille. Yhteistyöstä on hyvät kokemukset Taidetaival-teemalukuvuoden ajoilta. Käsityökoulu voi ottaa lukuvuonna 2015–2016 arkkitehtuurin yhdeksi teemaksi myös omissa opetuksessaan.

Työpajojen materiaalit puhuttivat edelleen, koska toimintaan käytettävät määrärahat ovat rajalliset. Materiaalit eivät ole kuitenkaan itsetarkoitus, vaan tärkeintä on se, että oppilaat pääsevät tutustumaan arkkitehtuurin saloihin omakohtaisen tekemisen muodossa. Arkkitehtuurikoulu Arkin työpajoista löytyy hyviä esimerkkejä erilaisista työpajavaihtoehdoista ja niihin käytettävistä materiaaleista. Työpajoissa tehtäviä töitä olisi hyvä saada johonkin esille, koska se toisi näkyvyyttä teemalukuvuodelle. Jos näyttelyihin päädytään, on esille laitettavien töiden määrä rajattava etukäteen. Näyttelyjä voisi olla useammassa paikassa, mikä toisi laajempaa näkyvyyttä. Esimerkkinä näyttelypaikoista mainittiin muun muassa tyhjä liiketilat.

Edellisten teemavuosien tavoitteena on ollut, että niistä jäisi jotain pysyvää materiaalia koulujen käyttöön ja myös se, että materiaalit olisivat kaikkien luokka-asteiden käytettävissä. Alvarin askeleet -teemalukuvuodelle suunnitellaan arkkitehtuuriin liittyvää tietoa ja pienimuotoisia tehtäviä sisältävä vihkonen, joka toimitetaan kouluille sähköisenä. Tehtävien keskiössä ovat tässä tutkimuksessa esiin nousseet keskeiset Aallon arkkitehtuurin liittyvät teemat ja paikan ominaisuudet, mutta yhtäläillä on tärkeää antaa vinkkejä myös oman

arkiympäristön havainnointiin. Tehtävien suunnittelussa huomioidaan aistien monipuolinen käyttö arkkitehtuurin havainnoimisessa sekä mahdollisuuksien mukaan ajatus paikan hengen etsimisestä. Opettajat voivat käyttää vihkosta oman kiinnostuksensa mukaan. Mallina voidaan käyttää soveltuvien osien muun muassa Aalto-museon ”Talo kuin täytekakku” -tehtäväsarjaa sekä eri arkkitehtuurikasvatusoppaiden valmista materiaalia. Sisällön ja ulkoasun suunnittelu tulee tehdä ammattimaisesti. On myös selvitettävä voitaisiinko grafiikan suunnittelu tehdä opiskelijatyönä. Kouluilla on mahdollisuus hyödyntää Marjo Kamilan toteuttamaa Aalto-passia. Aalto-passi on kuvallis-sanallinen tehtäväkokonaisuus peruskouluikäisille lapsille vanhempineen tai opettajineen. Tavoitteena on, että lapset kulkevat Aalto-keskuksessa etsien ja ratkaisten Aalto-passissa esitettyjä kysymyksiä. Se toimii myös itsenäisenä, yksittäisiä matkailijaperheitä innostavana taidekasvatuksellisenä lähestymisenä Aallon arkkitehtuuriin.

Työryhmän jäsenet korostivat, että teemalukuvuoden tulisi näkyä myös koulujen ulkopuolella. Esimerkkinä mainittiin muun muassa lasten ja vanhempien yhteiset arkkitehtuurityöpajat, joiden järjestäjinä voisivat toimia esimerkiksi Seinäjoen Taidehalli ja Seinäjoen kansalaisopisto. Teemalukuvuoteen voidaan sisällyttää myös Aalto-luotsien kanssa yhteistyössä järjestettäviä tapahtumia. On myös selvitettävä, voidaanko kaupungin internetsivujen Aalto-sivustoa käyttää teemalukuvuoden toiminnan esittelyyn.

7. ja 8. luokat

Yläkoulujen osalta todettiin yleisesti, että Aalto-keskuksen syntyhistoriaan tutustumisen on yksi tärkeä osa-alue. Kaupungintalon ja Lakeuden Ristin rakentamisesta on olemassa filmit, jotka ovat hyvää historiallista materiaalia molemmille luokka-asteille. Filmit tehdään digitaaliseen muotoon, jolloin koulut voivat käyttää niitä omatoimisesti oman aikataulunsa mukaan. Valo ja varjo -teema nousi uudelleen esiin yläkoulujen sisällöistä keskusteltaessa. Yläkouluille laaditaan oma tehtävävihkonen, mihin sisällytetään muun muassa kyseiseen teemaan liittyviä tehtäviä. Aallon huonekalujen suunnittelu haluttiin ottaa tarkasteltavaksi yläkouluissa. Esimerkkinä mainittiin huonekalujen pienoismallien suunnittelu puutikuista ja aaltopahvista.

Seitsemänsien luokkien oppilaille järjestetään Aalto-luotsien opastuksella kierros Aalto-keskuksen rakennuksiin. Tutustumiskierrosta pohjustetaan edellä mainituilla filmeillä ja tehtävävihkosen pienimuotoisilla tehtävillä. Valokuvaaminen puhutti ensimmäisessä kokoontumisessa, jolloin sen työläys jäi askarruttamaan työryhmän opettajajäseniä.

Valokuvaamiseen liittyvä tehtävä herätti edelleen kiinnostusta, joten se päätettiin ottaa mukaan 7. luokkien opetusmenetelmiin. Tutustumiskierroksen aikana oppilaat kuvaavat kännykkäkameroillaan Aalto-keskuksen rakennusten yksityiskohtia. Kuvista kootaan kuvataidetunneilla mosaiikki. Valo ja varjo nousivat myös kuvaamisen yhteydessä esiin, jos halutaan etukäteen antaa kuvauskohteiksi jokin tietty tema. Kuvataidetunneille tehdään valokuvaamisesta ohjeistus. Kuvataideopettaja Kaisa Pöntinen lupautui antamaan asiantuntija-apua ohjeistuksen valmistelussa. Valokuvaaminen sopii kuvataiteen lisäksi myös muihin oppiaineisiin kuvattavasta näkökulmasta riippuen. Laajemman huomion saamiseksi olisi hyvä, jos kuvia saataisiin esille esimerkiksi kaupungin internetsivuille. Tämä saattaisi herättää kiinnostusta Aallon arkkitehtuuria kohtaan ja kuvien näkeminen voisi innostaa jatkotyöskentelyyn aiheen parissa. Kuvamäärät oppilasta kohden on rajattava tarkkaan etukäteen. Arkkitehti Teemu Hirvilammi sai minut vakuuttuneeksi valokuvan käytöstä Seinäjoella Tietoprovinsi-tapahtuman yhteydessä pidetyssä seminaarissa. Hirvilammin luennon aiheena oli ”Aalto laadun mittarina”. Hirvilammi oli ottanut luentoaan ajatellen yhteyttä Seinäjoen yhteiskoulun kuvataideopettajaan ja pyytännyt, että jos hän voisi antaa oppilaille tehtävänannon kuvata Aalto-keskusta eri näkökulmista. Tuloksena oli noin 350 kahdeksansien luokkien oppilaiden ottamaa kuvaa, joista Hirvilammi oli poiminut luentoonsa parhaiten sopivat kuvat. Nuoret olivat paneutuneet tehtävään ajatuksella, ja Aalto-keskusta ja sen yksityiskohtia oli kuvattu mielenkiintoisella tavalla. (Hirvilammi 19.9.14.)

Kahdeksansien luokkien ohjelman osalta keskustelu suuntautui Seinäjoen Ammattikorkeakoulun informaatio- ja kommunikaatioteknologia -yksikön Cave-virtuaalitalaan. Virtuaalitalan esittely omin sanoin on hankalaa, joten seuraavassa suora lainaus Seinäjoen ammattikorkeakoulun internetsivuilta.

”Seinäjoen ammattikorkeakoulun, SeAMK, CAVE-virtuaalitalassa on mahdollisuus uppoutua grafiikkatietokoneilla luotuun keinotodellisuuteen astumalla sisään tilanäyttöön, sisäänsä uppouttavaan näyttölaitteeseen, jossa koetaan olevan tyystin eri tilassa. CAVE-studio on ainutlaatuinen kokemus, jollaiseen ei pääse muualla tutustumaan. Katsojan tarkan paikannuksen ja stereoskooppisen grafiikan avulla 3D-mallit heräävät eloon ja katsoja pääsee navigoimaan tietokoneella ja 3D-suunnitteluohjelmistolla luodun 3D-mallin sisällä toisin kuin millään muulla tavalla. CAVElla pyritään saamaan reaaliaikaisen 3D-visualisoinnin keinoin mahdollisimman realistinen läsnäolon tunnelma.” (Virtuaali - Seinäjoki 11.2.2014.)

”Nimi Cave (luola) tulee sanoista Cave Automated Virtual Environment. Cavea voi käyttää koulutukseen, tutkimukseen ja ulkopuolelta tulevien tilaustöiden tekemiseen”. (Hietala 2005.)

Työryhmässä painotettiin, että jos oppilaiden vierailu virtuaalitalaan toteutuu, on siihen sisällytettävä Aalto-teema jossain muodossa. Vierailuun toivottiin liitettävän myös kouluissa työstettävien tehtäviä. Työryhmä päätti, että ammattikorkeakoulun yksikköön otetaan yhteyttä ja selvitetään, onko tilaan mahdollista tulla tutustumaan. Tutustumiskäynti järjestyi ja mukana oli itseni lisäksi neljä työryhmän jäsentä. Tilaa esitteli laboratorioinsinööri Tapio Hellman. Pääsimme tutustumaan Seinäjoen kaupungista rakennettuun virtuaalimalliin, missä erityisesti kiinnostuksen kohteenamme oli Aalto-keskus. Kävimme virtuaalisesti muun muassa Lakeuden Ristin tornissa ja Lakeuden Ristin sisätiloissa. Aalto-keskuksen rakennuksista Lakeuden Ristin kirkko on ainoa, jonka sisätiloihin pääsee tutustumaan virtuaalisesti. Tarkastelimme Aalto-keskuksen kokonaisuutta muun muassa Lakeuden Ristin tornin kattotasanteelta. Rakennusten muodot hahmottuivat tässä tarkastelussa mielenkiintoisella tavalla. Tutustumiskäynti oli erittäin hyödyllinen ja saimme rakennettua alustavan suunnitelman 8. luokkien oppilaiden vierailua varten.

Kerron seuraavaksi pääpiirteittäin virtuaalitalaan liittyvästä kokonaisuudesta. Oppilaat tutustuvat kouluissa opettajien johdolla Alvar Aallon arkkitehtuuriin ja Aalto-keskukseen ennakkoon laadittujen tehtävänantojen pohjalta. Tämän jälkeen oppilaat suunnittelevat tietokoneavusteisesti Aalto-keskuksen läheisyydessä sijaitsevaan Lakeuden puistoon rakennuksen, joka sopii Aalto-keskuksen kokonaisuuteen. Oppilaat päättävät itse, mikä on heidän suunnittelemansa rakennuksen käyttötarkoitus. Kuva rakennuksesta toimitetaan etukäteen ammattikorkeakoululle, missä se sijoitetaan osaksi Seinäjoen virtuaalikaupunkia sille kuuluvalla paikalla eli Lakeuspuistoon. Oppilaat saavat tutustumiskäyntinsä yhteydessä käsityksen, miltä heidän suunnittelutyönsä näyttää oikeassa ympäristössä. Oppilaat saavat lisäksi tutustua virtuaalisesti Aalto-keskukseen ja koko Seinäjoen virtuaalikaupunkiin sekä Lakeuden Ristin sisätiloihin. Tutustumiskäyntiin varataan yksi oppitunti. Tilaan mahtuu kerrallaan 15 oppilasta, joten luokat on jaettava kahteen ryhmään ja odottavalle ryhmälle mietitään odottelun ajaksi muuta ohjelmaa. Tilan käytöstä ei peritä vuokraa. Kustannuksia aiheutuu mahdollisesti Caven käyttöön liittyvistä henkilöstökuluista. Ammattikorkeakoulun

yksikön kanssa neuvotellaan voisiko projekti olla joidenkin oppilaiden opintoihin liittyvää harjoittelua. Myös muista yksityiskohdista sovitaan tarkemmin kevään 2015 aikana.

Opastettuja Aalto-kierroksia ei 8. luokkien oppilaille järjestetä, mutta tehtävävihkosen tehtäviä voidaan suunnitella siten, että ne innostavat oppilaita tutustumaan rakennuksiin opettajien johdolla tai omatoimisesti. Mielenkiintoa herätti myös ajatus arkkitehtien vierailusta kouluilla. 8. luokat olisivat otollinen kohderyhmä arkkitehdin työn esittelylle.

Opettajien koulutus

Teemalukuvuosien yhteydessä on järjestetty teemaan liittyviä koulutustilaisuuksia opettajille. Nämä eivät ole saavuttaneet kovin suurta suosiota. Työryhmän jäsenet olivat sitä mieltä, että koulutustilaisuuden sijaan olisi hyödyllistä tarjota teemalukuvuoteen osallistuvien luokkien opettajille tutustumiskierros Aalto-keskukseen Aalto-luotsin johdolla. Seinäjoella on paljon opettajia, jotka ovat muuttaneet paikkakunnalle muualta, joten heidän Aalto-keskuksen tuntemuksensa voi olla hyvin vähäistä. Tämä voi koskea myös ikänsä Seinäjoella asuneita opettajia. Paras ajankohta tutustumiskierrokselle on alkusyksy ennen teemalukuvuoden ohjelmien käynnistymistä. Tutustumiskierros auttaa opettajia orientoitumaan lukuvuoden teemaan ja ohjelmasisältöihin, ja mahdollisesti myös innostaa heitä Aallon arkkitehtuurin syvällisempään tarkasteluun. Tutustumisen yhteydessä annetaan tietoa ja ohjeistusta teemalukuvuoteen liittyvistä tehtävistä.

7. TULOKSET

Olen kuvannut tutkimuksessani prosessia, jonka tuloksena syntyi luonnostelma Seinäjoen perusopetuksen arkkitehtuurikasvatuksen -teemalukuvuoden 2015–2016 sisällöistä. Suunnitellut arkkitehtuurikasvatuksen menetelmät tutustuttavat Seinäjoen peruskoulujen 2., 5., 7., ja 8. luokkien oppilaita Seinäjoen Aalto-keskuksessa ilmeneviin Alvar Aallon arkkitehtuuriajattelun keskeisiin teemoihin ja ohjaavat havainnoimaan Aalto-keskuksen rakennusten ominaispiirteitä. Keräsin tutkimukseni aineiston Alvarin askelissa -teemalukuvuoden suunnittelua varten perustetussa asiantuntijatyöryhmässä. Aineiston taustalla on teoreettinen viitekehys paikan ominaisuuksista ja niiden havainnoimisesta ja vastaavien asioiden tarkastelusta Seinäjoen Aalto-keskuksen näkökulmasta.

Käsittelen tämän luvun ensimmäisessä alaluvussa teemoja, jotka haluttiin näkyvän teemalukuvuoden sisällöissä. Valotan myös sitä, millaisten opetusmenetelmien yhteydessä kyseisiä teemoja voidaan käsitellä. Teemoilla tarkoitan teoreettisessa viitekehyksessä käsiteltyjä aistein havaittavia paikan ominaisuuksia. Toisessa alaluvussa kerron, mitkä tulkinnalliset ominaisuudet näyttäytyivät selkeimmin Aalto-keskusta tarkasteltaessa, ja miten niitä voidaan huomioida teemalukuvuoden sisällöissä. Viimeisessä alaluvussa käsittelen Aalto-keskuksen tunnelmaa ja paikan henkeä. Monet paikan ominaisuudet liittyvät kiinteästi toisiinsa ja näin ollen ne voidaan yhdistää sekä aistein havaittaviin että tulkinnallisiin ominaisuuksiin.

7.1 Aalto-keskuksen rakennusten keskeisiä teemoja

Aalto-keskuksen rakennuksiin liittyvistä teemoista esiin nousivat: inhimillinen mittakaava, hierarkia, valaistus, äänimaailma, muotokieli, yksityiskohdat ja Aallon kansainväliset vaikutteet. **Inhimillinen mittakaava** näkyy muun muassa Aalto-keskuksen rakennusten sijoittelussa. **Hierarkia** näyttäytyy Aalto-keskuksen rakennuksissa monessa eri muodossa. Se on nähtävissä rakennusten ja niiden sisätilojen sekä sisääntulojen sijoitteluissa, muodoissa, sisustusmateriaaleissa ja erilaisissa yksityiskohdissa. Hierarkia voidaan ominaisuuksiensa puolesta liittää myös jäljempänä käsittelemiini sosiaaliseen ulottuvuuteen ja mielikuviin. Alvarin askelissa -työryhmässä todettiin, että hierarkia on teema, joka tulisi jollakin tavalla

huomioida teemalukuvuoden sisällöissä. Teeman käsittely on luontevaa liittää Aalto-keskuksen opastettujen kierrosten yhteyteen.

Valoon ja **valaistukseen** liittyvät tekijät korostuivat teoreettisen viitekehyksen paikan ominaisuuksien käsittelyssä sekä työryhmän keskusteluissa. Niiden käsittelyyn löytyy Aalto-keskuksesta hyviä esimerkkejä. Yksi näistä on Aallon kirjasto, missä tulee hyvin esiin Aallon korostaman luonnonvalon ja keinovalon tematiikka. Lakeuden Ristin kirkko tarjoaa mahdollisuuden valon ja varjon luoman tunnelman aistimiseen. Ulkotiloissa valon vaihtelun merkitystä voi havainnoida kaupungintalon tummansinistä posliinisauvapinnoitetta tarkastelemalla eri vuoden- ja vuorokaudenaikoina. Työryhmässä esitettiin valon ja valaistuksen ottamista yhdeksi 7. luokkien valokuvaustehtävän teemaksi, mihin se sopii hyvin. Arkkitehtuurikasvatuksen oppaista löytyy valon ja varjon käsittelyyn erilaisia tehtäviä sekä ala- että yläkouluille. **Äänimaailman** todettiin olevan mielenkiintoinen asia, jota Aalto on tutkinut erityisen tarkasti Seinäjoella muun muassa Lakeuden Ristin kirkon kohdalla. Tutkimuksista on olemassa paljon luonnoksia ja Lakeuden Ristin akustiikka puhuttaa vielä tänä päivänäkin.

Aallon arkkitehtuurin **muotokieli** näyttäytyy hyvin monimuotoisena Aalto-keskuksen rakennuksissa niin sisä- kuin ulkotiloissa. Muotokielen tarkastelu todettiin sopivan erityisen hyvin alakoulujen työpajatyöskentelyn aiheeksi. Kouluilla järjestettävien työpajojen tärkeyttä korostettiin, koska aktiivinen toiminta luo parhaat mahdollisuudet omakohtaiseen asioiden oivaltamiseen. Aallon muotokieleen tutustumisella haluttiin innostaa oppilaita suunnittelemaan uutta ja omanlaistaan muotokieltä. Työpajojen tarkat sisällöt suunnitellaan myöhemmin hyödyntäen työryhmässä tulleita ideoita. Muotokielen käsittely liittyy hyvin oleellisesti myös 8. luokan oppilaille suunniteltuun tietokoneavusteiseen tehtäväkokonaisuuteen. Tehtävänä on suunnitella Aalto-keskuksen läheisyydessä olevaan Lakeuden puistoon rakennus, joka sopii Aalto-keskukseen kokonaisuuteen. Kokonaisuus toteutetaan yhteistyössä Seinäjoen ammattikorkeakoulun kanssa. Muotokielen tarkastelu on luontevaa ottaa myös osaksi alakoulujen draamallista opastuskierrosta. Aalto-luotsit kertovat opastuskierroksillaan rakennusten muodoista 7. luokkien oppilaille. Arkiympäristön tarkastelua pidettiin tärkeänä ja oppilaille voidaan antaa tehtäväksi havainnoida, löytyykö omasta kodista Aallon muotokieltä. Vertaamalla kaupungin muita rakennuksia Aalto-keskuksen rakennuksiin voidaan huomioida Aallon arkkitehtuurin muotokielen erottuvimpia

piirteitä. Yksi hyvä vertailukohde on Apila-kirjasto. Arkkitehtuurin ohella haluttiin nostaa esiin myös Aallon muu tuotanto, kuten huonekalut ja lasimuotoilu. Huonekalujen pienoismallien rakentelua ehdotettiin yhdeksi työpajan aiheeksi. Lasikokoelmaan tutustuminen on luontevaa ottaa osaksi tutustumiskierroksia.

Aalto-keskuksen rakennuksiin sisältyy paljon erilaisia **yksityiskohtia**. Lakeuden Ristin kirkko nousi vahvimmin esiin yksityiskohdista puhuttaessa. Osa kaupungin koulujen oppilaista on käynyt Lakeuden Ristissä koulujen yhteisissä tapahtumissa tai vapaa-ajalla kirkossa järjestetyissä tilaisuuksissa. Kirkon syvyyttä ja vaikuttavuutta tuodaan esiin vierailemalla tyhjässä kirkossa, koska silloin yksityiskohdat tulevat parhaiten esiin. Kirkon ohella Aallon kirjasto tulee olemaan mielenkiintoinen kohde yksityiskohtien havainnointia ajatellen. Yksityiskohtiin kiinnitetään huomio tutustumiskäyntien yhteydessä ja kouluille suunniteltavissa tehtävävihkoissa. Seinäjoen kaupungin internetsivujen kuvapankista sekä kulttuuripalvelujen omista kuvakokoelmista löytyy kuvia yksityiskohdista. Aallon **kansainvälisyyden** esiin tuominen mainittiin työryhmässä, koska Aalto-keskuksessa on näkyvissä kansainvälisiä vaikutteita. Kansalaistori esimerkiksi on saanut vaikutteita kreikkalaisesta torista ja kirkko muistuttaa keskiaikaista katedraalia. Aallon kansainväliset vaikutteet voidaan yhdistää havaittavien ominaisuuksien lisäksi myös tulkinnallisiin ominaisuuksien mielikuviin. Kansainvälisyyttä tuodaan esiin Aallosta annettavan yleistiedon yhteydessä sekä opastetuilla kierroksilla.

Havainnollistan Aalto-keskuksessa esiin nousseita teemoja ja niiden erilaisia ilmenemismuotoja sivulla 89 (LIITE 2.). Olen kytkenyt teemat teoreettisessa viitekehyksessä mainittujen aistein havaittavien aineellisten ja aineettomien ominaisuuksien otsikoiden alle (Vrt. LIITE 1.)

7.2 Aalto-keskuksen tulkinnallisia ominaisuuksia

Aalto-keskuksen monivaiheinen syntyhistoria ilmentää paikan **historiallista ulottuvuutta**. Historiallisen ulottuvuuden tiedostaminen on tärkeää, koska tieto menneisyydestä ja sen tapahtumista auttaa hahmottaan itsemme osaksi kulttuuriperintöämme. Historiaa valotetaan oppilaille muun muassa filmimateriaalin ja vanhojen valokuvien avulla. Filmit ja valokuvat kertovat Aalto-keskuksen rakentamisen historiasta ja antavat kuvan, miten erilaiselta

kaupunki on tuohon aikaan näyttänyt. Olen käsitellyt teoreettisessa viitekehyksessä kappaleessa 4.2 Aalto-keskuksen historiallista ulottuvuutta Kirsi Heininen-Blomstedtin väitöskirjan kysymysten pohjalta: Mihin kysymykseen paikan rakentaminen oli vastaus, ja mikä teki tämän paikan mahdolliseksi? Tässä yhteydessä esiin nousseet asiat ovat merkittävää yleistietoa. On hyvä nostaa esiin, että Aalto-keskus oli eräänlainen arkkitehtuurin edelläkävijä 1960-luvun Suomessa, ja sen rakentaminen kertoo seinäjokelaisten päättäjien suuresta rohkeudesta. Kysymyksiin liittyviä pohdintoja hyödynnetään Aalto-keskuksen historiallista ulottuvuutta käsittelevän materiaalin koostamisessa ja oppilaille järjestettävien opastuskierrosten suunnittelussa. Lopullisia arkkitehtuurikasvatuksen menetelmiä suunniteltaessa on vielä pohdittava, miten näitä asioita saadaan esitettyä oppilaille mahdollisimman mielenkiintoisella tavalla. Seinäjoella on henkilöitä, jotka tietävät paljon Aalto-keskuksen syntyvaiheista, joten henkilökohtaisesti kerrottuja tarinoita voidaan myös hyödyntää historian valottamiseen. Alakoulujen oppilaille historiaa voidaan sisällyttää draamallisten kierrosten yhteyteen. Valmiin tiedon tarjoamisen ohella tulee painottaa oppilaiden omakohtaista havainnointia ja toimintaa.

Aalto-keskuksen kokemisen kannalta merkityksellisiä ovat myös **sosiaalinen ulottuvuus** ja **ajallinen jatkuvuus**. Sosiaalinen ulottuvuus on kaikkea sitä, mikä liittyy Aalto-keskuksen rakennuksissa työskenteleviin ja siellä eri tilanteissa asioiviin ja vieraileviin ihmisiin. Rakennukset kokoavat ihmisiä yhteen ja tarjoavat elämyksiä. Sosiaalinen ulottuvuus on osa Aalto-keskuksen tunnelmaa. Siihen liittyvät myös rakennukset, joilla on merkittävä symboliarvo. Seinäjoelle ja seinäjokelaisille tärkeä symboli on Lakeuden Ristin kellotorni. Stenros ja Aura puhuvat henkilökohtaisista, ryhmäkohtaisista ja kulttuurillisista ”maanmerkeistä”, jotka viestivät menneistä tapahtumista (Stenros ja Aura 1987, 181; Forss 2007, 190). Kellotorni on maanmerkki, mutta se ei edusta yksistään mennyttä vaan se on myös tämän päivän tärkeä maanmerkki, mistä Aalto-keskus erityisesti tunnetaan. Ajallinen jatkuvuus on sosiaalisen ulottuvuuden kannalta tärkeä paikan ominaisuus. Hahmotin ajallista jatkuvuutta kysymällä: Mihin kysymykseen Aalto-keskus tällä hetkellä vastaa? Vastaukset nostivat esiin tärkeitä merkityksiä sen olemassaololle nykyhetkeä ajatellen. Oppilaille kerrotaan, että Aalto-keskus on kansallisesti ja kansainvälisesti merkittävä taidehistoriallinen nähtävyys, jota tullaan ihastelemaan Seinäjoelle ympäri maailmaa. Aalto-keskuksen olemassaolo on meille kaupunkilaisille itsestään selvyys, mutta jos sitä ei olisi, mitä esittelisimme vieraillemme ja mikä houkuttelisi kansainvälisiä turisteja Seinäjoelle.

Nykyhetken merkitysten esiin tuominen on merkittävää yleistietoa, joka tukee Alvarin askelille asetettua tavoitetta Aalto-keskuksen arvostuksen lisäämisestä. Apila-kirjasto on paras esimerkki kuvaamaan ajallista jatkuvuutta ja sitä edustavat myös meneillään olevat ja tulevaisuudessa muihin rakennuksiin tehtävät korjaus- ja restaurointityöt. Ajallisen jatkuvuuden käsittely toteutuu erityisen hyvin 8. luokkien tietokoneavusteisessa suunnittelutehtävässä.

Mielikuvilla on monia erilaisia merkityksiä Aalto-keskuksen kokemisessa. Työryhmän keskusteluissa mainittu positiivisen asenteen luominen Aalto-keskusta kohtaan liittyy oleellisesti mielikuviin. Tämä on asia, johon tulee erityisesti kiinnittää huomiota, kun lopullisia sisältöjä valmistellaan. Teemalukuvuoteen valmistaudutaan järjestämällä opettajille tutustumiskierroksia Aalto-keskukseen. Tässä yhteydessä positiivisten mielikuvien luominen on ensiarvoisen tärkeää, koska opettajat ovat avainasemassa siinä, miten kouluille tarjottavat arkkitehtuurikasvatuksen menetelmät huomioidaan ja otetaan käyttöön kouluissa. Positiivisten mielikuvat ovat suoraan yhteydessä hyvään tunnelmaan. Työryhmässä kiinnitettiin huomio siihen, että Aallon värikkääseen persoonaan ja Aalto-keskuksen syntyhistoriaan liittyvät tarinat ja kertomukset ovat hyviä mielikuvien herättelijöitä. Mielikuvilla elävöitetään opastettuja tutustumiskierroksia, ja niiden avulla voidaan myös ohjata oppilaita havainnoimaan tiettyjä asioita. Mielikuvien luominen tulisi liittyä oikeisiin tarinoihin, joita tiedetään Alvar Aallon tehneen tai sanoneen. Oppilaille on myös annettava mahdollisuus omien mielikuvien muodostamiseen.

Aalto-keskuksen tulkinnallisia paikan ominaisuuksia ja niiden ilmenemismuotoja on kuvattuna sivulla 90 (LIITE 3.).

7.3 Aalto-keskuksen tunnelma ja paikan henki

Aalto-keskuksen rakennusten sisätilojen **tunnelman** muodostumiseen vaikuttavia havaittavia ominaisuuksia ovat muun muassa valot, akustiikka, värit, materiaaliset muodot, kalustus ja yksityiskohdat. Nämä tekijät olivat hyvin havaittavissa, kun tarkastelin luvussa 4.3 tekijöitä, jotka itse koen vaikuttavan Apila-kirjaston tunnelmaan. Tunnelman voi kokea vahvasti myös Lakeuden Ristin kirkossa. Työryhmän jäsenet korostivat, että oppilaiden on tärkeä kokea kirkko tyhjänä, koska tunnelma on silloin aivan erilainen kuin tilaisuuksien yhteydessä.

Tunnelman tarkasteluun hyvin sopiva paikka on myös Aallon kirjasto, missä tunnelmaa luovat muun muassa valaistus, materiaaliset muodot ja erilaiset yksityiskohdat. Aalto-keskuksen ulkotiloissa tunnelmaan vaikuttavat säätila, vuorokauden- ja vuodenajat sekä ympärillä tapahtuva toiminta. Esimerkiksi päivällä luonnonvalossa tunnelma on erilainen kuin pimeällä keinovalossa. Edellä mainittujen aisteilla havaittavien ominaisuuksien lisäksi Aalto-keskuksen tunnelmaan hyvin oleellisesti vaikuttavia tekijöitä ovat sosiaalinen ulottuvuus ja mielikuvat sekä kokijan henkilökohtainen elämäntilanne.

Paikan hengen käsitteleminen ja liittäminen Aalto-keskuksen kokemiseen osoittautui yllättävän vaikeaksi. Olin ottanut Alvarin askelissa -työryhmän ensimmäisen kokoontumisen yhdeksi teemaksi Aalto-keskuksen paikan hengen muodostavien tekijöiden pohtimisen. Paikan hengen todettiin olevan hyvin mielenkiintoinen, mutta sen liittäminen Aalto-keskukseen koettiin vaikeaksi. Se, miten kukin sen kokee ja aistii, on hyvin henkilökohtaista. Työryhmän keskusteluissa todettiin, että oppilaiden kanssa paikan henkeä on lähestyttävä positiivisten mielikuvien ja omakohtaisen kokemisen kautta. Esiin nostettiin lasten omat mielipaikat ja niiden tarkastelu sekä pohtiminen. Mitkä asiat vaikuttavat siihen, että jossain paikassa on hyvä olla? Arkkitehtuurikasvatuksen oppaissa on paikan hengen etsimisen yhteydessä mainittu maiseman, säätilan, vuoden- ja vuorokaudenaikojen sekä rakennettujen paikkojen fyysisten ominaisuuksien tarkastelu. Erityisesti korostetaan havainnointia kaikilla aisteilla sekä erilaisten tunnelmien kuvailua. Tämä liittyy fenomenologiseen paikan teoriaan, jonka tavoitteena on havainnoida arkkitehtuuria kokonaisvaltaisesti kaikilla aisteilla. Tavoitteena oli, että moniaistisen ja luoviin menetelmiin pohjautuva työskentely näkyy myös Alvarin askelissa -teemalukuvuoden sisällöissä. Työryhmän keskusteluissa aistien käsittely jäi ajan puutteen vuoksi vähäiseksi. Teoreettisessa viitekehyksessä kappaleessa 4.1.1 olen käsitellyt aisteja mainitsemalla esimerkkinä tuntoaistin harjaannuttamisen, jota voidaan tehdä erilaisia muotoja ja niiden pintamateriaaleja tarkastelemalla. Moniaistiseen ja kokemukselliseen arkkitehtuurin kokemiseen kuuluu olennaisena osana liikkuminen tiloissa, mikä toteutuu hyvin opastuskierrosten yhteydessä. Moniaistiseen arkkitehtuurin tarkasteluun on olemassa myös valmiita oppaita, joita on mahdollisuus hyödyntää teemalukuvuoden aikana.

Aalto-keskuksen paikan hengen muodostavia ominaisuuksia ovat tutkimukseni perusteella tämän luvun edellisissä kappaleissa mainitut teemat ja tulkinnalliset ominaisuudet sekä

tunnelma. Näiden lisäksi on myös muita tekijöitä, joilla on vaikutusta Aalto-keskuksen paikan henkeen. Olen kuvannut tutkimuksessani esiin nousseet ominaisuudet liitteessä neljä sivulla x. Merkittävin ominaisuus paikan hengen kannalta on tunnelma ja sen luomiseen liittyvät elementit. Apila-kirjaston tunnelman kuvaus kappaleessa 4.3 kuvaa mielestäni myös paikan henkeä. Tässä tullaan siihen jo aiemmin todettuun seikkaan, että käsitteiden erottaminen toisistaan on hankalaa. Tästä johtuen olen yhdistänyt Aalto-keskuksen tunnelman ja paikan hengen muodostavat tekijät samaan kaavioon (LIITE 4, s. 91), koska mielestäni molempien käsitteiden taustalla on samat tekijät.

Tutkimukseni otsikko ”*Aalto-keskuksen paikan henkeä etsimässä*” antaa olettaa, että paikan henki on tutkimuksessani erityisen tärkeässä roolissa. Näin olin ajatellut tutkimustani aloittaessa, mutta koska käsite ei avautunut työryhmässä toivomallani tavalla, päätin jättää paikan hengen sivummalle teemalukuvuoden konkreettisessa suunnittelussa. Syvällisempään käsittelyyn olisi tarvittu heti työryhmätyöskentelyn alkuvaiheessa enemmän Aalto-keskuksen paikan ominaisuuksia havainnollistavaa taustatietoa. Asiat syvenivät itsellenikin vasta työryhmätyöskentelyn jälkeen, kun perehdyin tarkemmin kirjallisuuteen ja havainnollistin asioita Aalto-keskusta koskevilla havainnoilla. Kokoontumiskertoja olisi myös pitänyt olla useampi, mutta tähän ei kevään aikana aikataulusyistä ollut mahdollisuutta. Paikan henki mainitaan suunnitelluissa opetusmenetelmissä alakoulujen draamallisen opastuksen yhteydessä ja kouluille suunniteltavissa tehtävissä. Se voidaan sisällyttää lopullisten sisältöjen suunnittelun yhteydessä niihin arkkitehtuurikasvatuksen menetelmiin, joihin sen katsotaan luontevasti soveltuvan.

8. PÄÄTÄNTÖ

Pohdin vielä lopuksi, antoiko tutkimus vastauksen esittämiini tutkimuskysymyksiin. Arvioin tutkimuksen merkityksellisyyttä, ajankohtaisuutta ja kerron myös, mitä tutkimuksen tekeminen merkitsi minulle itselleni.

Tutkimukseni pääkysymys oli: Mitkä ovat tärkeimmät arkkitehtuurikasvatuksen menetelmät, kun tutustutaan Aalto-keskuksen rakennuksissa ilmeneviin Aallon arkkitehtuuriajattelun keskeisiin teemoihin ja ohjataan havainnoimaan Aalto-keskuksen paikan ominaisuuksia sekä tunnelman ja paikan hengen muodostavia tekijöitä? Alakysymysten avulla selvitin Aalto-keskuksen keskeisiä teemoja, selkeimmin ilmeneviä tulkinnallisia ominaisuuksia sekä tunnelman ja paikan hengen muodostavia tekijöitä. Vastaukset alakysymyksiin käyvät ilmi edellisessä luvussa. Pääkysymyksen vastaus selviää aineisto-osan alaluvussa 6.5, missä kerron työryhmässä syntyneet ehdotukset Alvarin askelissa -teemalukuvuoden luokka-astekohtaisista sisällöistä.

Työryhmässä korostettiin, että on tärkeää saada oppilaat tiedostamaan, että heidän kotikaupungissaan on maailmanlaajuisesti tunnetun arkkitehdin suunnittelema ainutlaatuinen arkkitehtoninen kokonaisuus. Ja tiedostamaan myös ne teemat ja ominaisuudet, mitkä tekevät Aallon arkkitehtuurista ja Aalto-keskuksesta ainutlaatuisen. Tehtävän haasteellisuus tiedostettiin, koska oppilaat eivät välttämättä näe Aalto-keskuksessa mitään hienoa. Tästä näkökulmasta ajateltuna on haastavaa ajatella, että miten Aalto-keskuksen paikan henki saadaan avautumaan oppilaille. Tärkeää on myös se, että oppilaat oppivat huomaamaan, miten eri tavoilla rakennuksia ja omaa arkiympäristöä sekä niihin liittyviä yksityiskohtia voidaan havainnoida. Kaikkien käsiteltävien asioiden ei tarvitse liittyä yksistään Aalto-keskukseen vaan ne voivat olla myös oppilaiden oman arkiympäristön moniaistista tarkastelua. Lähikoulujen oppilailla on mahdollisuus käydä itsenäisesti tai opettajien johdolla havainnoimassa Aalto-keskusta useammankin kerran, mutta kuljetusta tarvitsevilla oppilailla ei tähän ole mahdollisuutta.

Seinäjoen kulttuuri- ja opetuspalveluille tutkimuksellani on suuri merkitys. Kyse ei ole vain yhden lukuvuoden toiminnasta vaan syntyneitä materiaalia hyödynnetään myös tulevina

vuosina. Arkkitehtuurikasvatus on otettu huomioon syksyllä 2016 käyttöönotettavassa Kulttuuriopetussuunnitelmassa. Aalto-keskukseen tutustuminen voidaan liittää esimerkiksi Seinäjoen kaupunginteatterissa vierailuun. Koululuokkien kirjastokäynteihin on mahdollisuus sisällyttää Aalto-keskuksen opastettuja tai opettajan johdolla tehtäviä tutustumiskierroksia. Syksystä 2015 alkaen Aalto-keskukseen tutustuminen on mahdollista myös mobiilioppaan avulla. Koulujen itsenäiseen työskentelyyn tarkoitettujen materiaalien sisällöt suunnitellaan siten, että ne soveltuvat kaikille perusopetuksen luokka-asteille ja ovat käytettävissä myös teemalukuvuoden jälkeen. Seinäjoen toivotaan toimivan kulttuurikasvatuksen osalta mallina myös maakunnalle, joten kyse saattaa tulevaisuudessa olla maakunnan kouluille ulottuvasta Aalto-tietouden levittämisestä. Koulujen ohella tutkimus tarjoaa opastuksessa hyödynnettävää materiaalia myös Aalto-luotseille ja Seinäjoen oppaille.

Olen maininnut tutkimuksen ajankohtaisuudesta jo aiemmin, mutta haluan vielä korostaa asiaa. Kulttuuripalvelujen osalta ajankohtaisuus liittyy mainitsemaani Kulttuuriopetussuunnitelman valmisteluun ja arkkitehtuurin sisällyttämiseen uuden suunnitelman pysyväksi osaksi. Kulttuuripalvelujen toimisto muuttaa restauroituun Aallon kirjastoon maaliskuussa 2015. Olen yksi niistä onnellisista, jotka saavat oman työpisteensä kirjaston tiloihin. Aallon kirjaston restauroinnin valmistuminen kevään 2015 aikana nostaa Aalto-keskuksen otsikoihin ja tulee herättämään laajaa kiinnostusta. Alvar Aalto -säätiön johtaja Tommi Lindh oli 19.1.2015 luennoimassa Seinäjoella Alvarinia ry:n järjestämässä tilaisuudessa otsikolla: *Miksi Alvar Aalto on ajankohtainen nyt?* Hän kertoi muun muassa Alvar Aalto Säätiölle yhdysvaltalaisen Getty-säätiön myöntämästä 180 000 dollarin apurahasta. Raha on kohdennettu vuonna 1933 valmistuneen Paimion parantolan säilyttämisen hallintasuunnitelman toteuttamiseen. Paimion parantolaa on aiemmin yritetty saada varhaista modernistista arkkitehtuuria edustavana kohteena maailmanperintökohteiden arvostettuun joukkoon. Suunnitelma on kariutunut, mutta uusia suunnitelmia tehdään asian eteen. Lindh mainitsi hyvin alustavan idean Aallon modernistista muotokieltä edustavan rakennuskokonaisuuden sarjan huomioon ottamisesta, mikäli Aallon arkkitehtuurille päätetään edelleen hakea maailmanperintökohteen statusta. Kyseeseen tulisivat rakennukset, joita voidaan pitää ikoneina, ja tässä yhteydessä Seinäjoen Aalto-keskus saattaisi Lindhin mielestä ehkä olla yksi varteenotettava kohde. Aallon arkkitehtuurin mahdollinen saaminen maailmanperintökohteiden joukkoon vaatii hakijoilta aktiivisuutta ja tosissaan olemista. (Lindh 2015.) Toivon hartaasti, että Seinäjoen kaupunki ja yhteistyökumppanit ottavat asian

tosissaan, jos Seinäjoelle jossain vaiheessa tällaista mahdollisuutta tarjotaan. Asia on erityisen merkittävä Seinäjoen tunnettuuden ja kulttuurimatkailun kannalta.

Tämän tutkimuksen tekeminen on ollut itselleni erittäin antoisa ja opettavainen kokemus. Tutkimustyöni on ajoittanut pitkälle aikavälille, mutta pitkistä tauoista huolimatta olen jaksanut aina uudelleen ja uudelleen innostua tutkimukseni aiheesta. Tutkimukseni aiheen myötä olen saanut mielenkiintoisen näköalan Alvar Aallon arkkitehtuuriin ja ennen kaikkea Seinäjoen Aalto-keskukseen, jota katson nyt uusin silmin. Tutkimukseni aikana olen käynyt myös tutustumassa Viipurin kirjastoon ja Aallon kotitaloon Helsingin Munkkiniemessä. Paikan ominaisuuksien tarkastelu antoi uudenlaisia näkökulmia tilojen ja rakennusten havainnointiin ja kokemiseen.

9. LÄHTEET

- Aalto, Alvar 1972. Arkkitehtuurin lähentäminen ihmiseen. Teoksessa: Göran Schildt (toim.), Alvar Aalto. Luonnoksia. Helsinki: Otava, 72.
- Aaltonen, Markus 2005. Näkyyhän se varmasti. Alvar Aalto ja Seinäjoki. Seinäjoki: Veterator.
- Aaltonen, Markus 2012. Vapaata viivaa – kriipooksia Alvar Aallosta. Seinäjoki: Veterator.
- Ahonen, Sirkka 1998. Historiaton sukupolvi? Historian vastaanotto ja historiallisen identiteetin rakentuminen 1990-luvun nuorison keskuudessa. Helsinki: Suomen historiallinen seura.
- Alasuutari, Pertti 1994. Laadullinen tutkimus. 2. uudistettu painos. Tampere: Vastapaino
- Allas, Anja 2001. Kulttuuriympäristö ympäristökasvatuksen uutena haasteena. Teoksessa: Eila Jeronen & Marjatta Kaikkonen (toim.), Ympäristötietoisuus – Näkökulmia eri tieteenaloilta. Oulun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan selosteita ja katsauksia 3/2001, 106–118.
- Anttila, Pirkko 2000. Tutkimisen taito ja tiedon hankinta. Taito-, taide- ja muotoilualojen tutkimuksen työvälineet. Hamina: Akatiimi.
- Anttila, Pirkko 2006. Tutkiva toiminta ja ilmaisu, teos, tekeminen. Hamina: Akatiimi.
- von Bonsdorff, Pauline 1997. Tunteminen ja tuttuus. Inhimillinen kosketus Alvar Aallon mikromaailmassa. Teoksessa: Sirkka Soukka (toim.), Alvar Aalto, modernisti yhdyskuntasuunnittelija ja standarsoinnin kehittäjä. Kotka: Kotkan kaupunki, 99, 100–101, 104
- von Bonsdorff, Pauline 1998. The Human Habitat. Lahti: International Institute of Applied Aesthetics.
- von Bonsdorff, Pauline 2007. Hiljainen estetiikka. Teoksessa: Marjatta Bardy, Riikka Haapalainen, Merja Isotalo & Pekka Korhonen (toim.), Taide keskellä elämää. Nykyaiteen museo Kiasman julkaisuja 106/2007. Helsinki: Like: Kiasma, 76, 78–79.
- Curtis, William J. R. 1998. Modernismi, luonto, traditio. Aallon myyttiset maisemat. Teoksessa: Timo Tuomi & al., Alvar Aalto seitsemässä talossa. Tulkintoja arkkitehdin elämäntyöstä. Helsinki: Suomen rakennustaiteen museo, 132.
- Eskola, Jari & Suoranta Juha 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino
- Forss, Anne-Mari 2007. Paikan estetiikka. Eletyn ja koetun ympäristön fenomenologiaa. Helsinki: Yliopistopaino.

- Hauksdottir, Guja Dögg 2010. Arkkitehtuurin aistimisesta. Teoksessa Pihla Meskanen & Niina Hummelin (toim.) *Creating the future, Ideas on Architecture and Design Education. Ajatuksia arkkitehtuuri- ja muotoilukasvatuksesta*. Helsinki: Lasten ja nuorten arkkitehtuurikoulu Arkki, 15.
- Heikkinen, Hannu L. T. Tutkiva ote toimintaan. Teoksessa Hannu L.T. Heikkinen, Esa Rovio & Leena Syrjälä (toim.), *Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat*. 2. tarkistettu painos. Helsinki. Kansanvalistusseura, 19–20.
- Heininen-Blomstedt, Kirsi 2013. Jälleenrakennuskauden tyyppitaloalue: paikan merkitykset ja täydennysrakentaminen. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Hirsijärvi, Sirkka 2009. Kvalitatiivinen tutkimus. Teoksessa: Sirkka Hirsijärvi, Pirkko Remes & Paula Sajavaara, *Tutki ja kirjoita*. 15. uudistettu painos. Helsinki: Tammi, 134–138.
- Hirsijärvi, Sirkka 2009. Metodologiset ja teoreettiset lähtökohdat. Teoksessa: Sirkka Hirsijärvi, Pirkko Remes & Paula Sajavaara, *Tutki ja kirjoita*. 15. uudistettu painos. Helsinki: Tammi, 164.
- Hummelin, Niina 2010. Kurkistuksia katukuvaan. Teoksessa: Pihla Meskanen & Niina Hummelin (toim.), *Creating the future, Ideas on Architecture and Design Education. Ajatuksia arkkitehtuuri- ja muotoilukasvatuksesta*. Helsinki: Lasten ja nuorten arkkitehtuurikoulu Arkki, 70.
- Hummelin, Niina & Meskanen, Pihla 2010. Arkkitehtuurin taiteen perusopetus teini-iässä. Teoksessa: Tuulikki Koskinen, Pekka Mustonen & Reetta Sariola (toim.), *Taidekasvatuksen Helsinki*. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus, 45.
- Häikiö, Liisa & Niemenmaa, Viivi 2007. Valinnan paikat. Teoksessa: Markus Laine, Jarkko Bamberg & Pekka Jokinen (toim.), *Tapaustutkimuksen taito*. Helsinki: Gaudeamus, 51.
- Hämäläinen, Unto 2014. Päättäjät riitelivät, Aalto jousti. HS teema-lehti 1/14, *Aika kestävä arkkitehtuuri*, 47.
- Hänninen, Anna 2004. ARKItehtuuria -yleissivistävän arkkitehtuurikasvatuksen tarkastelua. Pro gradu-tutkielma. Helsinki: Taideteollinen korkeakoulu. Saatavilla Aalto-yliopiston kirjasto, Arabia, opinnäytteet.
- Kamila, Marjo 2013b. Maailman suurin Aalto-lasikokoelma. Aino ja Alvar Aallon lasimuotoilua 1930-luvulla. Seinäjoen kaupunki, kulttuuripalvelut, Aaltoa kulttuurimatkaillen -hanke.
- Kananen, Jorma 2013. Case-tutkimus opinnäytetyönä. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Kiviniemi, Kari 2001. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa: Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. Jyväskylä: PS-kustannus, 68.
- Koho, Timo 1998. Alvar Aalto. Muutoksenetsijä. Helsinki: Rakennustieto Oy.

Korpelainen, Heini & Yanar, Anu. 2001. Askeleita arkkitehtuurissa. Arkkitehtuurin kansalaiskasvatus Suomessa. Raportti. Helsinki: Suomen arkkitehtiliitto SAFA ja Taiteen Keskustoimikunta.

Korpelainen, Heini; Kaukonen, Hille & Räsänen Jaana 2004. Arkkitehtuurin ABC, Löytöretki rakennettuun ympäristöön. Helsinki: Suomen arkkitehti-liitto SAFA ry.

Laine, Markus; Bamberg, Jarkko & Jokinen, Pekka (toim.) 2007, Tapaustutkimuksen käytäntö ja teoria. Teoksessa: Tapaustutkimuksen taito. Helsinki: Gaudeamus. 9–10, 26.

Lehtonen, Pauliina 2007. Tapaus- ja toimintatutkimuksen yhdistäminen. Teoksessa: Markus Laine, Jarkko Bamberg & Pekka Jokinen (toim.). Tapaustutkimuksen taito. Helsinki: Gaudeamus. 247, 250.

Luoto, Ilkka 1994. Paikan henki ja paikkaperustainen ajattelu. Julkaisussa Ilkka Luoto, Hannu Katajamäki & Niklas Lundström (toim.). Oppiva alue, menestyvä alue. Juhlakirja Seija Virkkalan 60-vuotispäiväksi. Vaasa: Vaasan yliopistopaino, 82–83.

Meskanen, Pihla 2010. Opitaan arkkitehtuuria leikkien. Teoksessa: Pihla Meskanen & Niina Hummelin (toim.), Creating the future, Ideas on Architecture and Design Education, Ajatuksia arkkitehtuuri- ja muotoilukasvatuksesta. Helsinki: Lasten ja nuorten arkkitehtuurikoulu Arkki, 30, 32.

Mikkola, Kirmo 2009. Teknisestä inhimilliseen: Alvar Aallon suhde funktionalismiin. Teoksessa: Jorma Mukala (toim.), Arkkitehtuurilinjoja. Kirmo Mikkolan kirjoituksia. Helsinki: Rakennustieto Oy, 180.

Nikula, Riitta 2005. Suomen arkkitehtuurin ääriiviivat. Helsinki: Riitta Nikula ja Otava.

Norberg-Schulz, Christian 1984. Genius Loci. Towards a Phenomenology of Architecture. New York: Rizzoli.

Norvasuo, Markku (2009). Taivaskattoinen huone. Ylävalon tematiikka Alvar Aallon arkkitehtuurissa 1927–1956. Teknillinen korkeakoulu. Espoo: Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja.

Pallasmaa, Juhani 1993. Maailmassaolon taide. Helsinki: Painatuskeskus.

Passinmäki, Pekka 2011. Arkkitehtuurin uusi poetiikka. Fenomenologinen tutkimus teknologian ylittämisen mahdollisuudesta nykyarkkitehtuurissa. Tampere: Tampereen teknillinen yliopisto, arkkitehtuurin laitos.

Penttilä, Jaakko 2009. Kaupungin kasvat. Alvar Aallon kaupunkikeskus Seinäjoella. Tampereen teknillisen yliopiston arkkitehtuurin laitoksen diplomityö. Tampere: Tampereen teknillinen yliopisto.

Perttula, Juha 1995. Kokemus psykologisena tutkimuskohteena. Johdatus fenomenologiseen psykologiaan. Tampere: SUFI.

Raivo, Petri J. 2004. Historialliset maisemat ja maantieteellinen muisti. Näkökulmia sotahistorian sijainnilliseen representaatioon. Teoksessa: Raine Mäntysalo, Paikan heijastuksia. Ihmisen ympäristösuhteen tutkimus ja representaation käsite. Jyväskylä: Atena, 142–143.

Saarikangas, Kirsi 2006. Eletyt tilat ja sukupuoli. Asukkaiden ja ympäristön kulttuurisia kohtaamisia. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Schildt, Göran 1982. Valkoinen pöytä. Alvar Aallon nuoruus ja taiteelliset perusideat (ruots. käsikirjoituksesta suom. Raija Mattila) Helsinki: Otava.

Schildt, Göran 1998. Alvar Aalto. Mestari-teoksia. Suomentanut Eila Salminen. Helsinki: Otava.

Stenros, Helmer & Aura, Seppo 1987. Time, motion and achitecture. Aika, liike ja arkkitehtuuri. Helsinki: Amer Group.

Talvio, Otto 2014. Viipurin jälkeen. HS teema-lehti 1/14, Aika kestävä arkkitehtuuri, 32.

Tuomi, Jouni 2007. Tutki ja lue. Johdatus tieteellisen tekstin ymmärtämiseen. Helsinki: Tammi.

Valtonen, Anu 2005. Ryhmäkeskustelut – millainen metodi? Teoksessa: Johanna Ruusuvoori & Liisa Tiittula (toim.), Haastattelu: tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino, 226, 236, 234–235.

Vilka, Hanna 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Tammi.

9.1 Sähköiset lähteet

Hara, Ville & Puustinen, Anu 2012. Arkkitehdin työ. Edu.fi. Viitattu 30.10.2014.
http://www.edu.fi/muotoilu- ja arkkitehtuurikasvatus/nakokulmia_muotoilu- ja arkkitehtuurikasvatukseen/arkkitehdin_työ

Hietala, Harri 2005. Portti keinotodellisuuteen. Tekniikan maailma 10/2005. Viitattu 20.11.2014.
<http://www.seamk.fi/loader.aspx?id=a568e87b-ec10-429b-932c-4ed4260f548b>

Hänninen Anna 2007. Matkalla arkkitehtuurin maahan. Helsinki: Valtion Rakennustaidetoimikunta. Viitattu 15.1.2015.
http://www.arkkitehtuurikasvatus.fi/opetusaineistoa_matkalla.php Anna Hänninen.

Kamila, Marjo 2013a. Aaltoa kulttuurimatkaillen -hankeraportti. Seinäjoen kaupunki, kulttuuripalvelut. Viitattu 20.10.2015.
http://www.seinajoki.fi/material/attachments/seinajokifi/kulttuurijaterveys/kulttuuri/hankkeet/MLLygA6ZH/Aaltoa_kulttuurimatkaillen_loppuraportti_31_12_2013.pdf

Kiuru, Antti. Paikan henki - genius logi. Viitattu 12.1.2015.
http://www.helsinki.fi/lapinlahti/antti_kiuru.html

Kukkonen, Heikki 2012. Paikan henki perustana hyvälle asuin- ja elinympäristölle. Viitattu 12.1.2015.
<http://koskenrannalta.blogspot.fi/2012/01/21-heikki-kukkosen-luento-seinajoella.html>

Kärpänen, Laura 2014. Kaupunki esteettisen kokemisen paikkoina. Arkkitehtuurikasvatuksen tarkastelua kokijakeskeisen ympäristöestetiikan näkökulmasta. Jyväskylän yliopisto, Taiteen ja kulttuurin tutkimuksen laitos.
<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/43600/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201406021898.pdf?sequence=1>

Launis, Tapani 2006. Tila, aika ja virtuaalisuus. Arkkitehtuurin uudet käsitteet, työvälineet ja esittämistavat, esimerkkinä rakennetun ympäristön digitaalinen mallintamiskoe. Tampere: Tampereen teknillinen yliopisto, julkaisu 611. Viitattu 30.10.2014.
<http://www.tapanilaunis.fi/pdf/launis.pdf>

Mattila, Hanna 2003. Vuorovaikutteinen suunnittelu ja kaupunkisuunnittelijan esteettinen asiantuntemus. Yhdyskuntasuunnittelu 2003. Viitattu 30.10.2014.
<http://www.yss.fi/Mattila.pdf>.

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004. Opetushallitus. Viitattu 12.12.2014.
http://www.oph.fi/download/139848_pops_web.pdf

Playce ry. Tehtäväkortit/Aistien arkkitehtuuria. Viitattu 10.2.2015.
http://www.playce.org/uploads/pdf/Playce_lowres_su_151213.pdf

Playce ry. Tehtäväkortit/Paikan henki. Viitattu 10.2.2015.
http://www.playce.org/uploads/pdf/Playce_lowres_su_151213.pdf

Playce ry. Tehtäväkortit/Tunto. Viitattu 10.2.2015.
http://www.playce.org/uploads/pdf/Playce_lowres_su_151213.pdf

Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto, verkkojulkaisu. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto (ylläpitäjä ja tuottaja). Viitattu 5.12.2015.
http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_4.html.

Seinäjoen kaupunki, kaupunkistrategia. Viitattu 20.10.2014.
<http://www.seinajoki.fi/seinajoenkaupunki/kaupunkikehitty/kaupunkistrategia.html>

Seinäjoen kaupunki. Koulun kulttuurimatka. Viitattu 20.10.2014.
<https://www.seinajoki.fi/kulttuurijaliikunta/kulttuuripalvelut/kulttuurimatka.html>

Seinäjoen kaupunki, Kulttuuripalvelujen strategia 2020. Viitattu 20.10.2014.
<http://www.seinajoki.fi/kulttuurijaliikunta/kulttuuripalvelut/kulttuurimatka.html>

Seinäjoen kaupunki, Suojeluskunta- ja Lotta Svärd -museo. Viitattu 23.11.2015.
<https://www.seinajoki.fi/kulttuurijaliikunta/Etela-Pohjanmaanmaakuntamuseo/suojeluskuntajalottasvard-museo.html>

Suomen arkkitehtuuripoliittikka. Valtioneuvoston arkkitehtuuripoliittinen ohjelma 1998. Taiteen keskustoimikunta ja opetusministeriö. Viitattu 30.10.2014.
http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/1999/liitteet/APOLI_SUOMI_xEDM_14_1479_1995x.pdf?lang=fi

Tenetz, Katri & Vesikansa, Saara 2013. Kops, kops kulttuuripolulle. Teoksessa: Kestävä kasvatus – kulttuuria etsimässä. Suomen kulttuuriperintökasvatuksen seuran julkaisu , 376–378. Viitattu 14.11.2014.

Turun kaupunki/Kulttuuripolku. Viitattu 14.11.2014.
<http://www.kulttuuripolku.fi/index.html>

Ympäristöministeriö 2005. Viitattu 20.10.2014.
<http://valtioneuvosto.fi/ajankohtaista/tiedotteet/tiedote/fi.jsp?oid=138185>

Virtuaali – Seinäjoki 20.11.2014.
http://www.kunnat.net/fi/tietopankit/tapahtumat/aineisto/2014/2014-paikkatietoseminaari-aineisto/Documents/1102_92Jari%20V%C3%A4h%C3%A4ttiitto.pdf

9.2 Painamattomat lähteet

Aittoniemi, Jussi 2013. Kaupungintalo – keraaminen raatihuone kansalaistoreineen. Aalto- luotsi -koulutukseen liittyvä luento Seinäjoella 3.10.2013.

Hirvilampi, Teemu 2015. Aalto laadun mittarina. Alvar Aalto-professorin kaupunkisuunnittelu- seminaari Seinäjoella 19.9.2014.

Lindh, Tommi 2015. Miksi Alvar Aalto on ajankohtainen nyt? Alvarinia ry:n luentotilaisuus Seinäjoella 19.1.2015.

Mahlamäki, Raine. Alvar Aallon merkitys tänä päivänä. Alvar Aallon jalanjäljillä Etelä-Pohjanmaalla -seminaari Seinäjoella 21.9.2013.

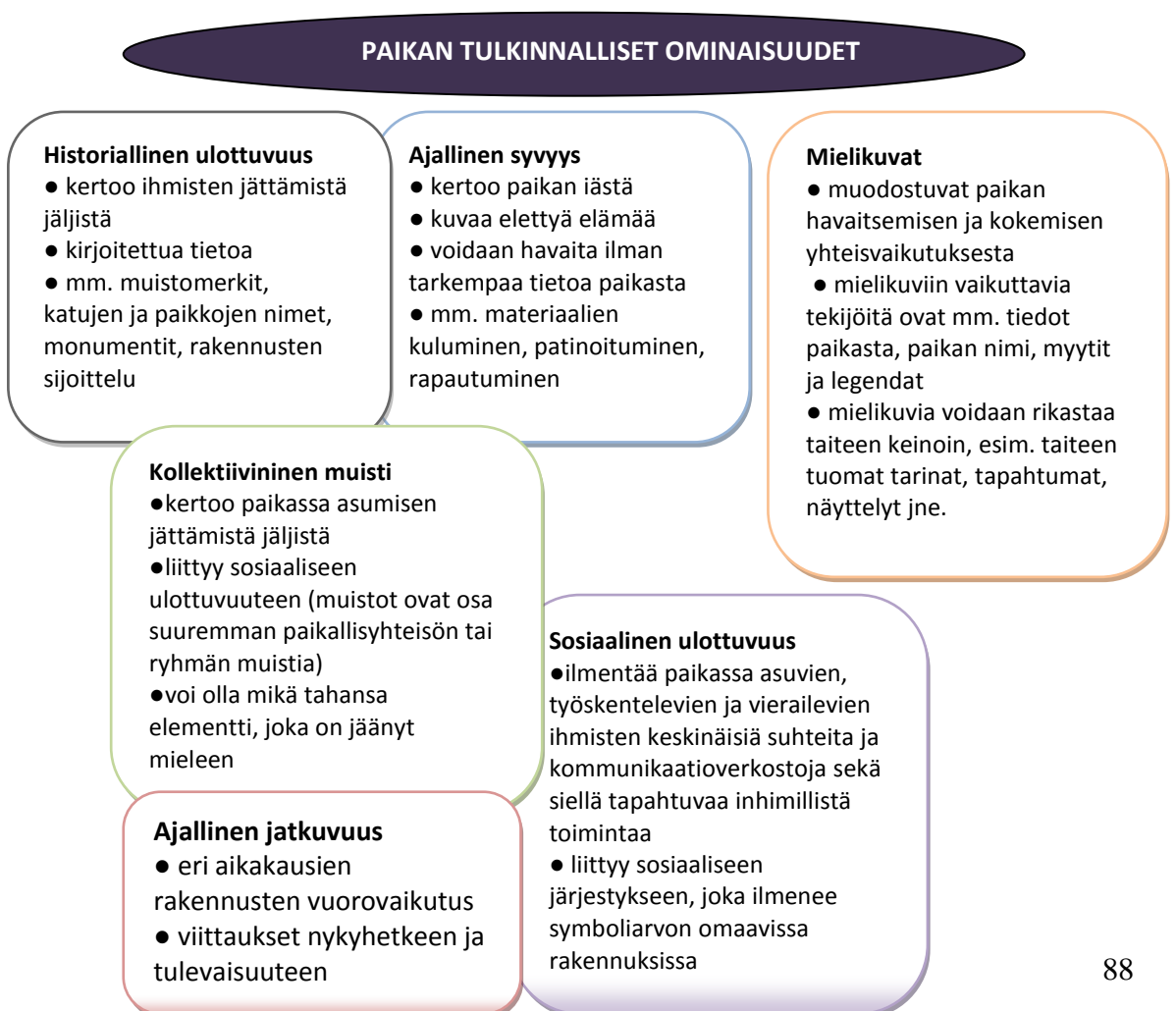
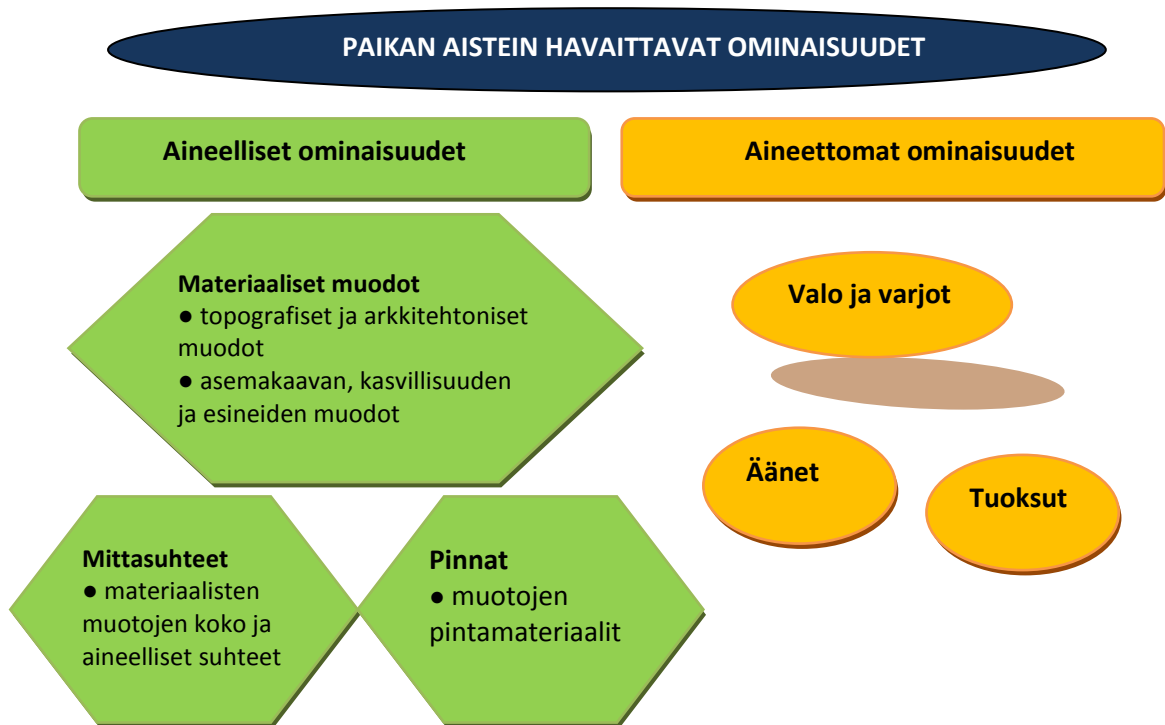
Pöyhä, Tuula 2014. Aalto-ulottuvuus. Alvar Aalto-professorin kaupunkisuunnittelu -seminaari Seinäjoella 19.9.2014.

Kansikuva. Näkymä Seinäjoen Aalto-keskuksesta. Kansalaistoria reunustaa vasemmalla kaupungintalo, oikealla Aallon kirjasto ja taka-alalla Lakeuden Ristin kirkko. Kuvaaja Kalevi Mäkinen.

Tutkimuksessa käytettyjen kuvien käyttöoikeuden omistaa Seinäjoen kaupunki.

10. LIITTEET

Liite 1.

AALTO-KESKUKSEN AISTEIN HAVAITTAVIA OMINAISUUKSIA

Aineelliset ominaisuudet

Materiaaliset muodot

- rakennusten muotokieli ja muotojen yhdistelmät
- sisustuselementtien ja yksityiskohtien ja muodot
- maan pinnan muodot, kasvillisuuden muodot
- kansainväliset vaikutteet

Mittasuhteet

- inhimillinen mittakaava
- mittakaavan suhteuttaminen maastoon, maisemaan ja ihmisiin
- tasoerot ja portaat

Pinnat

- rakennusten ulkopinnat
- sisustuksen, kalustuksen ja yksityiskohtien pintamateriaalit

Hierarkia

- mittakaavat, rakennusten sijoittelu
- rakennusten muodot
- sisustus, kalustus, yksityiskohdat, sisäänkäynnit

Aineettomat ominaisuudet

Äänet

- akustiikka
- ympäristön äänimaailma

Värit

- pintamateriaalien värit
- sisustuksen, kalustuksen ja yksityiskohtien värit
- kukka ym. istutusten värit

Valo ja varjot

- keinovalo ja luonnonvalo
- valon suuntaaminen ja heijastuminen
- valaistus eri vuorokaudenaikoina
- valon ja varjon leikittely

AALTO-KESKUKSEN TULKINNALLISIA OMINAISUUKSIA

Historiallinen ulottuvuus

- Aalto-keskuksen syntyyn liittyvä historia ja sen eri vaiheet
- painettu ja kerrottu tieto
- filmit, valokuvat

Ajallinen syvyys

- rakennusten pintamateriaalien rapautuminen ja eri osien kuluminen, kattojen kuparipintojen patinoituminen

Sosiaalinen ulottuvuus

- Aalto-keskuksen rakennuksissa työskentelevien, asioivien ja vierailijoiden sosiaaliset suhteet ja toiminta
- ihmisten kokoontumiseen ja sosiaaliseen yhdessä olemiseen ja elämyksiin tarkoitetut tilat
- Lakeuden Ristin tornin symboliarvo asukkaille (yhteenkuuluvuuden tunne)
- inhimillinen mittakaava (ihmisen huomioiminen tilojen ja kokonaisuuksien suunnittelussa)

Mielikuvat

- Aalto-keskuksen nimi
- etukäteen ja paikan päällä saatava yleistieto
- Aallon persoonaan liittyvät tarinat
- rakennusten muotojen ja yksityiskohtien synnyttämät mielikuvat
- kokemisen hetken tunnelma

Ajallinen jatkuvuus

- Apila-kirjaston rakentaminen Aalto-keskuksen yhteyteen
- Aallon kirjaston ym. rakennusten restaurointi ja korjaaminen
- Aalto-keskuksen tämän hetken ja tulevaisuuden merkityksen tiedostaminen

Liite 4.

Aalto-keskuksen tunnelmaan ja paikan henkeen vaikuttavia tekijöitä

